

קובץ גליונות

פרשת בהעלתך

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

מרן ראש הישיבה
הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל

הגאון הצדיק
רבי ישראל אליהו וינטרויב
זצוק"ל

הגאון האדיר
רבי אברהם גנהובסקי זצוק"ל

הגאון הגדול
רבי שלום בן ציון פלמן
זצוק"ל

ויבלחט"א

מרן ראש הישיבה
הגראי"ל שטיינמן שליט"א

מרן שר התורה
הגר"ח קניבסקי שליט"א

מרן פוסק הדור
הגר"נ קרליץ שליט"א

מרן רה"י
הגר"ג אדלשטיין שליט"א

מרן הגאון
רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

דברי שיה

כאיל תערוג

פרי היים

נשיה בחוקיך

גאון יעקב

משנת החפץ היים

פניני דעת

דובב שפתיים

נפשו גחלים תלהט

פנינים משולחן רבינו

שלמים מציון

דרכי החיזוק

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

הרב אברמוב חפציבה 052-7143196 (דרמר) ישיבת כנסת יצחק נאות הפסגה 052-7608620 קרית ספר בית הכנסת: קהילת משך חכמה 053-3127555	בית וגן 02-6449498 (שעיו) הפיסגה 46 (ניתן להשאיר הודעה) בר אילן/נוה צבי 054-8474651 הר נוף בבתי הכנסת: *אמרי שפר *קהילת בני תורה *חניכי הישיבות - רח' ברנד כנסת 054-8429113 (גרוס) נוה יעקב 052-7677676 (לוי) סורוצקין בבתי הכנסת: *אהבת תורה *באר שמואל סנהדריה 052-7171376 מקוה פאג"י עזרת תורה 054-8474651 (אלקין) *בית הכנסת בית ישראל קרית יובל 052-7639488 רוממה *בית כנסת חניכי הישיבות רמות א' 054-8408719 (גולדשטוף) רמות ג' *ביהכנ"ס חניכי הישיבות צא"י 053-3120780 (גליקסברג) רמות פולין *ביהכנ"ס אוהל יוסף 053-3180324 (דורוני) רמת אשכול ביהכנ"ס חניכי הישיבות שערי חסד 054-8498969 (קירט) כרמיאל ישיבת רינה של תורה מבוא חורון 054-8413562 (פינר) מודיעין עילית *בכוללים: עטרת שלמה, ישכר באוהליך, הר"ן	*שם אבותי *אוהל משה ורחל - רח' פרל *היכל משה בכוללים: *בית הלל *נחלת משה *חזון איש פוניבז' אצל הנציגים בישיבות: אורחות תורה בית מאיר בית מדרש עליון גאון יעקב משך חכמה פונוביז' קהילות יעקב קרית מלך שערי תורה תפארת ציון מרכז חנות גל פז - ר' עקיבא 88 פרדס כץ 052-7168580 (אבוהצירא 30) בבתי הכנסת: *מנין אברכים (אבוהצירא 9) קרית הרצוג 03-5708404 (שטרן) 052-7640848 (פרידמן) שכון ה' 053-3151405 (נמירובסקי) ביהכנ"ס המרכזי זכרון יעקב 04-6392214 (קניגסבוך) טלז סטון 02-5335545 (חנות כל בו אלן) יסודות 054-8413562 (פינר) *ביהכנ"ס המרכזי ירוחם ביהכנ"ס בית פנחס 052-7627788 (מיכאל) ירושלים *ישיבת מיר 052-7677676 (לוי) גאולה 053-3172626 (אלה) *חנות גל פז (מלכי ישראל)	אופקים 052-7635246 (סמיד) בבתי הכנסת: *קיוית שיטית אלעד 054-8415551 (הופנר) ישיבת בני ראובן אשדוד רובע ג' - קרית חרדים 058-3231891 (שוורץ) רובע ז' 052-7668323 (מונק) אשקלון 050-4181543 (לוי) באר שבע 052-7628911 (היקלי) בית שמש קריה 02-9910398 (פינקלשטיין) רמה ג' *ביהכנ"ס אהבת תורה 02-9920797 כולל עטרת שלמה ביתר גבעה A *ביהכנ"ס זכור לאברהם בית חלקיה 054-8413562 (פינר) בני ברק *שכון ג'/יהודה הנשיא 053-3145900 (גולדשטוף) *דסלר/כולל בוסלב 052-7159869 (בן אריה) ויזניץ 050-4192923 (טסלר) בבתי הכנסת: *ביהכנ"ס הגדול החדש (בכניסה לכולל גרטלר) *הליכות חיים *המרכזי - רמת אלחנן *הליגמן *לדרמן *נאות יוסף *משכנות יעקב *דברי שיר
---	--	---	--

הזמנות במוקדים עד יום שלישי בערב. [*ללא הזמנה מראש]

המעוניינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900 | הפצה בארה"ב: 6463428424
ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: k.gilyonot@gmail.com | להנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900

גליון זה יוצא לע"נ
הגאון האדיר ר' גדליהב"ר ראובן השל זצוק"ל נדל
ממעתיקי השמועות
נלב"ע ט"ז סיון תשס"ד
תנצב"ה

דברי שי"ח

ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

פשט על הפרשה

"ויהי העם כמתאוננים רע באזני ה'" (יא, א)

וברש"י אמרו אוי לנו כמה לבטנו בדרך הזה שלשה ימים שלא נחנו מענוי הדרך. וקשה דהרי לעיל י' ל"ג עה"פ ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים כתב רש"י מהלך שלשה ימים הלכו ביום אחד שהיה הקב"ה חפץ להכניסם לארץ מיד, ולפי"ז א"כ מהו זה שאמרו כמה לבטנו בדרך הזה שלשה ימים. ואין לפרש עפמ"כ רש"י בר"פ דברים א' ב' שמחורב עד קדש ברנע שהוא מהלך י"א יום הלכו בשלשה ימים עיי"ש החשבון, דהרי בסוף שלשה ימים כבר היו בקדש ברנע כמבואר שם ואילו כאן במתאוננים וקברות התאוה עדיין לא באו אפילו לחצרות כדכתיב לקמן בפסוק ל"ה מקברות התאוה נסעו העם חצרות. ולכאור' צ"ל דהכונה שאמרו שהלכנו במהירות ביום א' דרך של שלושת ימים ולבטנו בדרך הזה שלא נחנו מעינוי הדרך. (טעמא דקרא)

עלי שי"ח

ר' אמוראי

כבר נגענו כמה פעמים כאן במדור 'עלי שיח', על קצה גדלותו של מרן שר התורה שליט"א, שכל רז לא אנים ליה בבקיות ועיון בכל חלקי התורה הק'. נביא כאן מעשה - פלא, שאירע בימים אלו במעונו שליט"א.

אל רבינו נכנס יהודי יקר שחיבר חיבור מקיף אודות סדר הדורות של האמוראים הקדושים, מי קיבל ממי ומי מסר למי, החל מדור הראשון וממשיך בשאר הדורות עד לרבנן סבורי והגאונים וכו' כשהוא מקיף את השיטות השונות שיש בזה בראשונים וז"ל ומאריך טובא כיד ה' הטובה עליו. רבינו עלעל כמה רגעים בין דפי הספר, ואז שואל אותו בחיך, האם הבאת כאן על "ר' אמוראי"?

אותו מחבר, לא הבין כלל מה רוצה ממנו רבינו, ואמר כי לא ידוע לו כלל על כזה שם של תנא או אמורא, ושאל אולי רבינו מתכוין לשם דומה, כי הוא עמל הרבה להכיר השמות ולא חושב שיש דבר כזה.

גם שאר הנוכחים בחדר ניסו זה בכה וזה בכה להבין מה כוונת רבינו.

וכאן רבינו אמר לו, אמנם יש בגמרא (ר"ה כ"ג א') בר אמוראי אך לא לזה כוונתי, שם הכוונה למי שצולל במעמקים. וכן יש בגמרא כמה פעמים הלשון פליגי בה אמוראי וכדומה אך אני מתכוין לאחד שנקרא בשם 'אמוראי'.

ואז ביקש רבינו את הספר 'סדר תנאים ואמוראים' והראה בגליון הספר, שרשם לפני שנים רבות הוספה לשמות שבמערכת אות א', ורבינו הוסיף את השם ר' אמוראי, והוא נזכר במדרש ספר הבהיר... וחיך רבינו ואמר לו, יש לך על מה לכתוב עוד, ובירכו בחמימות רבה.

✽

ונוסיף עוד גרגיר, היות ואנו עומדים אחרי חג השבועות, ומנהג רבינו (כפי המובא בספר הנודע 'אלא') לומר תיקון ליל שבועות, ובתיקון אומרים התחלה וסוף של כל פרשה מחמשה חומשי תורה וכן של כ"ד נביאים וכתובים, וכל התחלה וסוף של מסכת במשניות מששה סדרי משנה, וכבר אמר אחד מגאוני הדור העבר, כי מי שיודע את כל התורה כולה, נאה ויאה הוא שבליל שבועות יאמר מעט מכל מסכת, כאותו רוכל שמציע בחוץ "דוגמאות" ממרכולתו, אבל מי שיודע בקושי כמה דפים, לשחוק נחשב אם אומר הוא מעט מכל מסכת... ונאה הוא לרבינו לומר התיקון בליל חג השבועות. ויה"ר שנזכה להידבק בדרכי החכמים והליכותיהם.

דבר העורך

כבוד הספרים

אמר רבינו (כמדומה מהחז"א זצ"ל) על אותם אלה שעושים פלפולין משונים משל למה הדבר דומה, לאחד ששאל, למה כתוב בפרשת בהעלותך את המילה בהעלותך עם ח' ולא עם כ' עונה לו חבירו הרי כתוב עם כ' ולא עם ח' אמר לו ההוא זה תירוץ אחד לי יש עוד תירוץ כנגד ח' ימי חנוכה.

סיפר רבינו שיש ספר הנקרא... והבאתיו ב'דרך חכמה' והוא כותב כ"כ טוב והנה הרבה זמן לא ידעתי מספר זה, והאמת שזה נדפס לפני ארבע מאות שנה ולא נדפס שוב וזהו פלא איך לא הודפס שוב במשך השנים, אח"כ נתחוויר לי הענין כיון שהוא כותב בחריפות נגד ראשונים, והנה הרי מצינו שגם הב"י חולק על ראשונים ומ"מ הוא כותב בדרך ארץ מופלגת ובעדינות גדולה.

רבינו מקפיד ומייקר לשמור על הספרים שברשותו, וכאשר באים לשאול ממנו ספרים, קובע זמן להחזרת הספרים. ראיתי פעם שבא אחד השכנים לשאול ספר, אמר לו רבינו, אני משאיל לך עד סוף השבוע.

הראיתי לרבינו ספר של חכם אחד על עניני בין אדם לחברו, שהחליט לעשות כן ללא שער עם שמו של המחבר, אמר רבינו שזה אינו טוב, ספר כזה צריך שידעו מי חברו.

היה אחד שהוציא ספרו ורצה לעשות כמו החז"א, ללא הזכרת שמו אמר לו החז"א שלא יעשה כך שזה גאוה.

אמר רבינו, בדוק ומנוסה ספר טוב מתקבל, ואינו צריך לשום פעולה כדי להפיץ אותו, וספר שאינו טוב לא יועיל שום דבר.

סח רבינו. פעם בא אלי זקן אחד מתל-אביב, ואמר לי שיתן לי מאה לירות כדי שאכתוב לו הסכמה, [ואז זה היה סכום גדול] אמרתי לו שאני יתן לו מאתיים לירות שיתן לי מנוחה ולא יבקש הסכמה.

עד היכן נזהר רבינו בכבוד הספרים תלמד אותנו הנהגתו בקודש שמקפיד לא לשבת עם הגב לספרים, ולכן אף שכל פינה בביתו מנוצל לארון ספרים, בקיר שיושב לגבו אין ארון ספרים, ואף בבתים שהיה בא לברית ישב היכן שאין ספרים לגבו, וכן לפעמים אף שהיה במקומות רחוקים לא היה יכול לראות ספרים שמונחים לא בדרך כבוד ודאג בעצמו לסדרם. (מנחת תודה)

הנהגה זו ניתן לראות עד היום כשרבינו יוצא מבית הכנסת, נעמד מעט ע"י ארון הספרים שבדרכו ומביט האם יש שם איזה ספר שאינו עומד ישר ומסדרו מיד.

בברכת שבת שלום

יצחק זלמן שנייד (ב"ב)

ש. בפרשת בהעלותך (במדבר ח' ב') מביא רש"י בשם חז"ל שהקב"ה אמר לאהרן הכהן על המנורה שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומיטיב את הנרות, לאחר שחלשה דעתו כשלא היה בחנוכת הנשיאים. לכאורה צ"ב, הרי הנשיאים לא נצטוו להביא לחנוכת המזבח אלא הם מעצמם החליטו להביא, א"כ מדוע אהרן לא טרח מעצמו להביא משהו בשביל שבט לוי.

ת. א. לזכות במצוה.

ב. כך צוה הקב"ה.

ש. עוד צ"ב עד כמה שאהרן הכהן מעצמו לא הביא כלום, מדוע זוכה לפרס עד כדי ששלך גדולה משלהם, לכאורה צריך להיות תביעה עליו על שלא הביא מעצמו לחנוכת המזבח כשאר השבטים.

ת. א. לא נצטוו.

ב. הביא חנוכה גדולה יותר היא חנוכת החשמונאים.

ש. עוד צ"ב, אם אהרן הכהן לא רצה להביא כלום לחנוכת המזבח, כי חשש בגלל חטא העגל שהוא לא ראוי לכך, מדוע לא ביקש ממישהו אחר שיביא משהו לחנוכת המזבח במקומו עבור שבט לוי.

ת. לא נתחייב והחייבים קדמו.

ש. בפרשת בהעלותך (במדבר ח' ז') מצינו ששבט לוי הוצרכו לטהר עצמם ולהעביר תער על כל בשרם ולכבס בגדיהם. מדוע הוצרכו לעבור כזה מעשה טהרה שלהעביר תער על כל בשרם להישאר ללא שום שיערה בגופם, שלכאורה נראה שיש בזה בושה וצער גדול עבורם כך להסתובב אח"כ מגולחים לגמרי.

ת. זה ה' כפרתם ותקונם.

ש. האם פסח שני נחשב ליו"ט עד כמה שבזמן בית המקדש היו אנשים שיכלו להקריב בו קרבן פסח.

ת. אומרים תחנון.

ש. אם פסח שני לא נחשב ליו"ט, הרי שבכל החודש אין בו שום יו"ט כמו בכל חודש חשוון. א"כ כמו שבחשוון מוסיפים מר חשוון להורות שאין בו שום מועד, כך היו צריכים להוסיף בחודש אייר.

ת. הוא מימי הספירה.

ש. פסח שני שחל ביום שני וחמישי האם מותר לאכול בשר לנדהים לא לאכול בשר בימים אלו.

ת. פסח שני אינו יו"ט רק לטמאים והולכים בדרך רחוקה.

ש. מי שאבותיו נוהגים בפסח שני כמנהג חסידים לאכול מצה, האם צריך להמשיך לנהוג כמנהג אבותיו מדין אל טיטוש, או מכיון שאין מקור בהלכה למנהג כזה, לא חייב לנהוג כן.

ת. כרצונו.

ש. עוד יש לעיין, עד כמה שאכל מצה בפסח שני כשהיה בבית הוריו כל השנים ועתה התחתן וגר בביתו, מדוע שלא יצטרך להמשיך לאכול מצה בפסח שני מדין נדר עד שיתיר.

ת. נדר בטעות.

ש. המשנה ברורה בסימן תקפא' ס"ק ו' מביא בשם האליה רבה שמפרש טעם מדוע קבעו ארבעה ימים לסליחות, שכן מצינו בקרבנות שטעונים ביקור ממנו ארבעה ימים, ואדם צריך לעשות עצמו בראש השנה כקרבן, ולכן קבעו לומר סליחות ארבעה ימים לבקר עצמו ממנו.

לכאורה צריך ביאור, הרי כל דין ביקור ארבעה ימים בקרבן, אין זה נאמר בכל הקרבנות כי אם בקרבן תמיד וקרבן פסח, ואילו שאר הקרבנות לא צריכים ביקור. א"כ מדוע לומדים את הדין סליחות ארבעה ימים מביקור מום שמצינו רק בקרבן פסח ותמיד, הרי בשאר הקרבנות אין דין ביקור.

ת. כמדומה שהרבה סוברים שכל קרבן צריך ביקור.

ש. עם ישראל במדבר כל השנים חנו באוהלים, האם היו חייבים במזוזה, כי זה כבר היה אחרי מתן תורה והתחייבו במזוזה.

ת. אוהל עראי לא שמי' אוהל.

ש. האם האוהל שאברהם אבינו הכניס בו אורחים, היה פטור ממזוזה, כי בדרך כלל אוהל זה דבר עראי גם אם למעשה משתמש בזה זמן רב, או נחשב כבנין קבוע וחייב במזוזה.

ת. חייב.

ש. שאלתי לרבינו שליט"א האם אברהם אבינו הוצרך להניח מזוזה בפתח אוהל, או שזה היה עראי ופטור ממזוזה. והרב שליט"א תירץ שחייב. ושאלתי לרבינו שליט"א האם כלל ישראל היו צריכים להניח מזוזה בפתח האוהלים כשחנו במדבר, והרב שליט"א תירץ אוהל עראי לא שמי' אוהל. לכאורה צ"ב מה ההבדל בין האוהל של אברהם שחייב במזוזה לאוהלים של כלל ישראל במדבר.

ת. כלל ישראל בדרכם.

ש. במקום שהניחו מזוזה בלא ברכה, האם ג"כ אסור להסיר זאת, או שכל האיסור להסיר מזוזה זה רק במקום שחייבים מעיקר הדין ועשו ע"ז ברכה.

ת. אסור.

ש. בשמחות אצל האדמורי"ם נהוג לבנות אוהל גדול עבור השמחה שיוכלו כל החסידים להיכנס ולהשתתף בשמחה, ובונים את האוהל בצורה חזקה ביותר שיכול לעמוד אפילו שנה, רק למעשה לא צריכים זאת שנה, וזה עומד כשבועיים, האם אוהל זה יהא חייב במזוזה עם ברכה, כי מצד האוהל הוא כמו קבע כי יכול לעמוד הרבה זמן, ולא אכפת שאח"כ צריכים לפרקו, או שפטור מטעם אחר. ובאם חייב האם גם בברכה.

ת. חייב, בלי ברכה.

ש. כשמפרקים את האוהל לאחר זמן מימי השמחה, ורוצים להסיר את המזוזה ממקומו, כי החברה שבנתה את האוהל לוקחת את הכל, האם יסירו דבר ראשון את המזוזה מהפתח, או שראוי להתחיל לפרק את האוהל משאר המקומות עד שלא ישאר כי אם צורת הפתח היכן שהמזוזה נמצאת, וכעת כבר אין חיוב מזוזה ויוכלו להסירה.

ת. מזוזה בסוף.

ש. בפרשת בהעלותך כתוב (במדבר י' י') "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם". לכאורה הסדר בפסוק לא נכתב לפי הסדר, כי היו צריכים להקדים ראשי חדשיכם למועדיכם.

ת. מועדיכם הוא שבת.

ש. שאלתי את הרב שליט"א היכן מרומז פורים בתורה, והרב שליט"א תירץ לי "אך שמח". תלמיד חכם אחד הראני רמז נוסף, כתוב בפרשת בהעלותך (במדבר י' י') "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצצרת וגו'". אומר האבן עזרא וז"ל "וביום שמחתכם ובמועדיכם ששבתם מארץ אויב, או נצחתם האויב הבא עליכם וקבעתם יום שמחה כימי פורים וכו'", כיון שנזכר מועדיכם לשון שלכם, שאתם קובעים וזה נוגע לפורים וחנוכה.

ת. נכון.

ש. עם ישראל כשהלכו במדבר על פי הענן עם ארון ברית ד', האם היו צריכים לומר תפלת הדרך, כי זה מקום סכנה מאויבים ונחשים ועקרבים, או מכיון שנסעו עם הארון וחיו אז מעל הטבע והורגלו לניסים, לא צריך תפלת הדרך, כי יכלו לסמוך על הנס שהארון היה מכלה בהם ודואג להם להכל.

ת. כן.

ש. האם הפסוק "ויהי בנסוע הארון ויאמר משה קומה ה' ויפצו אויביו וינסו משנאיך מפניך", היה תפלת הדרך שלהם.

ת. כן.

(קונטרס עזרת אליעזר)

באי"ל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

גליון 154
שנה ג'
פרשת בהעלותך
שנת תשע"ו

להערות, הארות והוספות על הענינים
הנבחרים בעלון, לחתומות והצוות: נא
לפנות ל: 0527899334@okmail.co.il
או ל: 0527899334 בין חסדרים, או בתר, 5887 ירושלים, או בפקס 0222184414
ולציון עמוד העריכת עלון באיל הערוג

פניני הפרשה

וכמאמרם ז"ל רשעים בחייהם קרויים מתים וכו' ומרוב רחמיו וחסדיו ית"ש שולח לו יסורים אשר המה רטי' ותחבושת למרק עונו ואז האדם מרגיש כאב יסוריו ומצטער עי"ש, לכן זה הפורענות הגדולה ביותר **ססרו מהר ה' כתינוק הבורח מבית הספר ולא הרגישו אפי' שחטאו** משא"כ בין המתאוננים לקברות התאוה שבשניהם נענשו וקיבלו פורענותם זה פחות פורענות.

הנה החטא השלישי בפרשה שהתאוה נראה לפי הפשט יותר חמור, ולמה לא עשו ההפסק בין פורענות ב' לג' כי מה ה' החטא הראשון שנסעו מהר סיני כתינוק הבורח, והרי הם רצו להכנס לא"י לאחר שהיו משועבדים מאות שנים במצרים ונמצאים עכשיו במדבר בארץ ציה ושוממה, וכמובן שרצונם עכשיו להגיע כמה שיותר מהר עם נשותיהם וטפם למנוחה ונחלה, ומה העוולה בתשוקה זו?

ומה גם שקיום התורה בשלימות אפשרי רק בא"י דכל המצוות התלויות בארץ וכו' שייכים רק שם, משא"כ החטא של ויתאוה תאוה הרי תאוות זה מידות רעות, וכתב הרמב"ן להלן י"א ד' ש"המשילו בנפשותם תאוה רבה כמתאווים לאכול הפחמים והעפר והמאכלים הנבאשים" וכי יש גרוע מזה המשתדל להמשיל על עצמו מדות ותאוות רעות?

אלא אם נתבונן נראה דהפורענות הראשונה יותר קשה עם ישראל שזכו לעמוד תחת הר סיני ולראות התגלות השכינה וקבלת התורה שהיא תכלית הבריאה היו צריכים לפני שעזבו את הר סיני להראות לפחות צער על הפרידה, אמנם החטא הוא דק מאוד כי מצד שני הרי גם רצו להגיע יותר מהר לארץ ולקיים את התורה בשלימות ולנוח כבר מהצרות והנדודים, אבל הקב"ה הבוחן לבבות ידע שביריחתם היא לא מתשוקתם להגיע לא"י, אלא כתינוק הבורח מבית הספר וכיון שנכנסו לחטא למרות דקותו הוא כבר גרר חטא שני וממילא עבירה גוררת עבירה והגיעו למצב של ויתאוה תאוה, וחטא זה הוא למעשה כתוצאה מחטא הראשון, וכך נמשך התהליך עד חטא המרגלים, והרמב"ן כתב ושמה אלמלא חטאם זה ה' מכניסם לארץ מיד הרי רואים למה יכולה להביא אפילו העבירה הקלה ביותר עד כמה צריכים להתרחק ועד כמה צריכים להזהר. (אילת השחר כאן)

אשר נאכל במצרים

זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנינם וגו' (בהעלותך יא, ה) העיר רבנו שליט"א צ"ב אמאי נקט קרא בלשון עתיד 'נאכל' הול"ל אשר אכלנו בלשון עבר, וכמו דכתיב ב' בהר' וכו' תאמרו מה נאכל בשנה השביעית דמבואר דנאכל הוא לשון עתיד ואמאי לא אמר הכא אשר אכלנו?

ומרן הגר"ח ק שליט"א (בס' ח' מרן הגר"ח על במדבר) השיב על זה 'נאכל בקביעות'. ובהערות שיח יצחק להר"ג ר"י אוהב ציון שליט"א (הע' לג) הביא ששמע שאלה זו מהרה"ג ר' גדליה הונסיסברג שליט"א בשם מרן שליט"א, וציון למלבי"ם ספרו אילת השחר (פ"ו או מ"ה) וז"ל ויבא עתיד במקום עבר להורות על ההוה או התמידות. אשר ישכב עליו הזב ר"ל בקביעות (מצורע ס' קכח קלד ואמור ס' קג), או להורות שעוד הדבר קיים שלכן אמר אשר יהיה בעורו שחין שעדיין השחין קיים קצת (תזרע ס' צו וס' קיב), או בא להורות על מחשבת הפועל, אם האכל יאכל שמחשב לאכל (צו ס' קיח). והראה תשובה זו למרן רבנו שליט"א ונהנה מכך. ועי"ש מה שהביא מס' פני שלמה ב"ב עד, ב אהא דאיתא שם בגמ' נקבה מליחה מעלי, דלפי"ז י"ל מה שמדקדקים למה כתיב נאכל לשון עתיד והדגה לשון נקבה, ד"ל שהיה להם כ"כ ריבוי דגים עד שמלחו מהם והיו יכלים לומר נאכל לעתיד מהם, ולכן אמרו הדגה משום דנקבה מליחה מעלי.

כח הרצון

ויאמרו האנשים ההמה אליו אנחנו טמאים לנפש אדם למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה' במעדו בתוך בני ישראל. (בהעלותך ט, ז) פרש"י וראויה היתה פרשה זו להאמר ע"י משה כשאר כל התורה כולה, אלא שזכו אלו שתאמר על ידיהן שמגלגלים זכות ע"י זכאי, משמע שאע"פ שהם רק שאלו וע"י זה נסתבב שנאמרו דברי תורה זה נחשב שהפרשה נאמרה על ידיהם, והנה גם משה ה' זכאי ולמה לא נאמרה פרשה זו על ידו?

וצ"ל דרצו לתת גם להם חלק ולמשה גם ה' חלק בדברי תורה אלו דנאמרו על ידו וכתבם, ולמדנו מזה שאדם שמשתוקק מאד לקיום מצוה יכול לזכות, ואמנם היום א"א לזכות שיתחדשו דינים חדשים בתורה, אבל מי שמשתוקק לתורה מגיע לו שכר על זה וזוכה לדברים גדולים ברוחניות. (אילת השחר כאן)

רוע מתלוננים

רע באזני ה'. (בהעלותך יא, א) פרש"י תואנה שהיא רעה באזני ה' שמתכוונים שתבוא באזני ויקניט אמרו: או לנו כמה לבטנו בדרך הזה שלשה ימים שלא נחנו מעניו הדרך, ויחר אפו אני הייתי מתכוין לטובתכם שתכנסו לארץ מיד". וכך זה בהרבה דברים שהקב"ה מתכוין לטובה, ואנשים אינם רואים כך וכל חיי האדם הם נסיונות וצריך להתגבר עליהם, והנה אין איסור כ"כ עפי' הלכה להתלונן על קושי, אלא שזה מדה רעה מה שרואים חיסרון בכל דבר, וגם נתבעו משום שדברו כך כדי למצוא עליה, ואין לנו מושג את גודל התביעה על אנשי דור המדבר ועל איזה תביעות דקות הם נענשו מיד, ובזה"ז אם היו נענשין על כל דבר קטן ה' נורא ואיום! אבל הם חיו בניסים תדירים והיו דור דעה ותבעו מהם יותר ונענשו מיד כשחטאו והחטאים שעשו ה' ניכר מיד דע"י זה נתרחק מקום ירידת המן כדאיתא ביומא ע"ה א. (אילת השחר כאן)

פרענות בריחה מהתורה

ויהי בנסוע הארון. (בהעלותך י, לה) הנה בפסוק יש נוני"ן הפוכים להפסיק בין פורענות לפורענות. ומה היא הפורענות שכתוב למעלה ויסעו מהר ה' כתינוק הבורח מבית הספר. והכלי יקר מפרש שפחדו שיתנו להם עוד מצוות. ולכאורה הא זה רק שעברו עבירה והיכן יש שם פורענות? והתירוץ: כי בריחה היא אחרי שכבר נצנץ במחשבתם שכבר לא מרוצים להיות על יד הר סיני וזה כבר **העונש שנענשו שכבר באו למצב שקשה להתגבר על היצר של בריחה בפועל**, וכל אחד יכול לראות שמכל הזנחה במצות כבר יש לו קשיים לקיים המצוה הזאת וצריך כבר התאמצות, וכן מבואר בב"ח אור"ח סימן עת"ר דכיון שהכהנים נתרשלו בעבודה לכן הוצרכו מסי"נ כדי שיוכלו לעשות את העבודה. והנה בין פורענות דמתאוננים לפורענות דקברות התאוה לא עשו סימניות הפסק, ומשמע דפורענות דכאן ססרו מאחרי ה' קשה והיינו כדביאר הנפש החיים (ש"ב פ"ב) דמלבד הצער שנעשה למעלה כשמקבל עונשו ביסורים ר"ל, אין ערוך ודמיון כלל זה הצער של מעלה נגד עוצם הצער שגרם למעלה בעת עשותו העון ר"ל, כענין הבן יקיר וכו' כן ממש על זה האופן הוא ענין העון ר"ל שבעת שהאדם עושהו הוא גורם למעלה צער גדול ועצום לאין ערך והאדם עצמו אינו מרגיש אז בזה כלל, ולא ידע כי בנפשו הוא כי הוא יחשב אז כמת ח"ו

ענין בפרשה- ענוה

כבר נכתבו הרבה מאוד מדברי רבנו בגליונות פר' בהעלותך תשע"ד – תשע"ה על עניני ענוה וכאן נביא עוד כמה ענינים.

אמר רבינו בדברי הרמב"ן רואים שענוה מביאה לידי שמחה כדאיתא באגרת הרמב"ן: וכאשר תנצל מן הכעס תעלה על לבך מדת הענוה שהיא מידה טובה מכל מדות טובות שנאמר (משלי כב ד) עקב ענוה יראת ה' ובעבור הענוה תעלה על לבך מדת היראה כי תתן אל לבך תמיד מאין באת ולאן אתה הולך וכאשר תחשב את כל אלה תירא מבוראך ותשמר מן החטא ובמדות האלה תהיה שמח בחלקך. והדגיש רבינו והוסיף ממידת הענוה מגיעים למעלות רבות נוספות, והשמחה היא רק אחד הדברים שמביאה הענוה שאלו את רבינו בדברי הרמב"ן הנז' מה השייכות בין השמח בחלקו למידת הענוה וענה בלשונו הקצרה: מי שלא עניו אז רוצה עוד עוד ועוד!

ורגיל רבנו שליט"א לומר לשומעי לקחו את דברי רב נסים גאון (ברכות דף נ"ו ע"ב) וז"ל דתני רב יוסף אין מראין דלועין אלא ליראי שמים. כבר שאלני עליה תלמיד מבני ספרד היש לה טעם ואני לא קבלתי בה כלום וגם לא נשאלתי עליה קודם לכן מעולם, ונמתי לו כי זאת קבלה היא ביד החכמים ולא נודע לי שהזכירו בה טעם, אבל נראין הדברים בעיני שאפשר שיהו דומים יראי שמים לדלועין שכשם שהדלועין אין בכל פירות הארץ גדולים מהם ואעפ"כ אינן מתנשאים על הארץ אלא כל זמן שהן גדלן ופרין הן מוסיפין נמיכות בארץ, כך הן יראי שמים אין כל הבריות שמעלתו גבוהה ממעלתם ולא עדיף מהם כדדרשין בהאי פסוקא (איוב כ"ח) הן יראת ה' היא חכמה וסור מרע בינה שכן בלשון יוני קורין לאחת הינא לפי שמפורש בפ' ב"מ (שבת דף ל"א) ואעפ"כ כל זמן שמוסיף להן הקב"ה גדולה וכבוד ונשיאות הן מוסיפין ענוה ונמיכות בענין שמפורש במדרש ילמדינו רבינו שהתורה סוליתה ענוה דכתיב (משלי כ"ב) עקב ענוה יראת ה', ובתורה יראה דכתיב (תהלים קי"א) ראשית חכמה יראת ה' ובפרק יציאות השבת בגמ' דבני מערבא (הלכה ג') אמר ר' יצחק בן אלעזר כל שעשת חכמה יראת ה' לראשה עשת ענוה עקב לסוליתיה דכתיב ראשית חכמה יראת ה' וכתיב עקב ענוה יראת ה' ובגמ' דידן בסוף פירקא דכסוי הדם (חולין דף פ"ט) אמר הקב"ה לישראל חושק אני בכם שאפילו בשעה שאני משפיע עליכם גדולה אתם ממעיטין עצמכם לפני נתתי גדולה לאברהם אמר (בראשית י"ח) ואנכי עפר ואפר נתתי גדולה למשה ולאהרן אמרו (שמות ט"ז) ונחנו מה נתתי גדולה לדוד אמר (תהלים כ"ב) ואנכי תולעת ולא איש, ולפיכך אפשר שתהא כוונתן של חכמים בדימוי יראי שמים לדלועין בשביל הדבר הזה ועוד נשמענה מגופה של מלה דלועין דלו עיני למרום וזו היא מדת יראי שמים כמו שאמר חזקיה (ישעיה ל"ח) דלו עיני למרום כלומר שהן בוטחין בו ומצפין אליו ומחכים לטובו והי' ישר בעיני השואל זה הפירוש גם בעיני כל התלמידים שהיו לשם ולפיכך כתבתיו בזה המקום, עכ"ל. (ס' מזקנים אבתון ח"ד)

כיצד להתגבר

ובפעם אחרת בתשובה לשאלה איך ניתן להתגבר על מידת הגאווה ואיך לרכוש את מידת הענוה? ענה ראש הישיבה שהוא לא מבין את השאילה, הרי איך אדם יכול להתגאות במה יש לו להתגאות הרי מה הוא כלום במה יתגאה ועל מי יתגאה וכשיחשוב כך ממילא ישיג מידת הענוה, ואמנם גם מי שריק מכל מעלה שייך בו גאווה אם לא יעבוד על זה, ואדרבה כל שקטן יותר מתגאה יותר, וזו אחת ההוכחות שדורינו ירוד מאד מזה שמרגישים את עצמם בחשיבות יתירה. (שם)

דיבורו בנחת

איתא ברמב"ן: ודבריק יהיו באימה ויראה כעבד לפני רבו ותתבייש מכל אדם ואם יקראך איש אל תענהו בקול רם רק בנחת כעומד לפני רבו, ואילו הרא"ש כתב "אל תשמיע בחוץ קולך ואל תהי צווח כבהמה ודבריק יהיו בנחת" (אורחות חיים לרא"ש אות פ"ה) נמצא שיש קצת

כבוד לפרנס

איתא במדרש (קהלת רבה): א"ר יוחנן כתיב (שמואל א' י"ב) ה' אשר עשה את משה ואת אהרן וגו', וכתיב (שם) וישלח ה' את ירובעל ואת בן ואת יפתח ואת שמואל, ירובעל זה גדעון, בן זה שמשון, יפתח כמשמעו, וכתיב (תהלים צ"ט) משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו, שקל הכתוב שלשה קלי עולם עם שלשה גדולי עולם ללמדך שבית דינו של ירובעל גדול וחשוב לפני הקדוש ברוך הוא כבית דינו של משה, ובית דינו של שמשון כבית דינו של אהרן, ובית דינו של יפתח כבית דינו של שמואל, ללמדך שכל מי שנתמנה פרנס על הציבור אפילו הוא קל שבקלים הרי הוא כאביר שבאבירים הראשונים, שנא' (דברים י"ז) ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם וגו', אין לי אלא שופט שבדורך שופט שאינו בדורך מניין מה ת"ל ואל השופט אשר יהיה בימים ההם, מלמד שהשופט שבדורך הרי הוא בזמנו כשופט שהיה בימים הראשונים, וכה"א אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה, ארשב"ל אין לך לשמוע אלא שופט שבדורך כתיב (במדבר ל"ו) ויקרבו ראשי האבות למשפחות בני גלעד בן מכיר בן מנשה וגו', עכ"ל. (וכן הוא בגמרא ראש השנה כה, ב).

ולענין מה השווו כאן את הפרנס הקל שבקלים לאביר שבאבירים? פירש רש"י בפרשת שופטים (דברים יט, יז): יפתח בדורו כשמואל בדורו, צריך אתה לנהוג בו כבוד. ושאלנו לפני מרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א והגר"ח קנייבסקי שליט"א, מדוע באמת צריך לכבד את הקל שבקלים כמו את האביר שבאבירים?

ואמרו לנו: דמכיון שמן השמים נתנו לו בענין זה מינוי על הציבור, צריך לשמוע לו, ולכבדו ולהתחשב בדעתו. ולאו דוקא במי שממונה על כל ענייני הכלל, אלא אפילו מי שנתמנה על הציבור בפרט מסויים, נחשב פרנס לענין פרטי זה. והוסיפו שני גדולי הדור שליט"א לומר, שאם הפרנס אינו הולך בדרך ה', או שמתכוון בשררתו שלא לשם שמים, בודאי לא נאמרו עליו דברים אלו! (ס' הללי נפשי על קהלת).

למצוא משהו להתגאות

רגיל רבנו להביא דבר צחות ששמע בשם אחד האדמו"רים זצ"ל, שאמר איזה נס שאין מצווה להתגאות, כי אם היה מצווה כזה, היינו צריך לטרוח הרבה כדי למצוא משהו שאפשר להתגאות.

גאווה בכל ענינים

צריך לדעת שהיצה"ר יכול תמיד לעשות שיהי גאווה, ויש לו מספיק דרכים להביא גאווה לכל אחד. בכל דבר, ומה אפשר לעשות. בפ' בעלי התוס' (במדבר פרק י"ב ג') על הפסוק והאיש משה ענו מאד כותב וז"ל ענו כתיב חסר יו"ד לומר שהי' "עניו" בכל איבריו כשתכתוב אותיות ענו כקריאתו עי"ן נו"ן וא"ו תמצא שעולה לרמ"ח איברים. התוס' מגלה לנו שצריך להיות בכל האיברים עניו, ולכאור' ומה שייך עניו בכל האיברים, הרי גאווה שייך על האדם בכללו אבל על האיברים, וכי שייך לומר שהרגל עניו, או הראש עניו, אך משמע מדבריו ששייך כזה מושג. וכן מצאנו בפסוקים בישעיה, יען כי גבהו בנות ציון ותלכנה נטויות גרון, וכן עוד לשונות שמשמע שיש כזו גאווה, וכן אצל בת ר' חנינא בן תרדיון מביאים חז"ל שכששמעה שאמרו כמה נאות פסיעותיה של ריבה זו. הקפידה יותר, הרי לנו גאווה ברגל, נמצא שיש גאווה בכל האיברים, ברגל, בראש, בגרון. וכן בוידי' של יוה"כ אומרים על חטא שחטאנו לפניך בנטיית גרון.

א"כ בכל דבר יכול להיות גאווה, גאווה יש תמיד! רק צריך לדעת שאין דבר שהיצר הרע לא מתלבש על זה. על כל מה שעושים הוא מתלבש. אם עושים ככה, או ככה, רק צריך לראות שיהי' בתחבולות תעשה לך מלחמה, צריך למצא תחבולות, לא להכנע ליצר.

ענוה מגיע לשמחה

חילוק בהרמת קול דהרא"ש מיקל יותר ומה שהוא אוסר זה צעקה ממש ואילו להרמב"ן אפילו כל הגבהת קול אסורה. (שם)

ענין בשקט

ליד בריסק היה מבצר שהיה במקום גבוה מהסביבה, הוא היה מתאים באותם ימים להגנת האיזור בשעת מלחמה, ומטבע הדברים היו שם רק חיילים. בין החיילים היה גם בחור יהודי שהיה צריך להיות בצבא ותושבי בריסק נחלצו להביא לו אוכל היתה אישה אחת בשם גלרשטיין שהיתה דואגת לשלוח ולכלכל את אותו בחור, וכל יום היתה מכינה ושוולחת לו ארוחת צהרים כדי שיהיה לו מה לאכול והביאה לו בשר, קצת מרק וכו'. הכניסה למבצר הצריכה רשיון, והרשיון היה עולה עשר גרוש. ובחורי הישיבה היו באים בתורנות להביא אוכל לאותו חייל ואמר רבנו שגם הוא היה פעם בין אותם בחורים וגם הביא אוכל לאותו חייל. ובאותה פעם שבא מרן למבצר היה שם באותה שעה מסדר, והתקנה באותו מבצר היתה שלא רק החיילים היו עומדים למסדר אלא כל מי שהיה בשטח המבצר כולל המבקרים היה צריך לעמוד במסדר, וכשעושים מסדר כולם צריכים לעמוד בשורה וכשמגיעים אליהם צריך לצעוק: "כן אני נמצא" והעמידו את רבינו במסדר והיה צריך כשהגיע תורו לענות, וסיפר רבינו שכיון שמטבעו לא רגיל להרים את הקול וכ"ש לא לצעוק ענה כשהגיע תורו 'כן אני נמצא' בשקט, וכיון שהתשובה השקטה לא היתה לרוחו של המפקד עשה עצמו כלא שומע וחזר וקרא בשמו של רבנו ושוב חזר וענה 'אני' בשקט בלי להגיב קול כשיטת הרמב"ן, בסופו של דבר המפקד התרגז אבל לא הועיל לו [היות ורבנו חשש למחלוקת הראשונים ולשיטת הרמב"ן יותר מאשר חשש מהמפקד]. (מזקנים אתבונן ח"ג)

כח השפלות

כתוב בגמ' בסוטה דף ה' א' אמר רבי יהושע בן לוי בא וראה כמה גדולים נמוכי הרוח לפני הקדוש ברוך הוא, שבשעה שבית המקדש קיים אדם מקריב עולה שכר עולה בידו, מנחה שכר מנחה בידו, אבל מי שדעתו שפלה מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כל הקרבנות כולם, שנאמר זבחי אלקים [כתוב זבחי בלשון רבים] רוח נשברה, בן אדם שיש לו רוח נמוכה רוח נשברה, זה "זבחי", ולא עוד אלא שאין תפלתו נמאסת, שנאמר לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה. זאת אומרת מה רואים בזה שיכול להיות שאפילו אם יש לאדם את כל הקרבנות, אבל עדיין לא זכה שתפילתו לא תימאס. יכול להיות שהתפילה שלו תימאס! עד כדי כך, לא כתוב שלא תתקבל, אלא תימאס "תבזה" אצל הקב"ה, ועל ידי שהוא שפל רוח, ע"י שהוא נמוכי הרוח, הוא זוכה שכאילו הקריב כל הקרבנות, וכעת גם התפילה שלו לא תימאס, א"כ נורא ואיום! **יכול להיות בן אדם שאפילו שעשה הכל בסדר אבל התפילה שלו תימאס.**

זה מה שאנחנו רוצים לברר שכן אדם צריך מאד לעבוד על זה שיגיע לדרגה של שפל רוח, ואם הוא בא למדרגה של נמוכי הרוח, ממילא שייך שיכול לזכות, א' הוא זוכה שכאילו הקריב כל הקרבנות, וגם שאין תפילתו לא תימאס.

הפחד מכבוד

כשהתחיל רבנו במסירת השיעורים בישיבת גאון יעקב ג' פעמים בשבוע, חיפשו מי שיקח את הרה"י הביתה, ולפעמים הלך ברגל ולא הסכים בשום אופן [כי לא רצה לקחת מכספי הישיבה, ולעצמו לא היה את המעות לכך], והיה בזה צער גדול בגשם וברוחות. והי' שכן שהיה מתפלל בישיבה הרי שמעון היימליך זצ"ל שהיה מלא תורה וירא"ש והי' פיו שופע ד"ת בטוט"ד ובקשו ממנו שיקח את הרה"י והלה שמח להזדמנות לשוחח עם רה"י בד"ת, וכשנסע עמו פעם פעמים שאלו הרה"י זה נראה שאתה שקוע בלימוד? וענה שבדאי אלא דזכות הוא ליקח לרה"י.

וענה לו רבנו שא"כ אינו מסכים יותר לכך, כי כשיבוא לשמים יתרץ שהפסיק ממשנתו בשביל ליקח רב א' וישאלו אותו מי הרב? וענה הרי שטימנתי ויאמרו שאינם מכירים כזה רב ואתה תגיד זה לא עסק שלי אני חשבתי שזה רב ואולי לא יקבלו תי' ויהיה לך ולי צרות גדולות, לכן אני מבקש שתפסיק להגיע באמצע הלימוד.

כמה עובדות ממידת ענותנותו ופשטותו של רבינו

אמרתי לרבינו [בעי"כ] שאני רוצה לבקש מחילה בשמי, ובשם שאר משתתפי השיעור אם לא נהגנו מספיק בכבוד, אמר רבינו בדיוק להיפך אני צריך לבקש מכם מחילה, שאתם נותנים לי כבוד מדי הרבה. אחד אמר לרבינו שרוצה לבקש מחילה שע"י שהשאלתי השיעורים לאחד יצא מחלוקת, וביטלו כעפרא דארעא, ואמר בתקיפות: שום דבר! פעם אמרתי לרבינו שיש במדרש רבה על מי שאינו נוהג כבוד לרבו כ"כ כששואלו שנענש טובא, וביטלו רבינו לגמרי, פעם שאלתי את רבינו על שמשתמשים בביתו במטבח בבית הכסא וכו', ואמר רבינו כאן זה אחרת. [הכל הפקר]

כשדובר פעם עם רבינו בענין קביעת זמן אחד השיעורים, התבטא ואמר שלא משנה לו כלום, הוא עושה רק מה שטוב לציבור, לא אכפת לי שום דבר, מצידי שיעשו השיעור מתי שרוצים אפילו בשנים בלילה. לרבינו הי' יא"צ ואמר לש"ץ הנמצא ב"ב חודש על אמו, שיתפלל לפני העמוד, והוא יגש לאשרי ובא לציון, רבינו עלה לתורה ואמר הקדיש אחר קה"ת.

רבינו ניגש לאשרי ובא לציון, ואחר שסיימו עליו לשבח, הסתכל והמתין שהש"ץ יאמר קדיש, לבסוף יצא הש"ץ החוצה, [ואסף י' אנשים לומר קדיש, כדי שלא ליטול מרבנו], ורבינו אמר קדיש אחר עליו וגם אחר שיר של יום.

פעמים רבות לפני שיעור או דרשה נותן השיעור או הדרשה אף לאברך צעיר בימים שיעבור ע"ז, ומתיעץ עמו מה דעתו על כך אם הדברים טובים או לא.

חזר רבינו ביום ד' תזריע תשע"א מירושלים בערך ברבע לשנים, וכשנכנס שאל אם כבר התפללו מנחה.... [כאילו יש מנין והוא מצטרף אליו].

פעם היה עסוק רבינו בענין נחוץ מאד בחדר הפנימי, והגיע זמן השיעור, אמר רבינו: אפשר להתחיל אני אכנס עוד מעט.... בכלל רבינו קורא לשיעור "השיעור של פלוני" כאילו הוא אחד המשתתפים. (צדיק כתמר יפרח)

לקבל כבוד

אמר רבינו שליט"א שלתת כבוד לשני זה דבר שהכי קל לו, אבל לקבל כבוד זה הדבר הכי קשה, ומחירו מאד יקר, והסביר שכבוד הוא דבר רוחני, ולכן הוא הכי מזיק ומוריד משכרו לעוה"ב. (כנ"ל)

ומסופר בעליות אליהו (הע' קז) (כשהגאון בעל היעיר קינו עשה קונטרס על מסכת 'קנינים' והגר"א עבר על כך כל הלילה ומצא חן בעיניו הפי' הזה, וחבירו של המחבר שמע מכך, והי' בטוח שכאשר המחבר יכנס להגר"א הוא יאמר לו על כך איזה דבר. לבסוף הגר"א לא אמר לו כלום, רק החזיר לו הקונטרס. כיון שלתת כבוד זה יהי' רעל עבורו. [כי גורם לגאווה, וגם מנכין לו משכרו אם כבר קיבל כבוד]. (שם)

כתב קטן

רבינו אמר לי שהוא כותב כתב קטן, שבכך יכול להכניס הרבה בדף אחד, וגם טעם נוסף כתוב והיא מצער ותחי נפשי, מי שנוהג בענוה ומקטין עצמו, הוא ח'י. (צדיק כתמר יפרח)

לא רוצה להתפאר

שאלו לרבינו על אחד מגדולי תומכי התורה בדורנו, במה זכה להיות תומך תורה גדול ולזכות הרבים בהרבה ענינים. השיב רבינו: משום שלא רוצה להתפאר. (צדיק כתמר יפרח)

בלא פרסום

סיפר רבינו בקשו ממני מקופת העיר לבא גם לנסיעה לקבר הגר"א ולא הסכמתי, ונימק רבינו ב' טעמים [א] שאינו ראוי להיות בקבר הגר"א [ומה שהייתי בקבר רשב"י משום שעומדים שם רחוק מהקבר, ואם נאמר שגם בקבר הגר"א אני אעמוד רחוק, אז אני כבר יכול להשאיר פה].

[ב] צריך כמה שיותר להתרחק מפרסום, אנשים לא יודעים כמה שזה מזיק, אני אסע ויש שם עוד ת"ח, אבל אני אהי' שם הכי מבוגר, וכל הרעש יהי' סביבי ויחשבו שאני איזה משהו, והאמת שאני מכיר בעצמי שאיני כלום, לכן איני רוצה לנסוע. [וידוע ששנים רבות גם כשרבינו הסכים לדבר ברבים, התנה עם המארגנים ששמו לא יופיע ע"ג המודעות ומאד כאב לו אם עברו על רצונו ופירסמו את שמו]. (צדיק כתמר יפרח)

יום הירצייט של הגאון הגדול רבי נסים טוידנו זצ"ל ראש ישיבת שארית יוסף נלב"ע י"ב סיון תשע"ב

חתן בכפר סבא

ראשית היכרותו של מרן יבדלח"ט עם הגר"נ זצ"ל היה כשהגיע הגר"נ בתור חתן לשבות אצל חמיו הרה"ג רבי יעקב סודרי זצ"ל שכינה באותם השנים כרבה הספרדי של כפר סבא, ובאותה תקופה הי' מרן שליט"א גר בכפר סבא וכיהן כראש ישיבת חפץ חיים שם. וסיפר רבנו שכבר בתור חתן עשה הגר"נ זצ"ל עליו רושם גדול.

וסיפר רבנו שליט"א שמרן הגר"נ זצ"ל דיבר עמו בהפלגה על הרבנים לבית משפחות טולידנו. (מפי אחד מבני המשפחה)

נחור בדיבור

בתקופה הראשונה אחרי יסוד ארגון מרביצי תורה הספרדים בשנת תשנ"ד [והגר"נ היה אחד ממייסדיו ומתווי דרכו] נכנס חתן הגר"נ למרן שליט"א באיזה ענין והי' מונח על שולחנו של רבנו חוברת שהוציאו ארגון מרביצי תורה ובה היו מודפסים כל הדברים שנאמרו בכינוסים הראשונים של הארגון. ואמר רבנו עברתי על כל החוברת וחמיק מדבר הכי טוב מכולם, וצריך לראות שתמיד הוא ידבר בפני הציבור. וענה חתן הגר"נ לרבנו שהבעיה בזה היא שלמרות שזה נראה כלפי חוץ שהגר"נ ניחן בכוח דבור אמנם הוא נמצא במתח עצום עכ"ל פעם שהוא צריך לדבר ברבים בעניינים חשובים ורציניים והוא כמעט שאינן יושן בלילה לפני זה מרוב ששוקל כל מילה וכל משפט בגלל האחריות הגדולה שהוא חש בעניינים אלו ולכן ע"פ רוב הוא מתחמק ומסרב לדבר ברבים. ומרן הגיב על זה : עכשיו נהיר לי למה הוא מדבר כל כך טוב.

והזמין מספר פעמים לדבר בכינוס השנתי של לב לאחים כשבכל הזדמנות כאשר אי מי היה מזכיר את שמו של רבי נסים היה מרן הגר"נ מפליג בשבחו בצורה יוצאת דופן. (מפי אחד מבני המשפחה)

ונביא כאן מתוך דרשתו של הגר"נ בכינוס לב לאחים: מרן הגר"נ זצ"ל שזכיתי להיות אחד מקטני תלמידיו כמה בכה וכמה הצטער על כך כמה מחשבה וכמה לב הוא הקדיש בכדי לשפר את מצבם של עדות המזרח אי אפשר לתאר ואי אפשר לשער כמה צער וכמה דמעות וכמו ששמענו מהרב סורוצקין שליט"א מרן הגר"נ זצ"ל שר' היה המייסד שדירבן את לב לאחים הוא אשר ראה במפעל זה מפעל קדוש ומפעל נפלא שעוד לא היה כדוגמתו הכתוב אומר שמות לח כא כב אלה פקודי המשכן משכן העדת אשר פקד על פי משה עבודת הלויים ביד איתמר בן אהרן הכהן ובצלאל בן אוּרִי בן חור למטה יהודה עשה את כל אשר ציווה ד' את משה.

ואומר הספורנו שהלא ידוע שאפילו עצי השיטים נשארו לנצח נצחים לאפוקי ממקדש ראשון ומקדש שני שיד זדים שלטה בו ונשרף ונחרב המשכן נשאר בשלמותו ואומר הספורנו שארבעה תנאים יש בכך דבר ראשון משכן העדות התורה שכנה שם שני לוחות הברית היו מונחים במשכן הדבר השני מי פיקד על הכל על פי משה גדול הדור הדבר השלישי העבודה נעשתה ביד איתמר והרביעי מי בנה את המשכן מי התעסק בבנייתו בצלאל בן אוּרִי בן חור למטה יהודה וכשמתקיימים התנאים האלו הרי שלדבר יש קיום לנצח נצחים כשאברך הולך לדבר עם משפחה ודאי שזה קשה מאד וצריך מסירות נפש מיוחדת עבור כך צריך מסי"נ מיוחדת בכדי ללכת ודפוק על דלת ולשאול משפחה אם הם רוצים ללמוד לפעמים הם מסתכלים עליו כעל אדם לא נורמלי וטורקים את הדלת אך ידוע שידע שיחא אדם המאמץ והמס"נ שהוא עושה הרי שמעשיו יתקיימו לנצח שהרי במסגרת זו מתקיימים כל התנאים שאומר מה המטרה של לב לאחים להכניס אור בלבבות של כלל ישראל להכניס לה תורה ויראת שמים מיליון ילדים לא יודעים להגיד קריאת שמע מיליון ילדים כמה בכה מרן ראש הישיבה הגר"נ זצ"ל שך על מיליון הילדים האלו הרי הם בבחינת תינוקות שנישבו רח"ל, וכל זה פקד ביד משה ע"י מרן הגאון הרב שטיינמן שליט"א שידוע אני מקרוב כיצד פועל הוא במס"נ עוזר בכל לבו ונפשו ללב לאחים גם בעצה וגם בהדרכה שום דבר אינו נעשה בלעדיו ואף בענייני ממון הכל בכל מכל כל. וע"י מי נעשים כל הדברים הללו שלא די שפקד הוא ביד משה אלא נעשה ביד האברכים כולם אהובים כולם ברוכים כולם צדיקים לומדי תורה המוסרים נפש לוקחים הם מזמנם היקר והולכים ועוסקים במלאכת שמים מכתתים את רגליהם כדי לקרב יהודי לעבודת בוראו ולא עוד אלא שכל העוסקים כל חברי ההנהלה כולם יראים ושלמים הרי לנו כיצד מתקיימים התנאים כולם כבצלאל שעשה את המשכן שזכה לכך מחמת היותו בן אוּרִי בן חור שזכה לכך בזכות המסירות נפש של סבו חור שנהרג על קידוש ד' בחטא העגל ע"י כך זכה הוא למעלתו וגם כאן בלב לאחים כולם ברוך ד' מוסרים נפש בוודאי ובוודאי שאנחנו צריכים להתחזק ולהתעודד ולדעת שיש קיום גדול לעבודתנו כי העבודה אינה הולכת לאיבוד ואפילו כשנראה שלא הצליחו עם אחד הרי ידוע מה שאומרים ששום אנרגיה אינה הולכת לחינם יכול להיות שאחרי שנתיים שלוש יצוץ הפרי ויראו התוצאות.

ביקור חג

במשך הרבה שנים היה מקפיד הגר"נ לבקר בכל חג את מרן שליט"א ואת מרן הגר"מ זצ"ל, ואלה הביקורים היחידים שהיה עורך בחגים. אבל הצורה שהי' הביקור נערך צריכה לימוד וכך היה המראה: הוא הי' נכנס ומתיישב באימה וביראה כעבדא קמיה מריה, הי' מאחל למרן שליט"א חג שמח ומבקש ברכה ותיכף אח"כ היה יוצא ונפרד. ובאחד הפעמים שהרה"ג ר' יצחק לוינשטיין ז"ל שהוא היה המסדר את פרטי הביקור שאל את הגר"נ בצאתו, אני טורח לסדר את הביקור ולמה הרב יוצא כל כך מהר ולא מנצל את זמן הביקור כדי לשוחח עם מרן בד"ת ובעניינים אחרים. ענה לו הגר"נ 'אני חס על זמנך של גדולי ישראל אני בא רק לקבל ברכה' ובשניות אופיינית הוסיף הרי אתה יודע שיש לי תפיסה מהירה ולענין זה מספיק לי. הרה"ג ר' יצחק סיפר את זה לרבנו, והוא נהנה מאוד מכך ואמר הרבה באים וחושבים שאם הם נמצאים הם צריכים לדבר ולוקחים לי את הזמן ורק מפני הכבוד אני מוכרח לתת הרגשה טובה לכל אחד, והאמת שהגר"נ זצ"ל הוא מבין אותי. ומרן החזון איש פעם ביקר אצל הרב מברסק בחול המועד וכנס ושחק ואמר גוט יו"ט ויצא.

בשנה האחרונה כשהרה"ג ר' יצחק כבר נפטר נכנס ביום האחרון של חוה"מ, ואחר שקיבל ברכה ממרן שליט"א אמר בהתרגשות הברכה של מרן שליט"א שוה לי עבורי הרבה יותר ממליון דולר, והוסיף לנוכח תגובת מרן שליט"א זה ממש כך בלא גוזמא. (מפי אחד מבני המשפחה)

במועצת גדולי התורה

כשהחליט מרן שליט"א בעצה אחת עם מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל ומרן הגר"מ זצ"ל להוסיף חברים נוספים למועצת גדולי התורה מבין ראש הישיבות וביניהם הגר"נ זצ"ל וידעו שלא יהיה קל לשכנע אותו להסכים.

ניצלו נאמני בית מרן את ההזדמנות שהגר"נ ביקש להגיע לרבנו באיזה ענין ונכנסו כולם לחדרו של מרן שליט"א ואז פנה אליו מרן ואמר לו שהוחלט להטיל עליו את האדרכת ומבקשים ממנו להצטרף כחבר במועצת גדולי התורה. הגר"נ ניסה להתחמק בכל דרך כי אחז את עצמו שאינו רואי לאותו איצטלא ואמר לו מרן שליט"א אם קשה לך לבוא לכל כינוס נבקש ממך שבפעם הראשונה תופיע ואח"כ רק אם יהי' איזה ענין שנוכחתך חשובה נשלח להודיע לך. ורק אז קיבל, ובאמת כך הי' שהשתתף פעם אחת ולא סיפר זאת לאף אחד לא בארץ ולא בחו"ל.

אחרי זמן היה אסיפה חשובה ורבנו ביקש לקרוא להגר"נ, ובתחילה סירב הגר"נ כי לא רצה לבטל שיעור ואמר אח"כ שזו היתה פעם ראשונה שביטל שיעור ורק אחרי שהודיעו לו שמרן שליט"א אמר שיופיע אפי' אם צריך לבטל שיעור נאות לכך מפני כבוד מרן שליט"א.

מאוחר יותר הוא סיפר כשהציעו לו ההצעה הוא חשב הרי זה בדיחה מי אני שאשב עם גדולי ישראל בשולחן אחד אך בהיות וכל ימיו כשקיבל הוראות מגדולי התורה היה סר למרותם ללא היסוס הוא לא יכל לדחות את הבקשה.

והוא התבטא אחר ישיבות המועצה בהן השתתף, שהוא ישב כל העת בפנינו בשתיקה מוחלטת הוא לא ראה עצמו כאחד שראוי להכנס לדקויות של דיוני המועצה ועבורו היה זה מחזה עיניים לראות ולהביט בעיניהם של גדולי ישראל בראייתם הכוללת לצרכי כלל ישראל. (מפי אחד מבני המשפחה)

בפטירתו

כשנפטר הגאון הגדול רבי נסים זצ"ל ביכו אותו רבינו בצער גדול והתבטא "זייער א חשוב'ער איד" אדם חשוב מאד, והפליג בגדלותו בהבנת התורה, ושהיה נואם טוב מאד עם כל הברען. ומזכיר רבינו כי היה תלמיד מובהק למרן הגה"צ רבי משה שניידר זצ"ל מלונדון, וכמדומה שכמעט כל פעם שהיה נכנס לרבינו היה רבינו מזכיר את זה שהוא תלמידו של רבי משה שניידר זצ"ל. (פרי חיים)

אודות הגאון הגדול רבי חיים אהרן טורצין זצ"ל נכתוב אי"ה שבוע הבא

מרבין מרן בעל "אילת השחר" שליט"א

לעילוי נשמת הבחור היקר חיים בן ציון ז"ל בן יבלחטיא זרחיג ר' אברהם צבי טוב שליטיא

ויזון שם ישראל נגד ההר...

עומדים אנו בשלושת ימי הגבלה, עיצומם של ימי ההכנה למתן תורה. ואומר רבינו שזה דבר מופלא האיר שבזמן קצר כ"כ, ועשה מהפכה בכל הבריאה. ובלשונו הטהור "אין אפפאר מינוט האט זאך גענדערט די גאנצע בריאה, סאיז געווארין אנניע וועלט..." תרגום - בכמה רגעים השתנתה כל הבריאה, ונהיה עולם חדש...

ומאריך רבינו בשיחותיו שבכל שנה ושנה מתחדש המצב שהיה בשעת קבלת התורה, וחוזר להיות "מעין" קבלת התורה מחדש, רק שצריך לזכות לכך. וכפי שהתבטא רבינו הבוקר לת"ח חשוב שביקש ברכה לזכות לקבלת התורה, אמר לו רבינו - דו ווילסט מקבל זיין די תורה, אפבער מען דארף אז די תורה זאלל דיר וועלין מקבל זיין. פי' אתה רוצה לזכות לקבלת התורה, אבל צריך ג"כ שהתורה תרצה לקבל אותך...

ונביא מהדברים ששמענו מרבין בימים אלו, לרוב השואלים במה להתחזק בימי הספירה לקראת מתן תורה, אומר רבינו "להיזהר מלשון הרע". והראה הרה"ג ר' מאיר בן שלמה שליט"א ראש ישיבת "תורת חסד" באלעד את דברי המהרש"א ביבמות דף ס"ב ע"ב על דברי הגמ' שתלמידי רבי עקיבא מתו מפני שלא נהגו כבוד זה בזה, וז"ל ואמרו שמתו במיתת אסכרה, דאפשר דכל אחד דיבר לשון הרע, והיה מספר בגנות חבריו, וסימן ללשון הרע אסכרה כדאמרינן בפרק במה מדליקין עכ"ל, רואים שבימים אלו בפרט, היתה תביעה על לשון הרע.

עוד אמר רבינו בא' השיעורים לתלמידי ארחות תורה, דהחיזוק לשבועות הוא לעשות "תשובה", וכשנשאל על מה יש לבן ישיבה לעשות תשובה, חייך ואמר "על מה שלא לומד..."

ונראה שנתכוין רבינו לכלול במילים ספורות אלו, את מש"כ בספר תולעת יעקב, והביאו רבינו כמה פעמים, וז"ל: דע כי כמו שבראש השנה רצה הקב"ה להשגיח ולדרוש מעשה בני האדם כי הוא יום הבריאה הראשונה וחדוש העולם, וכמו שתקנו לומר זה היום תחלת מעשיך כדברי רבי אליעזר שאמר בתשרי נברא העולם (ר"ה כ"ז א'), כן רצה ביום מתן תורה שהוא מורה על חדוש העולם להשגיח ולדרוש על מעשי העולם ולדונו על פירות האילן, כדאיתא בפרק קמא דר"ה (ט"ז א') בארבעה פרקים העולם נדון וכו' בעצרת על פירות האילן.

וכבר בארנו כי הפירות ההם הנשמות הפורחות מאילנו של הקב"ה, והעולם נדון ביום זה על התורה שנתנה בו שבטלו עצמם ממנה, והוא אמרם על פירות האילן שלא השלימום בתורה ובמצות כראוי, עכ"ל, והביאו בספר של"ה הקדוש.

ובדרך אגב העיר רבינו דמכאן רווחא בעלמא כי שבועות הוא "יום הדין". וזה נכון, אך מבואר כאן דהדין הוא שדנים האיך קיימו את התורה והמצות, ולא שבחג השבועות גוזרים את דינו של כל אחד, רק דנים עליו האיך התנהג, והפסק דין כנראה הוא ביום כפור. רק כמה פעמים במשך השנה דנים לראות האיך מתנהג, ועפ"י זה חורצים עליו בסוף את הדין. וכמו להבדיל אצל בשר ודם יש כמה דיונים ובסוף יוצא הפסק, כך חג השבועות הוא אחד מהזמנים בשנה שדנים בו את הנשמות.

~ ~ ~

כדי לדעת – צריך ללמוד!

בימים האחרונים זכינו לחעמד נפלא אצל רבינו של סיום חסכת קידושין וסדר נשים, בשיעור דף היומי שזיכני השי"ת לחסור בבהכנ"ס "חסדי יעקב" ב"ב, ע"פ הוראת רבינו, וכחה דברים נתחדשו בסיום.

ראשית כשהמסיים פיהר קצת באמירת ההדק, עצרו רבינו ושאל למה אתה אומר כ"כ מהר? ואמנם אפשר דאי"ז בכלל תלמוד תורה, אבל דברים בטלים זה בודאי לא! אח"כ כשאמרו לא תתנשי מינן לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי. עצר רבינו ושאל אם יודעים פשט. ופירש שאנו עבקים שלא נשכח את הש"ס לא בעולם הזה ולא בעולם הבא. ואז הוציא אנחה מפיו אויי יויי כמה היה טוב אם היו יודעים ש"ס, אם יודעים ש"ס זה אמונה... פי' תענוג נפלא שאין כמותו.

ולאחר שסיימו בייך רבינו שיזכו לכל הדברים הטובים. וכשביקשו ברכה לדעת ש"ס, בייך רבינו שיזכו לדעת ש"ס ופוסקים. אך חזר ושאל האם שייך ברכה לזה, אם לא ילמדו? ואף ברכה שיזכו "ללמוד" את כל הש"ס, אמר רבינו שלא שייך, כי יש בחירה. והוסיף – היצר הרע הרי לא נותן ללמוד. ושיבח רבינו את המשתתפים בקביעות יום יום.

ובהאי ענינא אמר רבינו בשבוע האחרון להגאון רבי יעקב שולביץ שליט"א שזכה לחבר את ה"חברותא" על כל הש"ס, דמי שיודע ש"ס ג' פ' רש"י תוס' לא יהיה לו גיהנום!!
הבה נתעורר כל אחד מאתנו לקבל על עצמו ביום קבלת התורה, להשתדל ללמוד ולדעת "כל הש"ס" על בוריו, ונהיה מאושרים.

~ ~ ~
ובשמו תשבע

בשיעור על מס' נדרים לתלמידים היקרים משיבת ארחות תורה שהתקיים היום אצל רבינו, נשאל רבינו על שיטת הר"ן דשבועה אין צריכה שם, האיך יפרש את הפסוק המפורש בתורה "ובשמו תשבע", הרי התורה אומרת שישבע בשמו של הקב"ה, ולדעת הר"ן שבועה אינה צריכה שם. ותירץ רבינו שהר"ן יפרש דהתורה אומרת שאם תרצה להישבע עם שם, תיזהר להישבע בשמו של הקב"ה, ולא ח"ו בשם ע"ז, אבל אין הכי נמי אין צריך להישבע בשם כלל.

~ ~ ~
נזיר עובר לפניו

שאל רבינו בהא דאמרינן דהאומר אהא ונזיר עובר לפניו, הוי יד לנזירות, מנין יודעים שזה שעובר לפניו הוא נזיר, ואם במה שיש לו שער ארוך, הרי יכול להיות שזה פאה נכרית.

~ ~ ~
חכמים הזהרו בדבריהם

לת"ח יקר שבא מעיר אחרת ושאל אותו רבינו אם גם שם יש יצר הרע? השיב הנ"ל לית אתר פנוי מיניה... אמר לו רבינו לשון זה נאמר על הקב"ה... פי' ואין להשתמש בזה על נבראים.

~ ~ ~
נאמנות חיה בנכרית

לסיום מסכת קידושין, נביא ספק שהסתפק רבינו אהא דאמרינן בדף ע"ד ע"א דחיה נאמנת כל שבעה לומר מי הבכור. ונסתפק רבינו אם מילדת נכרית ג"כ נאמנת על כך.

~ ~ ~
לסיום נביא דבר חיזוק קצר שאמר רבינו לפנינו מצות תורה, בסיום שיחה לאברכי כולל לקראת שבועות רציתי לומר הצעה, היות ובישיבות אמנם לומדים טוב, אבל גם מפטטים קצת, לכן כל אחד יראה שלכל הפחות בשעה הראשונה של הסדר לא מדברים. ובאמת צריך את זה כל הזמן, אבל אי אפשר לומר לציבור על כל הזמן, היות ויש גם יצר הרע... אבל לכל הפחות "שעה אחת" בהתחלת הסדר שיהיה חק ולא יעבור! וזה מוכרחים כדי לרסן את עצמו לא לדבר דברים בטלים, שעה ראשונה ללמוד בשקידה, ממילא יש לקוות שההתחלה תהיה טובה. והקב"ה יעזור שכולכם תעלו בתורה ויראת שמים כמו הקב"ה רוצה.

נשיח בחוקיר

עלון שבועי על פרשת השבוע ועניני השעה
מתורתו של מרן פוסק הדור רבינו **נסים קרליץ** שליט"א
גליון מס' 121 • בהעלותך תשע"ו

על פי ה' יחנו (ט, כג)

במסכת שבת (לא:): גרסינן, ... קסבר רבי יוסי סותר על מנת לבנות במקומו הוי סותר, על מנת לבנות שלא במקומו לא הוי סותר, אמר ליה רבה מכדי כל מלאכות ילפינן להו ממשכן והתם סותר ע"מ לבנות שלא במקומו (שהיו סותרים בחניה זו ונוסעים למקום אחר וחונים וחוזרים ומקימין אותו, רש"י), אמר ליה שאני התם כיון דכתיב על פי ה' יחנו כסותר ע"מ לבנות במקומו דמי.

ולא תיקשי ממה דאמרין בגמ' שבת (ע"ד:): לענין מלאכת קושר, קשירה במשכן היכא הוא, אמר רבא שכן קושרין ביתדות אהלים, אמר ליה אביי ההוא קושר על מנת להתיר הוא אלא אמר אביי וכו'. ולכאורה קשה למה לא נימא כיון דהתירו הקשר ע"מ לנסוע למקום אחר שהוא "על פי ה' יחנו" הוי קשירה של קיימא כמו לגבי בנין.

ופשוט דלא דמי כלל, דלגבי סותר על פי ה' הביאור הוא דכיון דנסעו על פי ה' ממילא הבנין התייחס אל הקרקע והוי כאילו נסתר האוהל ונבנה שוב במקומו ולא במקום אחר, אבל לגבי קשירה כיון דסוף סוף היה ע"מ להתיר לאו קשירה הוא. (חוט שני)

על פי ה' יסעו בני ישראל (ט, יח)

בענין הזהירות בנהיגה במכוניות בזמנינו, אמר רבינו, שאם חז"ל היו מתקנים את חוקי התנועה של המכוניות של זמנינו, היו חז"ל מחמירים הרבה יותר על הנהגים יותר מחוקי התנועה הקיימים היום בעולם. והוסיף, וגם היום אם היו מחמירים יותר על הנהגים, היו פחות בני אדם נהרגים בתאונות דרכים. (חוט שני ר"ה)

התאוו תאווה (יא, ד)

איתא במשנה באבות (פ"ו, ד) כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל, אמר רבינו, בפשטות נראה שהסיבה שצריך פת במלח וכו' מכיון שהריבוי בעונגים יביא לידי ביטול תורה. אך מדברי הרבינו יונה מבואר יותר, שאפילו מי שכבר למד ויודע, התאווה מפריע לו. וכך כתב (בפ"ב מ"ב): "כי המרבה בתענוגים לא תשכון בתוכו החכמה".

מעולם לא אכלתי גלידה

אחד מתלמידי רבנו ברר בפניו הלכה לגבי ברכה על גביע גלידה – האם יש לברך "מזונות" על הגביע.
נענה רבינו ואמר: "מעולם לא אכלתי גלידה... אבל כמדומה שאלו שאוכלים גלידה אינם מתכוונים לגביע".

מי שיש לו תאבון – בשביל מה צריך להוסיף טעם?!

פעם בכה ילד בבית רבנו על שלא הסכימו לשים לו סוכר בכוס החלב.
רבנו התענין לפשר הבכי. כשהסבירו לו את פשר הענין, ניגש אל הילד, פתח עמו בשיחה ואמר לו: "מילא מי שאין לו תאבון, מובן מדוע הוא צריך להמתיק את האוכל, אבל מי שכבר יש לו תאבון – בשביל מה הוא צריך להוסיף עוד טעם?!"
שח אותו ילד שכבר בגר הרבה מאז: "על אף שעברו שנים רבות מאז, הדברים שנאמרו בחן מיוחד עדין עומדים בזכרוני והשפיעו עלי מאוד".

כונת האכילה

בספר "חובת הלבבות" (פ"ה מפרישות) כתב: "וכל אשר תוכל להטביע נפשך 'שלא להרגיש' על ענין המאכל והמשתה".
וברבינו יונה (אבות פ"ב מ"ב) כתב: "ואין חובת האדם לאכל כי אם עד שיסיר הרעבון וכו', אבל לא יאכל כל זמן שימתק המאכל לחכו". וביאר רבינו, האדם נברא מצויד בחוש הטעם כדי שיוכל לאכול כמו שצריך. אך אין זה אומר שצריך לאכול מכיון שהמאכל טעים ובהרגשה של תענוג. וכונת האכילה הראויה צריכה להיות, שאוכלים משום שמוכרחים. והסיבה שיש

חוש הטעם היא משום שבלי זה האדם לא היה אוכל, וגם משום שעל ידי זה האכול 'נבלע' טוב יותר. אבל אין להחשיב את האכילה להנאה בפני עצמה, כי הרי מה זה משנה איזה טעם יש לזה? (הליכות שני)

ותדבר מרים ואהרן במשה על אדות האשה הכשית אשר לקח כי אשה כשית לקח (יב, א)

חובת הזהירות מאיסור רכילות

סיפר רבינו שליט"א שאימו ע"ה סיפרה כשהיתה קטנה והלכה ברחוב ושמעה שאחד אמר איזה דבר גנאי על אביה שהיה רב המקום (רבה של קוסובה), והלכה וסיפרה זאת לאביה, ואביה גער בה ואמר "רכילות!", וזה נחרט לה עמוק בליבה כל ימיה על חובת הזהירות מאיסור רכילות. (חוט שני הל' שמייה"ל)

אל נא רפא נא לה (יב, יג)

איך אפשר לזרוק את הצרות של השני?!

רבנו נזהר שלא להשליך את פתקאות בקשות הברכה, ופעם אחת התבטא: "איך אפשר לזרוק את הצרות של השני לפח?...". וכשאמרו לרבנו שמרן הגר"ל שטיינמן שליט"א דוקא משלים לאשפה, כדי שהצרות ילכו לפח... אמר רבנו: "אלו שתי דרכים בעבודת ה'". (הליכות שני)

קריאת שם לתינוק שעדיין אינו בן חודש ולא נימול

תינוק שעדיין אינו בן חודש ועדיין לא עשה ברית מילה מחמת חליו, החזו"א היה אומר לקרוא שם בשביל להתפלל עליו. (חוט שני)

להתפלל על החולה שימות – וחילול שבת עליו

בנדרים (מ.) איתא, כי אתא רב דימי אמר, כל המבקר את החולה גורם לו שיחיה, וכל שאינו מבקר את החולה גורם לו שימות, מאי גרמא, אילימא כל המבקר את החולה מבקש עליו רחמים שיחיה, וכל שאין מבקר את החולה מבקש עליו רחמים שימות, שימות ס"ד, אלא כל שאין מבקר חולה אין מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימות, ע"כ.

ופירש הר"ן וז"ל, נראה בעיני דה"ק, פעמים שצריך לבקש רחמים על החולה שימות כגון שמצטער החולה בחליו הרבה ואי אפשר לו שיחיה כדאמרינן בכתובות (קד.) דכיון דחזאי אמתיה דרבי דעל כמה זימנין לבית הכסא ואנח תפילין וקא מצטער אמרה יהי רצון שיכופו העליונים את התחתונים כלומר שימות, ומש"ה קאמר דהמבקר חולה מועילו בתפלתו אפילו לחיות מפני שהיא תפלה יותר מועלת, ומי שאינו מועילו לחיות אלא אפילו היכא דאיכא ליה הנאה במיתה אפילו אותה זוטרת אינו מהנהו, עכ"ל.

ודע שדברי הר"ן אמורים רק על תפילה, שבתפילה מעוררים שמן השמים יעשו את מה שטוב עבור החולה, וכאשר נראה לנו שטוב לחולה שימות יעשו מן השמים את מה שטוב עבור החולה, ומותר להר"ן להתפלל עליו שימות כיון שזוהי הטובה עבורו כיון שאין אנו עושים בזה מעשה לקרב את מיתתו וכן לא מונעים לעשות פעולה מלהצילו, אבל עצם רפואתו ודאי שמצווים אנו לרפאותו אף שיחיה בצער גדול ואי אפשר לו שיחיה הרבה, וגם על זה נאמר וחי בהם ולא תעמוד על דם רעך ומחללים עליו את השבת.

וכל זה לדעת הר"ן, אבל הרא"ש פירש שם וז"ל, אינו מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימות, וזו היא רעה גדולה שאם היה מבקרו היה מבקש עליו רחמים ואפשר שעת רצון הוא ותהיה תפלתו נשמעת ומניעת הביקור גורם שימות, עכ"ל.

הנה הרא"ש לא הזכיר בפירוש הגמ' שפעמים שצריך לבקש רחמים על החולה שימות. (חוט שני)

שו"ת שושאל רבינו שליט"א ע"י הרה"ג רבי משה פריד מו"צ בית שמש

שאלה: בזמני החגים וכן בעיתות שמחה וכדו' באים מאות ואלפי אורחים מחו"ל לארץ הקודש להסתופף בצל רבם, וכולם מתפללים בביהמ"ד ושומעים קריאת התורה כאחד. ואם יברכו כל האורחים ברכת "הגומל" אחד-אחד יקח הדבר זמן רב מאד ויש בזה טירחה דציבורא גדולה. האם מותר לכתחילה שאחד מן האורחים יברך "הגומל" ויוציא את כל השומעים ידי חובתם? **תשובה:** מותר לכתחילה שיעמוד אחד ויוציא את הרבים ידי חובתם בברכת הגומל, כדמשמע מהגמ' ברכות נ"ד: .

גליון פ"ה, פ' בהעלתך
יב סיון ה'תשע"ו
רמת - השרון

נא להמשיך ולהעתיק
לרפואת רבי יעקב בן
מרים בת גיטל לרפ"ש
בתושח"י

רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

משיחותיו של מו"ר הגאון הגדול

לשון הקודש

מתוך שיחה שנאמרה בכולל 'הוד צבי'
כ"א אייר תשע"ה

ער"ש עם חשכה

"שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים צָרִיף אָדָם לומר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ עֶרֶב שֶׁבֶת עִם חֲשֶׁכָה עֲשָׂרָתָם. עֲרֻכָתָם. הַדְּלִיקוּ אֶת הַנֵּר"^א

לכל משנה יש גם רמזים, כמו שיש רמזים גם על פסוקים בתורה. לדוגמא ה'אור החיים הקדוש' אומר על הפסוק 'כי ימוך אחיך ונמכר' זה רמז על עמ"י שנמכר לגלות וכו', שמעתי פעם דרשן אחד שאמר על המשנה הזו כך – 'ערב שבת עם חשיכה' - שבת זה רומז לימות המשיח, כשמתקרבים לימות המשיח, זה ערב שבת האלף השישי, כל אלף מימות העולם מקביל ליום בשבוע.

אנחנו באלף השישי, וזה מקביל ליום שישי, 'עם חשיכה' - זה קרוב ללילה, אנחנו כבר בשלב האחרון של האלף השישי, כשמגיעים לזמן זה צריך לומר ג' דברים: 'עשרתם, ערבתם, הדליקו את הנר', 'עשרתם' - דהיינו 'מעשר' לתת צדקה ולהיזהר במעשרות. 'ערבתם' - הדרשן ההוא פירש - עושים חוטים של עירוב, כדי להבדיל בינינו לבין המסיתים והמדיחים, לעשות גבולות, לדעת מה מותר ומה אסור, בינינו לבין העבריינים לדעת שהם עולם בפני עצמו.

הדליקו את הנר

'הדליקו את הנר' - נר מצווה ותורה אור', להרבות בלימוד תורה. במחילה מכבוד תורתו של הדרשן, הפירוש 'ערבתם' במשנה לא כך. הפשט הפשוט במשנה זה 'ערבתם' שביום שישי, האם שמתם עירוב חצירות ולא כפי שהוא התכוון, עירוב - צורת הפתח לשם מחיצה. בימי המשנה היו נותנים חלק בעירוב. הגבאי היה אוסף קמח מכל אחד מהדיירים, או שהניחו כיכר לחם שלם, וזיכה אותו ע"י הגבהה עבור כל הדיירים לצורך עירוב חצרות, זה הפירוש במשנה. בכל אופן הדרשה שלו נשארת במקומה, אבל אפשר לתקן ולומר, ערבתם, האם אתם חיים באחדות אחד עם השני, כמו בעירוב חצירות כשעושים כל השכנים יחד ושיש כיכר לחם משותף. ולכן כלאחד יזהר בדברים שבין אדם לחבירו יהי רצון, שנזכה שבזכות ה'הדליקו את הנר' שבכאן, שלומדים תורה מדליקים את הנר בדיבור חברים, שמקיימים גם את הערבתם ואת העישרתם, ושנזכה בקרוב לגאולה שלמה במהרה בימינו אמן ואמן.

אש, קנאי מאוד. יצא לי להיות הרבה אצלו בבית כי הוא התחתן בזיווג שני עם אלמנתו של אבא שהייתה נשואה עם אבא בזוג שני, ושם היו לי אח ואחות ילדים שהוא גידל אותם. פעם אמרתי אצלו בבית שצריך לכבות את ה'חשמל'. אז הוא אמר, אוי! "חשמל"? כתוב ברמב"ם שזה אחד מעשרה שמות של מלאכים, 'שרפים', 'אופנים', 'חשמלים' וכו', זה שקר לקרוא לזה כך... תגיד 'אלקטרי'. הוא הזדעזע ממש שאמרתי חשמל, אז פחדתי להגיד חשמל...

כשהייתי באחת הפעמים אצל החזו"א, ושאלתי אותו שאלות בענייני עירובין הוא אמר, אני לכל אחד אומר שהגם שיש עירוב הכי משוכלל, יותר טוב שלא לטלטל. ועד מתי ינהגו כך? עד שיהיה מורא שמים כמורא בשר ודם (כמו שאמר ר' יוחנן בן זכאי לתלמידים).

הוא נתן דוגמא, בכפר אתא היה אז הרב [בנימין] מנדלסון שאח"כ עבר לקוממיות. הוא עשה שם עירוב המקיף את הישוב והשקיע בזה ד' מאות לירות, בשביל לבנות עירוב רגיל היה מספיק גם חמישים לירות, כשאבא ברמח"ש עשה ב - 72 לירות, כדי לעשות עמודים סביב כל העיר עם החוטים. אבל הוא עשה עמודים רחבים יותר ומדדו בפלס מיוחד שיהיה ישר ועוד טכניקות. הרבה חומרות הוא עשה, ואחרי שהשקיעו הרבה לכל העיר ד' מאות לירות, עם כל זאת, אמר החזו"א, אי אפשר לדעת אם הוא מאה אחוז [מחמת מזג אוויר וכו'].

עכשיו אמר לי החזו"א - הבט החוצה, כעת מקימים כאן עמוד כדי להעביר פה חוטי חשמל, ...אוי, הוא אמר חשמל!!! כי צריך לשים עליו טרנספורמטור, את העמוד הזה עושים עם ד' רגלים של ברזל בתוך בטון עמוק כדי שיהיה עבה ועמוד אחד שכזה, עולה אלף לירות שטרלינג, וכל זאת כדי להעביר חוטים, לא של עירוב, כי בני אדם צריכים חוטים להעביר אור, יוצא שבשביל אור לשימוש בשר ודם משקיעים כ"כ הרבה, אם היו משכילים להשקיע כ"כ הרבה בשביל ההלכה, היה מתקיים מורא שמים כמורא בשר ודם, אבל המציאות היא לא כך. והנה אגב השיחה עם החזו"א וצ"ל שמעתי שמותר לומר חשמל, ולמה מותר? כי אחרי שהמציאו את העברית החדשה משתמשים כ"כ הרבה עם המילה הזו, והם הרי לא מתכוונים בכלל לשם של מלאך, הם מתכוונים לאלקטרי. אז ודאי שאין גם איסור לומר מאורסין וזה נכון מאוד לומר שעושים חוטים של עירוב, למרות שהמקור של עירוב זה בכלל דבר אחר.

ישנם מושגים שהשתבשו בשפה המדוברת. דוגמא לדבר - אומרים שעושים 'עירוב', והולכים לבדוק את ה'עירוב' ומתכוונים לחוט המתוח בראש העמודים. לכאן מי שמדבר כך מדבר עברית לא נכונה. צריך לומר 'צורת הפתח', אבל מכיון שבני אדם קוראים לזה 'עירוב' וראינו גם בספרי שו"ת שגם כן כותבים - עושים תיקון עירובין סביב לעיר, ואף בעל נתיבות המשפט כתב קונטרס, 'הלכות תיקון עירובין', שם הוא כותב קיצור ה'ל' חשובות בעניני עירובין. ומה זה באמת עירובין, הכוונה היא שזה צורת הפתח. כי בשפה המדוברת בני אדם משתמשים במילה הזאת למשמעות כזאת א"כ זה לא שקר.

ומה הפירוש המדויק של עירוב? הוא ככר הלחם, ונקרא עירוב חצרות, שמניחים באחד הבתים שבחצר, כדי להתיר לטלטל מבית לבית ומבית לחצר. שזה תיקון שלמה המלך, אע"פ שמן התורה הכל רשות היחיד, רק של בעלים אחר, אסור מדרבנן. וכדי להתיר עושים עירוב חצרות, והוא ככר לחם שמזכים לכולם.

דוג' נוספת לדבר אומרים בימינו פלוני התארס. זה שקר. האירוסין שכתובים בתורה ובגמרא 'הרי את מאורסת לי' - הוא נותן מטבע, פרוטה או דבר שווה פרוטה, והיא נהיית מקודשת לו. בתורה כתוב 'נערה המאורסה' ומה המשמעות, היא מקודשת, והיא אשת איש גמורה. בימינו מפרסמים במודעה, פלוני ופלונית מאורסין. לפי השפה של התורה והמשנה הם לא מאורסין רק משורכין. גם המושג שקיים היום "נגמר השידוך", בגמרא זה נקרא 'שידוך', שהזוג הסכימו להתחתן. אבל מכיון שבני אדם מדברים בצורה כזו, זה לא שקר, כיון שהם ממציאים ומדברים ככה זה נהיה כבר שפה נכונה.

חשמל או מלאך

בידידי הוא עובדא - היה פעם בדור הקודם צדיק גדול שקראו לו רבי יוסף הלוי דינקליס, הוא היה

^א שבת פ"ב, מ"ז

משיעורי וחידושי הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

הגבאים תקנו שכל מי שאוסף כסף בבית הכנסת ישלם לקופת ביהכ"נ מאה שקל,

וגבו בערמה מגבאי צדקה שסירב לשלם

תיאור העובדות

לאחרונה נתרבו גבאי צדקה שבאים להתרים את הציבור, ודרכם שקודם עלינו, הם נותנים דפיקה על הבימה ואומרים איזה ווארט בנושא צדקה, ולאחר מכן מתאים את המקרה הקשה, שבשבילו הם אוספים כסף, וזה מוכיח את עצמו, שאנשים תורמים סכומים נכבדים לגבאים אלו.

אצלנו בבית המדרש חששו הגבאים שעקב ריבוי צדקה, הרי זה מוריד מהסכומים שאנשים היו רגילים לתרום לבית המדרש, ולכן החליטו הגבאים שכל גבאי צדקה שרוצה לשאת דרשה כזו, צריך לתרום מאה שקל לקופת בית הכנסת.

באחד הימים הגיע גבאי צדקה לבית הכנסת, וכשאמרו לו על התקנה החדשה של בית הכנסת אמר, "אני כבר אוסף כאן כסף כמה שנים והגבאים לא יגידו לי מה לעשות", הגבאי נשא את דרשתו, והתחיל לאסוף את הצדקה בין המתפללים.

אחד הגבאים הוציא לעני שטר של 200 שקל, ואמר לו תן לי עודף 100 שקל, הגבאי צדקה הוציא שטר 100 שקל ונתנו לגבאי בית הכנסת, אמר לו הגבאי, זה בשביל בית הכנסת כמו התקנה שתקנו פה, ולמעשה לא נתן לגבאי צדקה את השטר של המאתיים שקל.

טענת גבאי הצדקה

אין זכות לגבאים לעשות תקנה כזו, מותר, לכל אדם לשאת את הדרשה בבית הכנסת, ולאסוף צדקה בין המתפללים, ואין זה על חשבון של המתפללים, וזה תקנת סדום, לאסור לאסוף צדקה בין המתפללים, ולכן אני דורש חזרה את המאה שקל שלי.

טענת גבאי הבית הכנסת

אנחנו אחראים של בית הכנסת, ויש לנו את הזכות לעשות תקנה, לטובת בית הכנסת, וזה מחייב את כל הגבאי צדקה. הצדק עם מי?

פסק דין

הגבאי בית הכנסת צריך להחזיר את הכסף לגבאי צדקה

מקורות ונימוקים

אחד מגדולי ישראל כשנתמנה לרב העיר, התנה עם פרנסי העיר שלא יזמינוהו לשום אסיפה בענייני העיר, כדי שלא יצטרך להתבטל מלימוד התורה, ויזמינוהו רק כאשר עומדים להנהיג תקנה חדשה הצריכה דעת תורה. באחד הימים התאספו פרנסי העיר לתקן תקנה, היות והעניינים מן העיירות הסמוכות באים ומציפים את העיר, ברצונם להתקין שכל עוד עניי העיר לא באו על סיפוקם, אין לעניינים שמחוץ לעיר רשות לבוא לגבות צדקה. וסמכו את התקנה על ההלכה שעניי עיר קודמים.

אך היות והיא תקנה חדשה, ורב העיר התנה שבכל תקנה חדשה צריכים להזמין קודם התקנה, ולכן קבעו את היום ואת השעה לתיקון התקנה, והזמינו את רב העיר.

כאשר הרב הגיע ושמע על התקנה, אמר להם, הרי התניתי שלא יזמינו אותי רק בתקנה חדשה, וזה כבר תקנה של ארבע ארצות.

הפרנסים שמחו, שכיוונו לדעתם של גדולי ישראל, שיסדו וועד ארבע ארצות, שבו היו גדולי ישראל מתאספים פעמיים בשנה, ומתקנים תקנות לחיזוק הדת, וגם זה אחד מתקנתם, וברוך שכיוונו.

הם שאלו את הרב, באיזה שנה נקבעה התקנה, כי ברצונם לפרסם זאת בשם וועד ארבע ארצות, אמר להם הרב, לפני למעלה משלושת אלפי שנה, כאלפיים שנה לאחר בריאת העולם.

כשהסתכלו הפרנסים על הרב, ולא הבינו כוונתו, הרי וועד ארבע ארצות היה לא מזמן.

אמר להם הרב טועים אתם, לא התכוונתי לוועד ארבע ארצות, אלא לארבע ארצות, שהם סדום עמורה אדמה וצבויים, בשעתם כבר תקנו אנשי ארצות אלו שלא לתת דריסת רגל לעניים ולאביונים מחוץ לערים.

גם בענייננו, אין זה מנהג כשר לאסור לאסוף צדקה בבית הכנסת, ולקנוס את האוסף במאה שקל, יהודים רחמנים בני רחמנים, נתבעים ונותנים ללא בקשת תמורה.

ומה שטוענים הגבאים שגם הם צריכים כסף עבור הוצאות בית הכנסת, אין זה טענה אלא גם הם יבקשו מאנשים לתרום להם, אבל אין זה מנהג ישראל, לקחת מהצדקה שהגבאי אסף מתוך טירחה ובושה גדולה, לטובת העני, ולקחתו לבית הכנסת.

ובלאו הכי צריך גבאי בית הכנסת להחזיר לו את הכסף, כי לו יצויר שהוא חייב לתת לבית הכנסת מאה שקל, אין זה חלק מהרווחים, אלא שיש לו חוב לבית הכנסת מאה שקל, ומבואר בשו"ע (ור"ד סימן רמג ס"ב) וז"ל: מי שצריך לבריות ושט אחר פרנסתו ונתנו לו צדקה אין בעלי חובות יכולים להיפרע ממנו ממה שגבה לצדקה.

ספרים שו"ל

התפילה
במחיצת החפץ חיים

השבת
במחיצת החפץ חיים

הימים הנוראים
במחיצת החפץ חיים

הגדה של פסח
במחיצת החפץ חיים

פרקי אבות
במחיצת החפץ חיים

החינוך
במחיצת החפץ חיים

ביד הלשון

פעילויות תורניות

מבצעי שמירת הלשון

שיעורים תורניים

מילות לנוסחים

הפרשה "במחיצת החפץ חיים" בהעלותך גליון מס' 68

בס"ד

"גיל חמישים"

וּמִבֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצָּבָא הָעֵבֶדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד (ח, כה)

רבנו (תורת הבית פ"ו) מבאר, שפסוק זה מרמז לכל אדם, שבהגיעו לגיל חמישים עליו להמעיט מעבודתו בענייני העולם הזה, ולהקדיש את שאר ימי חייו כהכנה לימי העולם הבא, כשם שהלויים חדלו מעבודתם בהגיעם לגיל זה. חיי האדם באופן כללי הם שבעים שנה ולפעמים שמונים שנה, כנאמר (תהלים צ, י) "ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורת שמונים שנה". רבנו בהגיעו לגיל שבעים, הזמין את תלמידיו הגאונים ר' אלחנן וסרמן ור' יוסף כהנמן זכר צדיקים לברכה, בירך ברכת "שהחינו וכיבדם בעוגה וי"ש. מאז אותו היום, התייחס לכל יום ויום מימי חייו כמתנת שמים, שמוענקת לו בזכות כלל ישראל. ולפי הכרתו, זמנו כבר לא היה שייך לו באופן פרטי אלא לכלל. (הח"ח חיו ופעלו ע' שיב).

שבע עשרות שני האדם, משולים לשבעת ימי השבוע. כשכלים חמישים שנה, תמים חמשת ימי השבוע המוקדשים לעשיה, ומתחיל היום השישי שהוא יום ההכנה לשבת, כפי שאמרו חז"ל (שבת קיז, ב) שאדם צריך להשכים מוקדם ביום שישי להכין את צרכי השבת, שנאמר (שמות טז, ה) "והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו", וכשם שלקטו את המן בבוקר השכם, כך צריך להתחיל את ההכנות לשבת בבוקר השכם. וכן הוא בשנות האדם, מיד בתחילת העשור השישי לחייו צריך לפרוק מעל עצמו את ענייני העולם הזה, ולהתחיל להכין את הצידה ליום שכולו שבת - העולם הבא.

רמז נוסף לכך מצא רבנו (ח"ח עה"ת פר' תולדות), בדברי יצחק אבינו שבהיותו בן 123 אמר (בראשית כז, ב): "ויאמר הנה נא זקנתי לא ידעתי יום מותי", וכתוב בתורה (שם לה, כח) שיצחק נפטר בגיל 180, וחשש מיום מותו 57 שנים קודם לכן. נמצא, ש-57 שנים מתוך 180 זה קרוב לשתי חמישיות מחייו. מאחר, והרגילות היא שהאדם חי 70 שנה, שתי חמישיות חייו הם 20 שנה, ובהגיעו לגיל חמישים צריך לדאוג לאחריתו להכין צידה לדרכו האחרונה.

במסכת אבות (פ"ה מכ"א) נאמר: 'בן ארבעים לבינה בן חמשים לעצה', וביאר הברטנורא, שבגיל חמישים יכול האדם ליעץ לאנשים אחרים. וביאר רבנו, שבמשנה (שם פ"ב מ"ז) כתוב 'מרבח עצה מרבה תבונה', והכוונה היא שישוד העצה היא הבינה. אם כן כוונת התנא היא, שבגיל ארבעים מקבל האדם את הבינה, ובגיל חמישים היא מתווספת בו עד שבאים אנשים אחרים לשאול בעצתו. ומכאן ישא אדם קל וחומר לעצמו, אם הוא יכול ליעץ לאחרים, כ"ש שיש בו די בינה בכדי ליעץ לעצמו, כיצד יכין את הצידה לדרך הזקוקה לו לבית מועדו - העולם הבא.

אורחות חיים במחיצת רבינו "ויהיו עניים בני ביתך" כן שמע מפיו, על משנה 'ויהיו עניים בני ביתך' שנאמר כלפי אנשים שמשתמטים ליקח אורח, באומרם: "מיר האבען זיך ניט גערעכט" = לא להתכונן, ועל זה ייעצם התנא: 'ויהיו עניים בני ביתך', כלומר לא תכביד עליך לכבדם במאכלים מכפי הרגיל לך בעד בני ביתך, ותוכל לקבל אורח בכל שעה שיוזמן לך. ובשעה שסיפר לי הרב, עמד שם למדן אחד ואמר: אנכי שמעתי בשם הרב 'חפץ חיים' עוד כוונה, כנגד מה שרגילים בני אדם הרבה פעמים, לבזות עניים ולקפוץ ידם מהם, בטענה שאין מצוה להאכילם, כי כמה פעמים אינם נוטלים ידם, ואינם מברכים. ועל זה מכוון התנא, באומרם שתתנהג עם עניים כמו עם בני ביתך, שאין אתה מונע מפיהם מאכלם, בשביל שאינם זהירים כמה פעמים ג"כ בעבירות כאלה. דוגמא מנימוקי אבי

דרכו בקודש הייתה להזמין אורח לשולחנו ליום השב"ק, ומיד בבואו מבית הכנסת הזדרז לקדש וציווה להגיש לשולחן לאכול. אחד האורחים תמה על המראה, על אשר לא אמר 'שלום עליכם' כנהוג בליל שב"ק. וה'חפץ חיים' ענהו בבת צחוק על שפתיו: "מלאכי השרת אינם זקוקים לאכילה ולשתיה, ונוכל

ספרים שו"ל

התפילה
במחיצת החפץ חיים

השבת
במחיצת החפץ חיים

הימים הנוראים
במחיצת החפץ חיים

הגדה של פסח
במחיצת החפץ חיים

פרקי אבות
במחיצת החפץ חיים

החינוך
במחיצת החפץ חיים

בית הלשון

פעילויות תורניות

מבצעי שמירת הלשון

שיעורים תורניים

מילגות לנוקמים

פניני הפרשה "במחיצת החפץ חיים"

בס"ד

זאת אשר ללויים, מן חמש ועשרים שנה ומעלה וגו'.

לעבודת הלויים היה צורך בחמש שנות הכנה, וכל שכן שצריך הכנה גדולה לדעת כיצד להקריב כל קרבן וקרבן, בימינו אלה שברור אצלנו שהמה עיקבתא דמשיחא, ולא רחוק היום שיתגלה כבוד ה' בעולם, ע"י ביאת אליהו הנביא ומשיח צדקנו, שנוכה לבנין ביהמ"ק ונקריב אז קרבנות כפי שכתוב בתורתנו הקדושה, הרי צריכים אנו להכין את עצמנו בלימוד דיני עבודת הקרבנות ודיני הקודש והמקדש, כי ידוע שעניינים אלו אינם ידועים כראוי הלכה למעשה אפילו לת"ח, ועל עניינים אלו צריך אפילו ת"ח ללמוד זמן רב עד שידע אותם כראוי להשיב שואלו דבר.

והנה מצינו בעבודת הלויים בביהמ"ק, שאע"פ שעבודתם לא היתה עבודה קשה, עם כל זה צריכים היו ללמוד דיני עבודתם משך חמש שנים, דכתיב בתורה"ק בפרשת בהעלותך, שמבן עשרים וחמש שנה התחיל ללמוד דיני העבודה, וכשהיה בן שלשים נתכשר לעבוד עבודה, ומכל שכן עבודת הקרבנות שצריכה לימוד רב, לדעת כל קרבן וקרבן דיניו ופרטיו, בוודאי צריך לזה הכנה גדולה. וכבר מצינו ג"כ בגלות בבל קודם בנין בית שני, שאע"פ שהיו אז אנשים שהיו זוכרים את הבית הראשון ולא נשכח מהם כל כך עבודת הקרבנות, אע"פ כן היתה נבואה מאת ה' ע"י חגי הנביא שישאל את הכהנים תורת הקודש והמקדש, וסוף הדבר היה שלא ידעו הכהנים הרבה דיני הקודש והמקדש, ומה נאמר בימינו אלה, וברור אצלי שלו היה לנו נביא בזמן הזה, בוודאי היתה גם לו נבואה מה' שישאל את הכהנים תורה ולזרזם על זאת.

(מכתבי 'חפץ חיים', מכתב קי)

ותדבר מרים ואהרן במשה על אודות וגו'.

מפרשה זו אנו למדים כמה עניינים: א', שאיסורו הוא אפילו אם האיש שדיבר עליו הוא עניו ושפל-רוח, ואינו מקפיד על מה שדובר עליו, [דלפיכך נסמך (במדבר יב, א) "והאיש משה עניו מאוד"]. ב', אפילו אם מתחילה היטיב עימו כמה טובות, דהיינו שהיה מסוכן באיזה ענין, והוא השתדל בעמל רב, עד שהצילו מן הסכנה, [וזה היה במרים, במה שהצילתו מן הים]. ג', שאיסור לשון הרע הוא אפילו אם אינו מדבר עליו בפני כמה אנשים, רק עם אחד, ואותו האחד הוא קרובו, שלא ילך ויספר לשאר אנשים.

ויפן אהרן אל מרים והנה מצורעת.

כי בעוון לשון הרע נגעים באים, והנה עונשו להיות מצורע מוחלט, כדאיתא בגמרא (ערכין טו) ממה דכתיב (תהלים קא, ה) "מלשני בסתר אותו אצמית". והוא מלשון 'לצמיתות' (ויקרא כה, כג), ומתרגמין: 'לחלוטין'. והועילה תפילתו של משה, אבל לא לגמרי, ורק לעשותה מן מצורע מוחלט למצורע מוסגר.

(שמייה"ל ח"ב פ"ט)

ויאמר ה' פתאום אל משה ואל אהרן ואל מרים צאו שלשתכם אל אוהל מועד וגו'.

הנה מצאנו בכתוב "ויאמר ה' פתאום אל משה ואל אהרן ואל מרים צאו שלשתכם אל אוהל מועד" וגו', ופירש רש"י, שהיו צועקין 'מים מים' לטבילה. והכוונה, שלפיכך נגלה עליהם הקב"ה פתאום, שמזה יבינו שצדק משה שפירש מן האשה, כיון שלא היה יודע אימתי ידבר עימו הקב"ה, היה צריך להיות מוכן בטהרה כל שעה. והכי נמי בענייננו כתיב נמי (מלאכי ג) "ופתאום יבוא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים", וכיון שהישועה בהגלות כבודו יתברך תהיה פתאום, לא יהיה אז זמן להכין עצמם לעבודה, ואשר הלימוד הוא לא לשעה ושתים כי-אם לכמה שנים, ולימוד הלכות עבודה להלויים ג"כ היה נצרך חמש שנים, כמבואר במס' חולין, ובפרט לכהנים שצריך לידע כל עניני הקודש והמקדש, וא"כ צריך להכין עצמם מקודם שכאשר בוא יבוא פתאום נהיה מוכנים לעבודתו יתברך.

(תורה אור פ"ב)

והאיש משה עניו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה.

והוא מן התימה, איך אפשר היה לו להיות עניו מכל האדם, אחרי שהוציא את בני ישראל ממצרים וניתנה על ידו תורתנו הקדושה והיה בשמים, איך אפשר לאדם כזה להחזיק את עצמו שהוא קטן מכולם. אבל הענין הוא, דחיוב העבודה על האדם הוא לכל אחד לפי השגתו, וכל אחד כפי שמישג, יצא ידי חובתו לפני הקב"ה, אבל משה רבינו ע"ה לפי השגתו שעלה השמימה וכו', חשב בעצמו שאינו יוצא ידי חובתו בעבודתו, והיה נדמה לו שהוא גרוע מכולם לפי השגתם. וזהו מדויק "אשר על פני האדמה", כי כל האנשים המה בני אדמה ["עֵרֶךְ מְעַנְטָן"] ויוצאים ידי חובתם כפי השגתם.

(שיחות 'חפץ חיים')

לע"נ ה"ה שלמה בן מרים. דניאל בן שלמה. דן אליהו בן לאה

פניני דעת

משיחות שהשמיע רבינו הגדול מרן רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זללה"ה

דעת תורה

זכיה ומעלה כעת ולדורות

ולא זו אף זו. מדברי הרד"ק המבאר את דברי הנביא ישעיהו למדים אנו כי זכות נפלאה זו עומדת להם לעם ישראל גם בשעה בה רח"ל הם מרעים את מעשיהם. וכך מבאר הרד"ק - אומר הקב"ה לירמיהו אע"פ שמביא אני רעה על ירושלים בעבור מעשיה הרעים, בכל זאת לא אעשה אותך כלה. ובאם לא די בזאת הרי שאעניש את המריעים לך. וכל זאת למה ובזכות מה - כי זכרתי לך חסד נעורים, אותו מעלה נפלאה עת כלל ישראל יוצא ממצרים למדבר מבלי לחשוב כיצד יתקיימו ויתפרנסו, אלא יוצא לדרך מתוך אמונה תמימה בהשי"ת, אותה זכות עומדת להם לדורי דורות, לבל תהיה בהם כליה ח"ו.

הנה נוכחים אנו לראות כי מעלה זו אינה מעלה רק לזמנה ולתקופתה כי אם מעלה וזכיה גם לדורות הבאים. גם הדורות בשנים שלאחר מכן זוכים לקבל תשלום וגמול מאת בורא עולם בעבור אותה מעלה אשר השיגו אבותיהם. וזכר הקב"ה את חסד הנעורים לדורות הבאים של כלל ישראל ללא שיעור וזמן. אין אנו יכולים לתאר נפשותינו את הפרי הגדול והטוב שמצמיח כל מעשה וכל פעולה טובה, כעת ולתמיד.

תכלית

המסעות היא

ההכרה והאמונה

הברורה שכל מסע ומסע,

כל מצב ומצב, הכל הוא

"על פי ד' יסעו ועל פי ד' יחנו".

הכל מתנהל בהשגחה

על פי ד'

פרטית

מדויקת.

והנה בפרשתינו למדים אנו אודות פן נוסף של אותה מעלה נשגבה של לכתך אחרי במדבר, והוא הכתוב - "על פי ד' יחנו ועל פי ד' יסעו". בעת שעם ישראל הולך במדבר, היה הענן מורה להם האם לנסוע או לחנות, וכפי שמביא רש"י מברייטא דמלאכת המשכן - "על פי ד' יחנו" - שנינו במלאכת המשכן, כיון שהיו ישראל נוסעים היה עמוד הענן מתקפל ונמשך על גבי בני יהודה כמין קורה, תקעו והריעו ותקעו ולא היה מהלך עד שמשא אומר קומה ה', ונסע דגל מחנה יהודה, זו בספרי: "ועל פי ד' יסעו" - כיון שהיו ישראל חונים, עמוד הענן מתמר ועולה ונמשך על גבי בני יהודה כמין קורה, תקעו והריעו עד שמשא אומר שובה ה' רבבות אלפי ישראל, הוי אומר על פי ה' וביד משה". כאשר ראו עם ישראל את הענן מתקפל כמין קורה, הרי שידעו כי צריכים הם לנסוע, ועת ראו את עמוד הענן מיתמר ועולה כמין סוכה, או כי אז הבינו כי עליהם לחנות.

ואל יהי הדבר פשוט וקל בעינינו וכפי שכותב הרמב"ן - "ובהאריך הענן - לומר כי אם יאריך הענן על המשכן ימים רבים והמקום ההוא איננו

על פי ד' יחנו ועל פי ד' יסעו

הגדרה מיוחדת במינה לאהבתו של הקב"ה לכלל ישראל מוצאים אנו בדברי הקב"ה לנביא ירמיהו (ב' א') - "הלוך וקראת באזני ירושלים לאמר, כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותיך". מגדיר הקב"ה את אהבתו לעם ישראל כאהבת כלולות. כאותה אהבה עצומה וגדולה שרוחש החתן לכלתו, כך ממש היא אהבתו של הקב"ה לכלל ישראל. הגדרה זו אף מתאימה למאמר חז"ל המצביע על כך כי כלל ישראל הינם בבחינת כלה והקב"ה הוא החתן.

ברור הוא כי דרגה זו של קרבה לקב"ה ואהבת הקב"ה לכלל ישראל בבחינת אהבת כלולות הינה דרגה נפלאה ומיוחדת מעין כמותה. משכך באים אנו לתור ולברר על מה ולמה ובזכות מה הגיעו כלל ישראל עדי דרגה עצומה ונפלאה זו. אמנם כי כן התשובה לשאלה זו כתובה מיד בהמשך הפסוק - "לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה".

הבה ונתבונן בדברים ונבין היטב את גודל המעלה ואת הזכיה הנפלאה. משה רבינו מגיע לכלל ישראל ואומר להם לצאת וללכת למדבר. כידוע המדבר הינו ארץ ציה ושממה. מטבע הדברים, הרי שהליכה למקום אשר כזה מצריכה הכנה מרובה, אגירת צרכי אכילה שתיה, הכנת פריטי לבוש מתאימים ולפרק זמן ארוך ועוד כהנה וכהנה. סכנה נוספת אורבת ליוצאים לדרך למדבר - היא סכנת הטעות וההליכה בדרך שאינה נכונה. למרות כל זאת, עם ישראל לא עושה את כל החשבונות הללו ועל פי דבר ה' יוצא למדבר לארץ לא זרועה.

בזכות אמונה תמימה זו, בזכות הנכונות לעשות את דבר ה' ללא התנייה וללא חשבונות מוקדמים, זכה עם ישראל לכל הניסים במדבר - קריעת ים סוף, ירידת המן ואכילת השלל. ומעל הכל זוכה עם ישראל להגיע עדי דרגה עד כי הקב"ה אומר עליהם (ירמיהו ג') - "קודש ישראל ד'". רק על ידי מעלת הקדושה יכול האדם להגיע לדביקות בבורא יתברך ככתוב "קדושים תהיו כי קדוש אני", ולמעלה עצומה זו זכו עם ישראל על ידי "לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה" וזו גודל הזכיה ב"אהבת כלולותיך".

את דעתם ושיעבדו עצמם להיות נוהגים על פי דבר ד'. היש לנו מעלה גדולה מזו...

כל תקופת חיים היא מסע בפני עצמה

שנים אלו במדבר היו הבנין וההקמה של כלל ישראל. בזכות שנים אלו ראויים היו להיכנס לארץ ישראל, לבנות את בית המקדש ולהיות דבוקים ב-ה' יתברך. שנים אלו היו בחינת רב ותלמיד והיא זו אשר הביאתם לידי דרגה של "זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולתיך".

עלינו ללמוד מכל זה, כל המצבים שאנו רואים בחיי האדם, בין מצבים טובים ובין מצבים שהם להיפך ח"ו, כולם הם מסעות שהאדם צריך ליסוע ולחנות בהם. תכלית המסעות היא ההכרה והאמונה הברורה שכל מסע ומסע, כל מצב ומצב, הכל הוא "על פי ד' יסעו ועל פי ד' יחנו". הכל מתנהל בהשגחה פרטית מדויקת. כבר אמרו בשם א' מגדולי ישראל את הביטוי "לכל כדור יש כתובת" ואם הוא אינו הכתובת אליו צריך הכדור להגיע, הרי ישאר הכדור תלוי באויר. זוהי האמונה איתה צריך לחיות. באם נשיג אמונה זו, ייתקיים בנו "קודש ישראל ד'" וכל הזכויות והשכר שנקבל בעולם הזה יהיו רק בתורת "אוכל פירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לו לעוה"ב".

טוב בעיניהם והיו חפצים ומתאווים מאד לנסוע מן המקום, אף על פי כן לא יעברו על רצון השם, וזה טעם "ושמרו בני ישראל את משמרת ה' ולא יסעו"... וכן אם יהיה הענן ימים מספר כשנים או שלשה ימים והיו העם יגיעים מאד וענה בדרך כחם יעשו רצון השם ללכת אחרי הענן. וספר עוד כי יש שלא יעמדו רק לילה אחד ויסעו בבקר, אף על פי שהוא טורח גדול להם, ולפעמים יעמוד הענן יומם ולילה, כי הלכו כל הלילה ובאו במקום ההוא בבקר וינוח הענן שם כל היום ההוא וכל הלילה ונעלה בבקר השני ונסעו, והוא טורח גדול מן הראשון, כי היו העם סבורים שיעמדו שם ופרקו העגלות והניחו משאם כמנהג הבאים מן הדרך, ובהעלות הענן יחזרו לטעון ולא יוכלו לעשות להם תקון לדרך יום או יומים ויסעו בלילה".

הנה כי כן רואים אנו מדברי הרמב"ן את גודל מעלתם של עם ישראל. גם כשלא היה הדבר נח כלל ועיקר, גם כשרצו להישאר ובכל זאת הוכרחו לנסוע, גם כשרצו לנסוע ובכל זאת הוכרחו להישאר, בכל זאת לא עברו על רצון ד' ושמרו את משמרתו עד העלות הענן. הבה ונדמה בנפשינו אומה שלימה של שישים ריבוא, טף ונשים צעירים ומבוגרים, ואין ולו אחד העושה דין לעצמו. לא היו שוטרים אשר הכריחו אותם לעשות כן, אלא כך נהגו היות וביטלו

למען דעת

בפרשה זו קוראים אנו אודות מרים אשר דברה במשה ונענשה.

מעניינא דיומא מביאים אנו הדרכות והנהגות

שנשמעו ונכתבו ע"י רבינו זללה"ה בענין זה דאיסור לשון הרע

היהודים מ"פשוטי העם", בדורות הקודמים, וסיפר, שבלמדו בחו"ל נצרך היה להכנס לסנדלר כדי לתקן חור בסוליית הנעל, וכשנכנס לסנדלר נוכח לראות שיש לו ספרים שלומד בהם בעיתות הפנאי ובין גברא לגברא. הסנדלר נקב במחיר עבור התיקון, ואמר לו לשבת בינתיים ולהמתין עד שישלים מלאכת התיקון. ישב מו"ר והמתין, ובינתיים נכנס אדם א' עם נעל לתקן, ואמר שמסר את הנעל הזו לסנדלר אחר לתקנו, והוא לא תיקנו כראוי, אלא להיפך עוד קלקלו יותר, וברצונו שהסנדלר הזה יתקן לו את הנעל. אמר לו הסנדלר: אני בשום פנים ואופן לא אתקן לך את הנעל, בנמקו, כי הלה דיבר לשון הרע על הסנדלר השני...

עזב את התפילה כדי להימנע מלשון הרע

סיפר רבינו - זכורני בעת לומדי בישיבה, היו באים שם להתפלל גדולי תורה, ופ"א היה תלמיד אחד ששם לב כי בשבת, לפני תפילת מוסף, הלך אחד שהיה גאון וצדיק מהתפילה. אותו התלמיד רצה לברר הסיבה שהלך לפני מוסף, לא נח ולא שקט עד שניגש לשאלו. אותו גאון השיבו: שמתתי לב על אחד מן הנמצאים בתפילה, שיש לו דין ודברים עם אחר, וחוששני אולי לאחר התפילה יגיע אלי להציע את הדין ודברים, ובזמן שמציעים דו"ד נכשלים עפ"י רוב באיסור לשון הרע, ומשום כך עזבתי את המקום לפני תפילת מוסף, כדי שהלה לא יגש אלי.

(מתוך שיחה שנאמרה ביום ד' ט"ז טבת תשמ"ח).

מכתבים בענין גודל מעלת

לימוד הלכות לשון הרע

הרבה גופי תורה וקיום מצוות שבין אדם לחבירו תלויים בשמירת הלשון, וגם כדי לזכות לתורה צריך שפיו יהיה מקודש ושמור ביותר. וכל הזהיר מאיסור החמור הזה קונה לעצמו חיים ממש בזה ובבא. לכן ראוי ונכון מאד לסייע בידי הרב ... שליט"א בפעולותיו אלו שמטרתם להרבות ולקבוע לימוד זה בין יושבי בית המדרש, ובודאי היה זה רצונו של מרן הסבא קדישא זצוק"ל. וכל המסייעים והמתחזקים בזה יתברכו ממקור הברכות. (מתוך מכתב בכת"י).

זכות גדולה למתעסקים ולמשפיעים ללמד עם קודש שיעורי הלכה, ולהחדיר בתוך הציבור חומר עבירת דיבור לשון הרע, אשר הוא שורש להרבה חטאים של חלק התורה הנוגע ל"בין אדם לחבירו", ועי"ז נגרם באופן ישיר שנחלשים ביסוד היראה יראת העונש, וזוהי סיבה שנכשלים בהרבה חטאים גם ב"בין אדם למקום".

מן הראוי ורצוי להכניס לימוד הלכות אלו בת"ת המתחנכים בהם ילדי ישראל וצעירים, שיהיה במשך זמן לימודם ניכר על כל תלמיד ותלמיד זהירות בלשונם, לדבר רק דברים המותרים שאין בהם שמץ של דיבורים אסורים, ובזה יזכו להצלחה בלימוד התורה

לא תיקן את הנעל כי דיבר לשון הרע

בהזדמנות דיבר מו"ר זללה"ה אודות מעלת

נפש גחלים תלהט

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל
גליון 97 בהעלותך תשע"ו

העלון יוצא ללא מטרת רווח וניתנת
רשות לציטוט למטרת זכויהם בלבד.
לתרומות והנצחות, הוספת מנויים, הצעות והערות
יש לפנות בטלפון: 0527697944
או בדוא"ל shneiderav1@gmail.com

דבר המערכת

המאמר עוסק במבט פנימי יותר על כמה תמיהות גדולות בפרשת בהעלותך.
במאמר השני הבאנו שיירים מחג מתן תורה כיצד למשוך מעמד הר סיני לכל השנה. והוא מאמר יסודי לעוסקים בהרבצת תורה.

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שווה לכל נפש דברי תורתו של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" על עקבתא דמשיחא שי"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך.
נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

נתקלל בואכלת את עשב השדה. אמר אדם הראשון בבכיה אני וחמורי נאכל באיבוס אחד. א"ל הקב"ה בזיעת אפיק תאכל לחם. פי' שמוזנותיו של האדם הם כפי שיעור קומתו. בחטא עה"ד שנגזרה עליו מיתה אז נסתלקה ממנו חכמתו, וכמ"ש ימותו ולא בחכמה, וממילא ירד לגדר הגוף החמרי שלו. ואז מדרגת המוזנות שלו כבר אינה מאכל אדם אלא מאכל חמור החמרי. ובהכירו זאת נתוודע לעומק אחר בחטא שלו והתחדשה אצלו חרטה חדשה, ואז היתה קצת יציאה מהחמרי שלו וזכה ללחם הגם שהוא עדיין בזיעת אפים.

מן ע"י דרגת משה — (אספקלריא המאירה)

מדרגת משה בתורה היתה דברי תורה ברורים בלי שום ספיקות, כמ"ש עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם, אשרי ילוד אשה שמובטח ככה (רש"י). גם הללמ"ס מופקעת מגדר המחלוקת כמ"ש הר"מ בריש הל' ממרים, כי דברי תורה אלו הם בגדר ברירות. גם נבואתו מופקעת מכל הכחשה, כמ"ש וגם בך יאמינו לעולם. על כן גם גדר המזון הראוי לכלל ישראל בהיותם בשיעור קומה זו הוא ממהלך הנהגת הבהירות הגמור אשר לא יסבול היפוכו – זהו המן, על כן לא נהפך בשום פעם לרועץ. ובהיות שמשה היה הצורה הכללית של ישראל וכמ"ש במדרשם אשה א' ילדה ס' ריבוא בכרס א' זה יוכבד שילדה משה [א.ה. חז"ל] הקבילו את לידת משה ללידת ס' רבוא ללמדך שקשורים זה בזה בעצם כקשר החומר והצורה, על כן זכו ישראל מצדו למן השייך בעצם למדרגתו של משה. ואמרו שם בפסחים למה

המעבר מהנהגת אספקלריא המאירה — משה, לאספקלריא שא"מ (סוגית המתאוננים)

בסוד ישרים ש"ק בהעלותך תשנ"ו
ה' תמיהות

במעשה המתאוננים יש כמה דקדוקים: א. הודגש כאן דהיה ע"י האספקטוף והם משכו את בני ישראל לבכות על חסרון הבשר. ב. משה רבינו ביקש כאן בקשה חריפה שלא מצאנו מקביל לה בכל כשלונות דור המדבר, הרגני נא הרוג ואל אראה ברעתי, ואינו מובן כלל. ג. הלשון ואם ככה את עושה לי שאמרו ז"ל שתש כחו (כביכול) כנקבה הוא תמוה, הלא הכיר מכל הנסים ונפלאות דיד ה' לא תקצר. וגם מ"ש שכאילו כביכול א"א ליתן להם משאלותם כמפורש אחר כך תמוה וכבר העירו בזה יעו"ש ברש"י. ד. מש"ש כאשר ישא האומן את היונק על האדמה אשר נשבע לאבותיו, אינו מובן הלא מדובר עתה במדבר לשאת טרחתן עכשיו, וכבר עמד בזה רש"י.

מן ובשר — אספקלריא מאירה ואספקלריא שאינה מאירה

מצאנו חילוק נפלא בין הנהגת נתינת המן ובין הנהגת נתינת הבשר לדור המדבר [א.ה. להבנת דברי רבינו נקדים שבכל מזון נמצאת מלבד החיות הגשמית – לגוף גם חיות רוחנית – לנשמה, ויתכן מזון זך כל כך שמקנה לאוכלו בהירות רוחנית עיין בזה נפה"ח [ש"ב פרק ו' בהגהות] זהו החילוק שהיה בין המן לבין הבשר. לא מצאנו אף פעם שתיהפך אכילת המן לרועץ, משא"כ הבשר שניתן להם עתה מן השמים נהפך לרועץ ממש. ההבדל בזה הוא כי המן ניתן מתוך הנהגת הבהירות דלעילא, "בוקר וראיתם את כבוד ה'", ונקראת הנהגה זו אספקלריא המאירה. אבל בשר ניתן בהנהגת "ובערב וידעתם כי ה'" הוציא אתכם מארץ מצרים" (בשלח). חסרה כאן אותה בהירות של בקר, כי בערב משמשים האור וחשכה בערבוביית [ערב מלשון עירוב]. זוהי הנהגת האספקלריא שאינה מאירה, הנהגה כזו של אי בהירות שמאפשרת מהלך של ערבוביית ובהיות כאן דבר והיפוכו אז הגם שאין דבר טמא יורד מן השמים (פ"ז דסנהדרין) מכל מקום יכול להתהפך לרועץ. ויעויין בפסחים [ק"ח] דאדם הראשון אחר חטאו

נקראו הכ"ו כי לעולם חסדו הלל הגדול, משום שבו כתוב נותן לחם לכל בשר כל"ח הודו לק"ל השמים כל"ח, שהקב"ה יושב ברומו של עולם וזן מקרני ראמים עד ביצי כינים ע"כ. פירושו שברומו של עולם ההנהגה היא של בהירות גמורה, חסד לבד ושום דבר אחר לא מעורב בו, ומזה בא ענין הלחם בשיעור החיות אל כל בריה. דמה שנוגע לגדר הלחם דכל בריה הוא דוקא מהנהגת הרומו. והמן שהיה להדיא לחם מן השמים התראה בו להדיא בגלוי הרומו של עולם. אבל מה ש"נותן לחם לכל בשר" (הגם שבא מרומו של עולם) מסתתר הוא בלבוש הטבע, ורק מחמת גודל הקיפו שהוא מקרני ראמים עד ביצי כינים מוכרח ששרשו הוא מרומו של עולם. אבל המן הופשט מהלבוש הגס של הטבע והתראה בו בגלוי הרומו של עולם. המן היה לבוש דק שיוכל להתפס בו זיו העליון המקיים הכל בעולם הבא, והוא הרומו של עולם.

בשר, ירידה לדרגת הטשטוש והעירבוב

אבל הנהגת נתינת הבשר היא על פי הנהגת האספקלריה שאינה מאירה כנ"ל. התעוררות האספסוף לבכות על חסרון בשר ומשיכתם את בני ישראל אחריהם לירד ממדרגת אוכלי מן, היתה התגלות מצב של נטיה מהחיים של הבהירות [א.ה. ע"י המן] לחיים בהנהגת האספקלריה שאינה מאירה [א.ה. תאווה לבשר] כי הרי התעורר גילוי של כח הזרות [האספסוף], והוא עתה מצב של ערבוביא בציבור. והגם שהאספסוף הצטרף לציבור בעת יציאת מצרים מכל מקום נגררו אחרי הציבור. ובעצמותם מונחת נקודת זרות לציבור, וכמ"ש (יבמות מח) קשים גרים לישראל כספחת בבשר החי משום שסורם רע, נשאר רושם של אומות העולם בהם. ומהאי טעמא אמרו ז"ל אל תבזה ארמאי בפניו עד יוד דורות. והיתה כאן ירידה מגדר השכל (לא ניתנה תורה אלא לאוכלי מן) שאליו מתיחסת הברירות בכל מקום, אל נטית הגוף הנוטה לבשר, וגדרו

הוא ערבוביא כמ"ש איזה אל זר בגופו של אדם וכו'.

ביאור הרגני נא וכו'

ומעתה יבואר דבהיות שמה הוא צורת הציבור, וא"א להפריד הצורה מהחומר [א.ה. היינו כלל ישראל], על כן בעת ירידת החומר [א.ה. כלל ישראל כנ"ל] אז היתה זו ירידה גם לצורה [א.ה. משה] על אף גדלותה. והיא הירידה לתוך האספקלריה שאינה מאירה. וסילוק אותה בהירות אשר היתה באספקלריה המאירה היתה אצל משה מיתה ממש, וזה מש"כ הרגני נא הרוג ואל אראה ברעתי. והוא כמ"ש הרמב"ם הל' רוצח על תלמיד שגלה שמגלים רבו עמו דכתיב ונס וכו' וחי, וחיי החכמים בלא חכמה מיתה הוא להם. וזהו אל אראה ברעתי, שהוא קיבל הערב רב שנקראו כן (כי ידעת את העם כי ברע הוא בפ' תשא). בזה נבין גם את אמירתו ואם ככה את עושה לי וכו'. והוא על פי מה שנתבאר ביומא פ"ז שהנביאים פסקו מלומר הקל הגדול הגיבור והנורא מחמת עוצם הגלות. ואנשי כנע"ג החזירו אמירה זו ופירשו את התוארים גדול גבור ונורא על תקופת הגלות, ובגמ' הובא הטעם שהנביאים לא אמרו מתוך שיודעים בו שאמיתי הוא לא כזו בו. פי' כיון שבמהלך הנבואה לא התגלה מהלך זה דהן גבורותיו וכו' הגם שבמהלך החכמה היה קיים גילוי זה, אבל בהיות שמדרגתם היתה נבואה ושם לא ראו זה לא כזו בו להגיד שבחים אלו (כלומר שלשון כזב הוא דבר שהיה ולא נמשך קיומו - נפסק - ובחוש הנבואה נפסקה תפיסה זו באופן חושי לפיכך אמירתם באופן זה תיקרא כזב, לכן מפני שלא כזבו בו לכך פסקו לומר). הוא הדין אצלנו בהיות שירד משה אל הנהגת האספקלריה שאינה מאירה אז מתוכה ראה שאין דרך למלאות השתדלותו ומילוי משאלותם בזה. זהו תש כחו כנקבה, כי כן היא דרך ההנהגה של האספקלריה הזו, כי כאן [א.ה. בהאספקלריה שא"מ] שיך מהלך זרות וממילא גם הכחשות ומתוך שידע

בהירות ההשקפה [אגרות דעת ק"ד]

ב' סוגי כשלונות יש, א. כשלון במעשה המצוות, ב. כשלון בהשקפת המציאות. כשלון המעשה אינה חובקת את כל אופיו של האדם רק היא פרטית במקומה ושעתה. אמנם כשלון בהשקפה בהיות הוא מבט כללי של האדם על הכל, ותוצאותיו מי ישורנה. וגמ' מפורשת היא בנדרים (דף מא, א) דאמרו שם על כח הדעת דדא ביה כולא ביה ודלא דא ביה מה ביה, פי' דמדובר כאן על מערכת ההשקפה של האדם, ובהשקפה נכונה כבר מוחזק האדם שילך בשביל הרצוי, והגם שיש כשלונות מפעם לפעם מ"מ יתגבר האופי שלו לעסוק בתיקונים.

בברכת התורה קבעו תיבות שנה"י יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה. ענין יודעי שמך הוא המבט על האמת לאמיתו והוא הכרת אדנותו ית"ש אשר בכל משלה. ואז מתוך השקפה זו יגיע האדם לפסגת שלימותו שזהו לימוד תורה לשמה כי כוונתו הוא השגת האמת לאמיתו. ובכל מציאות העולמות אין מאושר כמוהו, ע"ז אמרו בגמ' הנ"ל דדא ביה כולא ביה, כפשוטו....

וחוצפא זו הנזכר הוא דעות משובשות וכוזבות שתולדותם הוא שיטת הכפרניות שהתפשט בתקופה הזו. וכפירה הוא תת כל קומת האדם, הגיעו הדברים עד כדי שהתנוצץ בהם ההרגשה שארץ ניתנה ביד רשע והוא המושל בכיפה וכל האנושיות נגרר אחרינו. זו המחלה של הדורות האחרונים. תיקון המבט וההשקפה הוא לחתור לעומק דבריהם ז"ל, ולצאת מגדר שטחי לגדר מבין ואז ישתנה כל האופי של האדם לטובה.

בקב"ה שאמיתי הוא לא כיזב בו.

לימוד תורה כנתינתה מסיני [עיני ישראל ח"א]

גדר ברכת התורה - ברכת הודאה

ולכאורה היה אפשר לומר שגדר מהות הברכה בזה הוא ככל ברכת המצוות, כגון ברכת תפילין דכשלושים תפילין מברכים אשר קדשנו במצותיו וציונו להניח תפילין, והיינו שזה ברכה על המעשה של הנחת תפילין, כמו כן בברכת התורה י"ל שהברכה היא על המעשה של לימוד התורה, כי ת"ת היא מצוה בין המצוות וכמו שבכל המצוות מברכים על הציווי של המצוה, כמין כן כאן מברכים על הציווי של המצוה. אבל ברמב"ן מבואר שברכת התורה היא מה"ת ונלמד מקרא ד"כי שם ה' אקרא וגו'". כתוב בזה שהחיוב הוא לתת הודאה להקב"ה שנתן לנו את התורה, והיא ברכת הודאה, ומכיון שבשעת הלימוד מקבלים את התורה, לכן אז הוא הזמן להודות להקב"ה על זה. והרמב"ן שם לא זכר כלל שברכת התורה היא ברכת המצוות, כי באמת ברכת המצוות היא מדרבנן.

ולפי"ז מיושבת קושיתנו הנ"ל בדברי הגר"א. מש"כ הגר"א בהל' ציצית שמצוה המתקיימת בהרהור אין מברכין עליה זהו כלל הנאמר רק בברכת המצוות, אבל בברכת ההודאה אי"ז תלוי במעשה או לא במעשה, שהרי מצינו ברכת הודאה שאפשר לברך על ראייה לחוד, אף שאין בזה שום מעשה כלל, ולכן כתב הגר"א בהל' ברכת התורה מדכתיב והגית בו יומם ולילה מבואר שהגיון ג"כ מיקרי לימוד תורה, ומקיימים מצות ת"ת אף בהרהור הלב, א"כ כיון שמקבלים תורה בשעת הגיון, לכך שפיר צריך ליתן הודאה שזכינו שיש לנו תורה, מאחר דברכת התורה לא הוה ברכה על קיום המצוה ככל ברכת המצוות, אלא הוה ברכת הודאה שזכינו לתורה, ומיושבים בזה דברי הגר"א.

לימוד התורה קבלת התורה

נמצינו למדים שבלימוד התורה יש סדר אחר, והיינו סדר של "לקבל" תורה, ומלבד מה שיש קיום מצוה, מ"מ עיקרה היא לקבל ולזכות לתורה, וע"ז אנו מודים בברכת התורה שזכינו לקבל תורה. ולפי"ז מובן מה שיש דין בלימוד התורה שיהיה דוקא כנתינתה, כי אם זה היה נוגע רק לקיום המצוה, אז לא היינו אומרים שצריך שלימוד התורה יהיה באימה ויראה ורתת וזיע, כמו שאין אנו אומרים שמאחר ובדור המדבר אולי לבשו תפילין באימה ויראה ורתת וזיע, כמו כן אנחנו צריכים להניח תפילין באותו אופן, ושזה יעבב במצות תפילין, אלא שאנו מניחין תפילין באיזו מצב שיהיה אם המצוה נעשית כדינה אז יצא י"ח לגמרי ומותר לו ללבוש, אבל בדברי תורה לומדים מהפסוק ד"והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת וגו'", שדברי תורה הוא ענין ההולך מדור לדור, ושזה הולך רק בציור של כנתינתה משום שזהו החפצא של תורה שבאה לעולם, כי צורת הדברי תורה שניתן לכלל ישראל, היינו הדברי תורה של "כנתינתה", ואין זה סתם תנאי שצריך ללמוד תורה מתוך יראה, אלא שבלא יראה הם דברי תורה אחרים לגמרי. לא זו התורה של "נתינתה" אלא סוג דברי תורה אחר לגמרי מ"כנתינתה". ולפי"ז הקרא

[כריתות ו' ע"א] אמר רב משרשיא לבניו כשאתם יושבים לפני רבכם ושומעים ד"ת ממנו, ראו את הפה של רבכם איך ששפתותיו מוציאות ד"ת שנאמר (ישעיה ל' כ') והיו עיניך רואות את מוריך היינו לראות את כל תמונת הרב "את מוריך". וצ"ע מנין לגמ' שהקפידה היא לראות את השפתיים של הרב שמוציאות ד"ת, ושזהו הפירוש של "והיו עיניך רואות את מוריך" (וכן בהלכה מצאנו רק שהפנים והחוטם זהו מקום היכר של האדם ולא השפתיים).

כנתינתה אימה ויראה

כדי לבאר דבר זה נקדים את סוגיית הגמ' בברכות [כ"ב ע"א] שנחלקו שם אם בעל קרי מותר בדברי תורה או לא, ר' יהודה בן בתירא מתיר וטעמו משום שאין ד"ת מקבלין טומאה, ויש שם דעה אחרת בגמ' שבעל קרי אסור בדברי תורה משום דכתיב והודעתם לבניך ולבני בניך, וכתיב בתריה יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחורב מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיעה, (דכתיב וינעו כל העם ויעמדו מרחוק), אף כאן באימה וביראה וברתת ובזיעה, מכאן אמרו שבע"ק אסורין בדברי תורה, ופירש"י דבע"ק אינו אלא מתוך קלות ראש וזחוח הדעת, ומבואר בגמ' עכ"פ לחד מ"ד דיש תנאי במסירת התורה מאב לבן שיהיה "כנתינתה", דמה נתינתה היתה במצב של אימה ויראה ורתת וזיע, כן דברי תורה צריכה להיכנס אצל האדם במצב כזה דוקא.

הערה בשיטת הגר"א דמברך על הרהור בדברי תורה

ויש לבאר דבר זה כך. שיטת השו"ע [או"ח סי' מ"ז ס"ד] שהרהור בד"ת אינו טעון ברכה, אמנם בהגהות הגר"א שם חלק על זה שאף הרהור בד"ת טעון ברכה, וטעמו כיון שגם בהרהור בדברי תורה מקיימים מצות ת"ת משום שנאמר והגית בו יומם ולילה, והגיון היינו בלב. ומאחר ומקיימים בזה מצות ת"ת לכך צריך לברך אף על הרהור בד"ת. ולכאורה דברי הגר"א צ"ב שכן בהלכות ציצית (או"ח ריש סי' ח') הביא הגר"א כללי הברכות, אימתי מברכים על מצוה ואימתי אין מברכים, ובין הכללים הביא את הכלל שמצוה המתקיימת בהרהור ולא במעשה אינה טעונה ברכה, ולפי"ז צ"ע איך כתב בהל' ברכות התורה שהרהור בד"ת טעון ברכה, משום שמקיימים בזה מצות ת"ת, דמה בכך שמקיימים בזה מצוה, הא מ"מ הוי מצוה המתקיימת בלא מעשה אלא בהרהור ולכן לכאורה אין לברך על זה.

וי"ל שהנה הרמב"ן בסה"מ בהשמטות למ"ע (ט"ו) כתב שאחת מהמצוות שהשמיט הרמב"ם במנין המצוות היא ברכת התורה, שהרי יש חיוב מה"ת לברך עליה לפנייה, כדאיתא בגמ' ברכות [כ"א ע"א] מנין לברכת התורה לפנייה מה"ת שנאמר כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקינו. והרמב"ן סובר שאין זו אסמכתא אלא חיוב מה"ת לברך עליה, ולכן זה נכלל במנין המצוות.

דוהודעתם לבניך ולבני בניך דפשוטו של מקרא קאי על מסירת התורה, ושם כתבו יום אשר עמדת וגו', שצריך שיהיה "כנתינתה", ילפינן ג"כ דכיון שזו הצורה של דברי תורה שניתן מרב לתלמיד כנתינה של תורה כנתינתה, כי תורה צריך "לקבלה כנתינתה", והברכה שלה היא על החפצא של תורה, ולא על קיום המצוה.

פה הרב כהר חורב

ולפי"ז מיושב ג"כ מה שהקשינו בתחילת דברינו שהגמ' בכריתות אמרה על הפסוק של והיו עיניך רואות את מוריק, היינו לראות את שפתי הרב המוציאות תורה, והקשינו דמנ"ל דקאי דוקא על שפתי הרב ולא על כל צורת הפנים, ונראה דהנה הפי' של שפתיים יש לבאר עפ"י מש"כ באבות דר' נתן פרק ל"א שהאדם הוא עולם מלא כפשוטו דכל מה שיש בבריאה יש בו, (בנפה"ח שער א' רגיל בסברא זו), והנה לפני ג' אלפים שנה ירדו בבריאה על הר סיני ד"ת משמים, ומקובל מהגר"א שאז הר סיני היה הפה של הבריאה [והגר"א מוסיף לבאר שלכן הקריבו עולת תמיד בחורב, משום שהפה יש לו שני תפקידים לדבר ולאכול, ומאחר וסיני היה הפה של הבריאה, לכך הקריבו עליו עולת תמיד]. א"כ בעולם הקטן של האדם, כשהאדם צריך להעביר דברי תורה מדור לדור, שזה ציווי והודעת וגו' מרב לתלמיד, א"כ צריך שיהיה במהלך של כנתינתה, ובמהלך של כנתינתה אז הפה של הרב זהו סיני, שממנו היה מסירת התורה. ולא הפשט שאומרים תורה סתם, אלא הוה מסורה מסיני, כי כך היתה המסירה, שהרב הראשון זה היה הקב"ה וכלל ישראל היו התלמידים, והפה היה הר חורב, וזה היה הפה שדרכו נפתח הגילוי של תורה, וכל רב לתלמיד מחוייב באותו דבר, שידע שחיובו של מסירה מדור לדור הפשט הוא שנפתח עוד פעם בעולם הקטן שלו ההר סיני שלו, וא"כ והיו עיניך רואות את מוריק היינו לראות את המתן תורה כאן, והיינו לראות את הפה, דמתן תורה זהו פה הרב, ולא צורת הפנים והחוטם דאי"ז נוגע כלל.

חיוב אהבת התלמידים

הרמב"ם בתחילת הל' ת"ת כתב שמצוה על כל חכם וחכם מישראל ללמד את כל התלמידים שנאמר ושננתם לבניך מפי השמועה למדו בניך אלו תלמידיו, ובסוף פ"ה כתב כשם שהתלמידים חייבין בכבוד הרב כך הרב צריך לכבד את תלמידיו ולקרבן, כך אמרו יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך, וצריך אדם להזהר בתלמידיו ולאזהרם **שהם הבנים המהנים בעוה"ז ולעוה"ב** עכ"ל. ומבואר ברמב"ם שהגישה של הרב לתלמיד היא כאב לבנו, אמנם חוץ מזה מבואר עוד ענין ברמב"ם. שהרב מחויב לאהוב את תלמידיו. וזה צריך ביאור שלא נמצא בשום מקום ברמב"ם שהוא מחויב לאהוב את בנו, כי האב מחויב לאהבו כמו שמחוייב לאהוב כל אדם מישראל מדין ואהבת לרעך כמוך, אבל אין הלכה מיוחדת של אהבת האב לבנו מדין שהוא אביו, ומהו שמדגיש הרמב"ם שרב ותלמיד שזה צורה של בנים שכתב הרמב"ם שהם הם הבנים שמהנים אותו בעוה"ז ובעוה"ב, שהוא מחוייב

לאהובם. וצ"ב מה החובה המיוחדת הזו שמחוייב הרב לאהוב את תלמידיו, שלכאורה זה יוצא מהדין הכללי של ואהבת לרעך כמוך.

ולדברינו מובן הדבר דכשמדברים על העברת דברי תורה מדברים על מסירה של "כנתינתה", שזה נתינה של מהות התורה לדור הבא, וכמו שקיבלו בסיני במהותה, כך מחוייב הרב למוסרו לדור השני, אז חלק ממסירת התורה הוא משום מהותה, א"כ הקשר של אהבה בין הרב לתלמיד הוא חלק במסירת התורה. ודוגמא לדבר מה שבברכות [י"א] איתא שברכת אהבה רבה נקראת ברכת התורה, דחוץ ממה שזה ברכת התפלה וברכת קריאת שמע, זו גם ברכת התורה, וכדאיתא בגמ' כיון דאמר אהבה רבה תו לא צריך. ויש להקשות שאמנם באמצע ברכת אהבה רבה יש בקשה על לימוד התורה, ותן בלבינו להבין ולהשכיל וכו' והאר עינינו בתורתך, אמנם כ"ז הוא באמצע הברכה, אבל הרי עיקר מטבע של ברכות שקבעו חז"ל הוא הפתיחה והחתימה והוא מכללי הברכות, ואיפה בפתיחה והחתימה מוזכר כאן ענין ברכת התורה, שהרי הפתיחה היא אהבה רבה אהבתנו, שהקב"ה אהב אותנו ונתן לנו את התורה, אבל איפה הברכת התורה כאן. ומפורש מזה שהחפצא של תורה היא חפצא של אהבה רבה אהבתנו ה' אלקינו, וכן הוא בסיום הברכה. ואם הרב ימסור תורה לתלמיד בציור שלא יחייב את נפש הרב לאהבת התלמיד, אז כיון שאין מסירה ב"אהבה רבה" אי"ז נקרא שמסר את התורה, אלא מסר רק חכמה, לימוד, אבל לא תורה, כי אין זה כנתינתה. וזו הדגשת הרמב"ם. לא מדובר במצוה חדשה שבמצוות ואהבת לרעך כמוך דאם זה היה פרט במצוה של ואהבת לרעך כמוך, זה לא היה נוגע כלל להל' תלמוד תורה, אלא להל' דעות ששם הוא המקור למצות ואהבת לרעך כמוך. אלא הרמב"ם עוסק כאן בדין מסירת התורה, וכיון שהתלמידים הם בנים, וכמו שכל אב הרי מוסר לבן את האבהות, דהיינו שמאב לבן נמסר חתיכת אב לבן, כמו כן נמסר מרב לתלמיד חתיכת רב לתלמיד, ממילא יכול התלמיד להיות בנו, אבל הבן הזה יש תנאי שאם המסירות לא היתה באהבה, דהיינו שלא נעשה כאן קשר של אהבה, אז לא מסר לו את התורה, ואי"ז מסירה מרב לתלמיד, ולכך כתבו הרמב"ם בהל' תלמוד תורה.

על אף כל הפחד דכתיב וירא העם וינועו, לא היה רק הפחד הזה בלבד, אלא היה אהבה רבה אהבתנו, וכשמראים אהבה או נשפך גם לעומתו, ומה שרעדו שם זה רק להפחיד את האדם ממה שלא צריך שיהיה בו, אבל אח"כ פרחו נשמתם מתוך אהבה, ובתוס' [חגיגה ט"ו א'] הביאו מהירושלמי שבשעה שר"א ור"י עסקו בתורה כשישבו בסעודת ברית מילה ישבו וחזרו על דברי תורה והיו הדברים "שמחים כנתינתן מסיני". יש ענין ג"כ שמחים כנתינתן, שמחתה של תורה כלול ג"כ ב"נתינתה", סעודה לגמרה של תורה זה אפשרות שיוסיפו עוד חתיכת הכרה בהכרה ב"כנתינתה", של שמחתה של תורה, וכשזוכים לדברי תורה "כנתינתה", הרי זה יכול להביא תועלת גדולה לאדם בין ביר"ש ובין בכל שאר הדברים.

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה - פרשת בהעלותך תשע"ו -

מלמד שלא שינה

וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל מוֹל פְּנֵי הַמִּנְחָה הָעֹלָה בְּרִיתָהּ וְגו' (ח' ג')

ופירש רש"י, להגיד שבחו של אהרן שלא שינה.

הנה היה מעשה בשעון מעורר, דהשעון המשיך לילך אבל הפסיק לצלצל, והחליפו בטריה וללא הועיל.

הלכו לאומן והניח בטריה של האומן, וצלצל, והסביר האומן, דעל מנת שיצלצל צריך שהבטריה תהא בחזקתה ובעוצמתה, וכאשר נחלשה אמנם מועיל להילוך, אבל לא מועיל לצלצל,

ולכן מכיון דהבטריה הראשונה לא היה בעוצמתה אלא מחמת משך הזמן נחלשה, הלכך לא צלצל, אבל עכשיו כשהחליף השעון לבטריה דידיה שהיא מלאה לגמרי, הלכך צלצל.

והנה יש למילף מהכא דעל מנת להגיע לצלצל ולשלמות, לא סגי במצב הקודם, ויש להתחיל בעוצמה ובהתחדשות, דזה שממשיך לילך אינו מספיק לצלצל.

ואשכחן בקרא חֲדָשִׁים לְבָקָרִים רִבְּהָ אֶמְוִנְתָּךְ (איכה ג' כ"ג), ועוד אשכחן בקרא כִּי נַעַר יִשְׂרָאֵל וְאֶהְיֶה וְגו' (הושע י"א א'), ועוד אשכחן בחז"ל בכל יום יהיו בעיניך כחדשים (רש"י דברים כ"ו ט"ז).

וזהו מה שכתבו המפרשים דהיה שבחו של אהרן שלא שינה, דגם כשעברו ימים מההתחלה, מכל מקום עבודתו היתה כביום הראשון.

ועוד פירשו, וְהָיָה כְּשִׁבְתּוֹ עַל פֶּסֶא מִמְּלַכְתּוֹ וְכָתַב לוֹ אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה וְגו' (דברים י"ז י"ח), דעל המלך לנהוג גם בהמשך המלכות באותה הנהגה וזהירות שהיתה לו כשבתו ביום הראשון.

לשון הרע קטן להצילו מגדול

וַתִּדְבֹּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמִשְׁחָה עַל אֲדֹת הָאִשָּׁה הַכֹּהֵנִית וְגו' (י"ב א')

הנה אמרינן בקרא דעברו על איסורא דלשון הרע. וכתב רש"י, דמה מרים שלא נתכוונה לגנותו, כך נענשה, קל וחומר למספר בגנותו של חבריו.

והנה יש לדון מהו באופן דראובן יודע ששמעון עומד לספר ללוי לשון הרע על יהודה, ואם ראובן יקדים ויספר ללוי על יהודה לשון הרע קטנה יותר, ימנע את האמנות לוי לספור של שמעון, וכן ימנע הנזק, האם שרי ליה לספר.

א. באפי תלתא

הנה אמרינן דאיכא היתר לדבר לשון הרע באפי תלתא, והיינו דמותר לדבר לשון הרע באופן דבלאו הכי יגיע לאזניו, ואם כן נימא דהוא הדין הכא מותר לראובן לספר לשון הרע קטן על יהודה כיון דבין כך יאמין עליו לשון הרע.

אבל האי היתר אינו שייך להכא, דהרי המה ב' לשונות רעים על שני סיפורים אחרים, ובוה לא שייך האי ההיתר.

ב. ממעט בנזק

הנה יש לדון דשרי כיון דאינו מזיקו בהלשון הרע אלא אדרבא ממעט בנזק, אך הרי כתב בחפץ חיים (כלל ג' סעיף ו') שאיסור לשון הרע היינו גם בלא נזק, דאפילו אם לא בא על ידי הלשון הרע שום רעה להאיש ההוא, ואף אם משער מתחילה שלא יבא להנידון שום רעה על ידי דיבורו, אף על פי כן מכלל לשון הרע לא נפקא.

אך מכל מקום יש לומר דהכא שרי, כיון דאין כונתו אלא למנוע נזק.

ג. מכשילו כדי להצילו מהחמור

הנה יש לחקור מהו במכשיל השני בעבירה כדי להצילו מעבירה יותר חמורה, כגון בגונא דאחד עומד לאכול חלב דהוה איסור כרת, האם שרי להחליפו בנבילה דהוה רק איסור לא תעשה,

מי אמרינן דלא שרינן, דהרי מכשילו בידים, דהרי מה שאוכל מעצמו לא הוזהרנו, אבל הא דמושיט לו מיתסר משום לא תעשה דלפני עוור,

או דילמא אמרינן דשרי, דלא מיקרי מכשיל, אלא אדרבא מיטיב עמו ומצוה קא עביד, דעכשיו קעבר איסור יותר קל. וכך היה נראה. ומצאנו דפליגי בזה הברכי יוסף ואבני נזר, דבברכי יוסף (חומ"מ סי' ט' אות ג') מבואר כהצד הראשון דאסור, אמנם באבני נזר (יו"ד סי' קכ"ו) מבואר כהצד השני דמותר.

ויש לומר דנידון דידן תליא בהא, דהרי עובר על לשון הרע קל, כדי להצילו מלשון הרע חמור. אך יש לומר דבנידון דידן לכולי עלמא שרי. [א"ה, דבכהאי גוונא לא חשיב לשון הרע כלל].

נכשל כמותו

כתב בחפץ חיים (כלל י' אות ג') דהא דמותר לספר לאחרים מה שהשני עשה עוולה כדי שיהא מזה תועלת, היינו דוקא אם הוא יותר טוב ממנו, אבל אם הוא עצמו חוטא כמותו, אסור לו לספר על חבריו, כי איש כזה אין כונתו בסיפורו אלא לשמוח לאיד ולבזותו. ומקורו ברבינו יונה (שערי תשובה סוף אות ר"ט).

ולענין כוונת החפץ חיים היינו דוקא כאשר אומר שכוונתו לקנאת האמת, אבל אם אומר שכוונתו להציל חבריו, כגון שאדם שואל אותו אם לקחת פלוני לשותף, והוא יודע שהוא גנב, יאמר לו שלא יקח אע"פ שגם הוא עצמו גנב.

והרי כתב רבינו יונה (שם) דטעמא משום דבכהאי גוונא אסירא דכל כוונתו לשמוח לאידו, משא"כ בנידון דידן דכוונתו להצילו.

ובחי בנימין (ח"א עמוד קנ"ו) דן בשואלים אותו לקחת חברותא של פלוני ויודע שאינו מתמיד, אך גם הוא עצמו כזה, האם שרי לומר. ולכאורה יהא שרי וכדכתבנו.

אך באמת בדברי החפץ חיים בשמירת הלשון (שער התבונה פרק י"ז) חזינן דלא כדברינו, שהרי קאמר שאף אם בשעת מעשה היה צדיק, אם אחר כך ירשע, גם יענש למפרע, אע"פ דבשעת מעשה כוונתו היה למוטב. חזינן דמכל מקום לא שרינן.

[הנה אשכחן (חפץ חיים ח"ב כלל ט' סעי' ב' פרט ג') כשיש תועלת אבל עושה מחמת שנאתו, דנמי לא יאמר, וצריך לכופ עצמו. ובתשובות לחפץ בחיים (סי' מ"ד) כתב דאם אינו יכול לכופ עצמו בכל זאת ידבר, שאינו נפטר מחיובו דלא תעמוד על דם רעך. והנה לדבריו הוא הדין בנידון רבינו יונה שידבר, והרי קאמר רבינו יונה שלא ידבר].

מומר על מומר

הנה כתב בחפץ חיים (פ"ח ה"ה) דאיסור לשון הרע היינו דוקא על איש שעל פי דין תורה הוא עדין בכלל 'עמיתך', דהינו עם

דעבר הלאו מקודם בקום ועשה או בשב ואל תעשה].

מילת זכריו ועבדיו בפסח שני

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה לְצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם מִצְרַיִם
בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לְאָמֹר. וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ. (ט' א'-ב')
הנה איתא בספרי (פיסקא ס"ז ד"ה ויעשו) ויעשו את הפסח בראשון
בארבעה עשר יום לחודש, בגנות ישראל הכתוב מדבר שלא עשו
אלא פסח זה בלבד, וכן הוא אומר הזבחים ומנחה הגשתם לי
במדבר וגו' (עמוס ה' כ"ה).

חזינו מהספרי דלא הקריבו במדבר אלא בשנה זו בלבד, וכתב
הרמב"ן (ט' א') שטעם הדבר היה מפאת שלא היו יכולין להקריב
הפסח בשאר השנים, לפי שנולדו להם בנים ועבדים, ומילת בניו
ועבדיו מעכבת הקרבן פסח, והרי לא יכלו למול אותם, כמבואר
בגמרא יבמות (ע"א ב') דכל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר
לא מלו משום דלא נשבה להם רוח צפונית, או משום חולשא
דאורחא. [וצריך לומר דלא מיקרי פיקוח נפש, דבזה אין מעכבת
מילת עבדיו].

ותיקשי אמאי לא הביאו קרבן פסח שני, ושמע מינה כהא דכתב
במנחת חינוך (לא מצאתי) דנראה דגם בפסח שני נוהג דינא דמילת
זכריו ועבדיו מעכבת בקרבן פסח, ולא מיקרי דבר שאינו בגופו.

עצם לא ישברו בו

וְעַצֵּם לֹא יִשְׁבְּרוּ בּוֹ כָּל־חֶקֶת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ (ט' י"ב)
הנה יש מצוה לאכול הבשר של הקרבן פסח. אבל בעצם
הגולגולת, וכן בשאר עצמות שיש בהם מוח, אינו יכול לקיים
המצוה לאכול הבשר שבתוך העצם, מכיון דאינו יכול לשבור
העצם, דאיכא בזה לא תעשה דעצם לא תשברו בו.

והקשה הגרע"א (תניינא ס"י קל"ב) דמשום מצוות עשה דאכילת
פסח יהא מחוייב לקחת העצם של הפסח ועוד שתי עצמות של
חולין ולערבן, וכך יתבטל העצם דפסח שיש בו מוח בשאר עצמות
דחולין, ואחר כך יוכל לשבור העצם ולהוציא הבשר ולקיים בו
מצות אכילת הפסח.

ויש להעיר בקושיית הגרע"א בכמה אנפי:

א. לבטל יבש ביבש אסור מדאורייתא

כתב בהגהות הגאון רבינו ירוחם פלערא על תשובות הגרע"א,
בשם הנודע ביהודה (תניינא יו"ד ס"י מ"ה), דהא דאמרינן דמן התורה
מותר לבטל איסור לכתחילה, היינו דוקא באופן שהאיסור עצמה
לא נתבטלה כלל ונשארה באיסורה, ורק הטעם הוא שנתבטל,
וטעם שנתבטל לא נשאר בו איסור כלל,

אבל לבטל לכתחילה האיסור כשהוא יבש ביבש, אסור מן
התורה, דהרי האיסור נשאר בעין ובאיסורו עומד, ויכול לחזור
לאיסורו, שאם אם יבוא אליהו ויאמר שזו היא החתיכה האסורה
הרי הוא עומד באיסורו הקדום, אלא כל זמן שאין מכירין אותו
אזלינן בתר רוב, ואם כן היאך אפשר לבטל דבר שאפילו אחר
ביטול אם יוכר יהיה אסור, והרי עתה הוא מכיר.

וכתב דבזה ניחא הא דאמרינן בגמרא חולין (ק"מ א') לענין צפורי
עיר הנידחת, דמכיון דהם אסורין, ודאי דאין חיוב לשלחם, דלא
אמרה תורה שלח לתקלה, והקשה בשער המלך (פ"טו מהל' מאכלות
אסורות הכ"ה) הרי אם ישלחו וימצאו אחר וישתמש בו, הא ניזיל
בתר רובא וליכא איסור, ואם כן אמאי אמרינן דהוה תקלה, ועל
כרחך חזינו דמדאורייתא אסור לבטלו.

[ובהגהות שערי ציון על הנודע ביהודה כתב לענין בספר כלילת שאול להגאון
ר' שאול חיים מדובראווא דף כ"ח במקור חיים ד"ה שוב].

ב. עשה דוחה לא תעשה בפסולי המוקדשין

הנה לפי קושיית הגרע"א דליבטול ברובא, יש לענין דהנה אמרינן
בגמרא זבחים (צ"ז ב') דחתיכה של קדשים דבלע מפסולי

שאתך בתורה ובמצות, אבל אותן האנשים שיש בהם אפיקורסות,
מצוה לגנותם ולבזותם, בין בפניהם ובין שלא בפניהם, בכל מה
שהוא רואה עליהם או ששומע עליהם, דכתיב, 'לא תונו איש את
עמיתו', ו'לא תלך רכיל בעמיד', והם אינם בכלל זה, שאינם
עושים מעשה עמד.

ויש לענין מהו אם הוא עצמו מומר כמוהו, האם מותר לו לדבר
עליו לשון הרע. וכעין זה יש לדון לענין שאר דיני מומר.

א. לענין לשון הרע

הנה הגאון דרך אמונה שליט"א (ספר דרך שיחה ח"א פרשת שמות)
קאמר דאע"פ דמותר לדבר לשון הרע על מומר, מכל מקום למומר
אסירא לדבר לשון הרע על מומר, ויליף לה מיהוא דנענש על שהרג
את אחאב, אע"פ שהיה על פי צווי ה', משום שגם הוא חטא
בשפיכת דמים, (הובא ברש"י מלאכים א' ט"ז ז'). אמנם עיין שם שכתב
רק דיש מקום לומר כן.

ב. לענין אבילות

בהני שאין מתאבלין עליהן כגון המסורות, (שולחן ערוך יו"ד ס"י
שמ"ה סע' ה'), מהו אם מוסר עצמו יתאבל. ולעני"ד פטור, דמה
איכפת לן שגם הוא כזה. אך שמעתי שהגאון אילת השחר שליט"א
נשאל בזה ואמר שצריך עיון.

ג. לענין יבוס

הנה דעת הגאונים (הגהות מרדכי יבמות פרק החולץ ו' ב') דאשת מומר
פטורה מן היבוס, וגם יבם מומר אינו זוקק. ולא שמענו שאם
שניהם מומרים אינו כן, ואסירה לשוק.

אך באמת אינו ענין לנידון דידן, דהתם טעמא משום שאינו
בהקמת שם, ואם כן כל שכן בשניהם מומרים אינם בהקמת שם.

[הנה עיין בחזון איש (אה"ע ס"י קי"ח סק"א) באורך בשיטת הגאונים, וכתב
שם דתינוק שנשבה אינו בכלל, ובדרך שיחה משמע דהם בכלל, ומותר לדבר
עליהם לשון הרע, ולדברי החזון איש הדבר צריך תלמוד].

ד. מהו לענין אונאה והשבת אבידה

אך הנידון לענין איסור אונאה ומצות השבת אבידה דבעינן
אמיתך, מהו כששניהם כאלו.

תוספת על ידי איסור דרבנן

הנה אם אמר לשון הרע, ויכול לומר לשומע תוספת שבה
ההפכנה ללשון טוב, חייב לאומרו כדי להציל עצמו מאיסור לשון
הרע. ויש לדון מהו אם אינו יכול להוסיף אלא אם יעבור על איסור
דרבנן. [א"ה, כגון שצריך להוציא בשבת מכתב מכרמלית כדי להוכיח
לו שאינו לשון הרע].

הנה לכאורה יש לדון דשרינן, דהרי אמרינן בגמרא שבת (נ' א')
דאם הדביק פת בתנור, ועבר על איסור דרבנן דרדיית הפת, התירו
לו לרדותה קודם שיבוא לידי חיוב סקילה. חזינו דמותר לעבור על
איסור דרבנן כדי להציל עצמו מאיסור דאורייתא.

אלא יש לחלק דהאי היתירא הוה רק להציל עצמו מאיסור חמור
דשבת דהוה בסקילה, ומצאנו דפליגי בזה, דבישועות יעקב (ס"י רנ"ד
סק"ג) כתב דהוה היתר רק על סקילה.

וכן יש להוכיח ממה שכתב בפרי מגדים (ס"י רנ"ד א"א ס"ק כ"א)
דבהניח הבצק בבין השמשות, לא התירו לרדותה, דהוה רק ספק
איסור. ותיקשי, הא איכא תוספת שבת דאורייתא, אלא נוכיח
מהכא דלא התירו אלא איסורי שבת דבסקילה. [ויש לדחות, דכוונתו
שלא קיבל תוספת שבת, ואם כן לגיסא דיממא הוה לפני התוספת].

משא"כ הגאון ר' ישראל סלנטר (דרושים וחידושים מהגר"ס עמוד
פ"א, וקובץ תבונה ס"י ס"ג עמוד צ"ו) ובברוך טעם (הואיל דין ב') סברי
דהוה היתר גם להציל עצמו מאיסור לאו.

ואף אם הוה ספיקא דדינא, הנה הוה ספיקא דאורייתא, דחייב
מדאורייתא למיעבד הכי להוריד הלשון הרע, והאיסור הוא רק
דרבנן, ואם כן הדין נותן להקל.

[והעירו, דחזינו בחמץ דלא ביטלו, דאיכא דסברי דאינו משביתו
אף היכא דההשבתה מיתסר רק מדרבנן. ואולי יש לחלק בין היכא

המוקדשין, נפסל כל התחילה. ומקשינ בגמרא דאמאי נפסל, נימא דעשה דאכילת קדשים כשירים, ידחה הלא תעשה דאכילת קדשים פסולין.

ותיקשי, הא אפשר לקיים שניהם, דהרי יכול לבטל התחילה בשאר קדשים, [דמצוה לאכול גם שאר הקדשים], והאיסור יתבטל, ויתחייב לעשות כן, ואם דיהא ניכר בטעמא, שבלע מקודם מין בשאינו מינו, הא יכול לבטל גם האחרים בהך אינו מינו, ויתבטל. ונצטרך לומר דלית ליה. [ומדברנ דאסרו לבטל איסור לכתחילה, אתי שפיר דלא עבדינן הכי].

ג. תירוץ הגרע"א דאינו מקיים המצוה

הנה תירוץ הגרע"א דאם מבטלו אז אין גם מצוות אכילת קרבן פסח, דמכיון דהפסח בטילה ברוב, פקע שם פסח מיניה, ואינו מקיים עשה באכילתו.

ויש לדון בתירוץ הגרע"א בכמה אנפי:

א. חוזר וניעור

יש להעיר אמאי אמרינן דאין כאן אכילת קרבן פסח כיון דבטל ברוב, הרי לאחר ששבר העצם והוציא המוח, יקח עוד בשר פסח ויערב המוח שהוציא מהעצם עם עוד בשר מהפסח, ואז יהא תרי ותרי, ויחזור בשר הפסח למצוות. [דנימא חוזר וניעור, ועיין בדברי הפוסקים ביו"ד סי' צ"ח אימת אמרינן קמא קמא בטיל, ואימת אמרינן חוזר וניעור]. ואם כן הדרא קושיית הגרע"א לדוכתא. ואיירי קושיין שיקח עוד בשר פסח שדומה להמוח, כגון במוח הגולגולת, יש חלק של הגולגולת שאפשר להוציא מלמטה, [אך לא [הכל].

וכן איירי קושיין שיקח דוקא מאותו קרבן פסח, אבל אם יקח מקרבן פסח אחר, הרי מיתסר מפאת שלא למנויו. ואין לומר דהאי איסור דשלא למנויו בטל ברוב, דמכל מקום אין על זה מצוות אכילת קרבן פסח, אף שנתבטל האיסור, ואם כן יש לומר דלא יחזיר את התחילה הראשונה למצוות.

ב. תליא בדין דיחוי

אך הנה בתחילה כשהיה לבד היה אפשר לקיים המצוה בהמוח, ואחר כך כשביטלו הוה נדחה, ואחר כך כשחוזר ומערב, חוזר ונדחה, ואם כן תליא בדין דיחוי, [ויש לעיין אם בדין קדשים אם בדין מצוות], והכא הוה ליה נראה ונדחה ונראה, דלא מהני אף אם בידו.

אך כל זה רק מספיקא, דבכסהו הרוח ונתגלה, קיימא לן [ועי' שו"ע יו"ד סי' כ"ח סעי' י"א, ופרי"ח שם סי' ק"י] דחוזר ומכסה בלא ברכה.

אך לכאורה הכא הוה דחוי מעקרא, דבהיותו בגולגולת אי אפשר לאוכלו מסיבה אחרת, דהרי אי אפשר לשבור העצם, ורק לאחר שביטלו ברוב מותר לאוכלו, ובכחאי גוונא אין דיחוי אם הוה בידו.

אך העירני דזה חשיבא נראה ונדחה, דמה שאי אפשר להגיע מקרי שאינו במצוה כלל, ולא חשיב דיחוי.

ג. אינו חייב למיעבד הכי

הנה העירו בעיקר קושיין על הגרע"א, דהרי בהיותו בטל אין עליו מצוה, ולא אשכחן חיוב להביאו למצוה, והרי כסהו הרוח פטור ואינו חייב לגלותו.

אבל אכתי מאי דיינינן בגמרא פסחים (פ"ה א') דעשה דאכילת קרבן פסח ידחה הלא תעשה דשבירת עצם, הא אפשר לקיים שניהם בכחאי גוונא. [ויש לומר דאיירי בליכא גולגולת אחרות].

ד. לא יחזור לבשר קדושת קרבן פסח

הנה שמעתי ליישב קושיין, דאחרי שבשר הפסח נתבטל ברוב חולין, גם אם אחר כך יערב עוד בשר פסח, לא נימא דחוזר וניעור, דכבר לא יחזור אליו קדושת קרבן פסח.

אך הנה יש לעיין בהקדש שנתבטל בשתי חתיכות חולין, [ולא נימא דממונא לא בטיל אלא רק מפאת דבר שיש לו מתירין], ואחר כך חוזר וניעור מהו, אם יחזור כאן ממון הקדש, וכן היה נלענ"ד.

ואם נימא הכי אין ליישב קושיין כהנ"ל. תדע דהכי הוה, דבדם לתוך מים דיינינן רק משום דחוי, ולא אמרינן דקדושת הדם פקעה, (כמבואר בגמרא זבחים ע"ח א').

ה. יטחון

ואחד מגדולי הדור שליט"א קאמר דאיירי בגוונא דלית ליה בשר הדומה למח הגולגולת. אך קאמר דאכתי תיקשי דיטחון כולן ביחד, ואז אף אם אינו דומה להמוח, מכל מקום לאחר שטחון כבר אין הבדל ויתבטל.

עוסק במצוה פטור מן המצוה

וְיִהְיֶה אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וְגו' (ט' ו')

הנה אמרינן בגמרא סוכה (כ"ה א') דאנשים דאיירי בהו קרא, היינו אלו שנטמאו מכיון דהיו עסוקין במת מצוה, וחל שביעי שלהן להיות בערב פסח.

והנה אמרינן בגמרא (שם) דינא דעוסק במצוה פטור מן המצוה, וילפינן לה מקרא דידן, דהא נטמאו למת מצוה אע"פ דהיה עליהם חיוב קרבן פסח.

[וכן ילפינן מקרא דבלכתך בדרך, ואמרינן בגמרא דבעינן תרי קראי, קרא דקרבן פסח, דסלקא דעתך דלא נפטר מקרבן פסח, מכיון דפסח חמירא דיש בו כרת, וקרא דבלכתך בדרך, דפטור מקריאת שמע אע"פ דכבר הגיע זמנו].

וביאר רש"י, דילפינן מהכא דינא דעוסק במצוה פטור מן המצוה, דבאמת המצוה להיטמא היא מצוה קלה כלפי המצוה דקרבן פסח דהוה חיוב כרת, ואם כן צריך ביאור אמאי קיימו המצוה להיטמא לפני הפסח וגרמו לביטול המצוה דקרבן פסח.

אלא הטעם, דאמרינן דכיון דהשתא הגיע להם מצוה זו של מת מצוה, הלכך מקיימים אותה, אע"פ שטומאה זו תעכב על ידם מלאכול פסחיהן. ומהכא ילפינן בעלמא דעוסק במצוה פטור מן המצוה, דמצוה קלה הבאה לידך אינך צריך לדחותה אף מפני חמורה העתידה לבוא.

ויש לדון בכמה נידונים בדינא דעוסק במצוה וכדלהלן:

מקיים מצוה באיסור

הנה יש לדון בדינא דעוסק במצוה פטור מן המצוה, מהו באדם שמקיים מצוה באיסור, באופן דחשיב קיום, האם נפטר ממצוה אחרת:

א. כגון בכסוי הדם ביום טוב

הנה היכי תמצא להנ"ל דחשיב קיום אע"פ דהוה באיסור, כגון באדם שהולך לקיים מצוות כיסוי הדם ביום טוב, דבכתישת העפר עושה מלאכה ביום טוב באיסור, ולא אמרינן דעשה דכיסוי הדם ידחה הלא תעשה דמלאכת יום טוב, דהרי יום טוב הוה לא תעשה ועשה, ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה.

אך הכיסוי הוה מצוה מעליא, ואף אם תגלוהו הרוח אינו צריך לכסות שנית, וכחא דאמרינן במשנה בשבת (ק"ה ב') דהקורע על מתו בשבת, אע"פ שמחלל את השבת, יצא ידי קריעה, והקשה בירושלמי (שבת פרק י"ג ה"ג) מאי שנא ממצוה גזולה דאמרינן דלא יצא ידי חובתו מכיון דהוה מצוה הבאה בעבירה. ומשני דהתם במצוה גזולה הוה איסור על החפץ, משא"כ בכגון קורע אין כאן איסור על החפץ, אלא הקורע עושה מעשה עבירה. והכי נמי הכא אין כאן איסור בחפץ, אלא האיסור בהא דעושה מעשה כיסוי ביום טוב.

ב. צדדי הספק

וצדדי הספק, מי אמרינן דפטור, דמכיון דחשיב קיום, אם כן אמרינן בזה דינא דעוסק במצוה פטור מן המצוה, או דילמא נימא דלא נפטר, דהרי מבואר בגמרא סוכה (שם) דאחד הילפותות דעוסק במצוה פטור מן המצוה היינו מקרא דולכתך בדרך, דילפינן בלכת

דידך הוא דמיחייבת הא בלכת דמצוה פטירת, ואם כן הכא דעדיפא לך שלא יעשה באופן זה, לא שייך למיקריה לכת דמצוה.

ג. לדון בב' צדדים הנ"ל

הנה בפשוטו נראה כהצד השני, דלא מיקרי לכת שמים, ואינו פטור ממצוות אחרות.

אך לאידך גיסא יש לדון לא כך, דהנה יש לעיין בכהן שהולך לדבר מצוה ודעתו לעבור דרך בית הקברות, האם נימא דאינו עוסק במצוה,

ואטו ההולך לדבר מצוה ובדרכו יפגוש את הלווה והלווה יכלם, ויהא כאן לאו דלא תהא לו כנושה,

וכן אטו ההולך לדבר מצוה ובדרך אין שמירת עיניים רחמנא ליצלן, האם נימא דאין לו פטור של עוסק במצוה.

משאל למצוה פטור מצדקה

הנה כתב בר"ן (תשובות סי' י"ט, ומובא בש"ך חו"מ סי' ע"ב ס"ק כ"ט) דלא חשיב שואל אלא בגווני דכל ההנאה שלו, אמנם בגווני דגם המשאל נהנה והוה כמשכיר, לא חשיב הלוקח כשואל.

ולפי זה כתב בר"ן דהמשאל ספר לחבירו, וניזוק הספר באונס אצל השואל, פטור השואל מאונסין, דהרי המשאל נהנה גם כן, מכיון דהמשאל מצוה קעביד, אם כן בעת ההשאלה פטור מצדקה מפאת עוסק במצוה, נמצא דחשיבא המשאל כמשכיר, וחוזר השואל להיות כשומר שכן, ופטור מאונסים.

ויש לדון בדברי הר"ן בכמה אנפי:

א. כל משאל מקיים מצוות חסד

תיקשי, דאם כן כל משאל מקיים מצוות חסד במה שמשאל לחבירו, ואף על פי כן הא שואל חייב באונסים, ולא אמרינן דמכיון דמיפטר לתת פרוטה לצדקה הוה שוכר.

ומיישב בספר אהבת חסד (לחפץ חיים פ"א סע' ב' בנתיב החסד סק"ז) דכל משאל אינו מצוה גמורה.

ב. רשב"א פליג

באמת מביא באמרי בינה (בשו"ת שבסוף ח"א סי' ג') דבתשובות הרשב"א (ח"א סי' של"ב) מבואר דלא כהר"ן, שאף אם המשאל מקבל שכר מאדם אחר, מכל מקום הלוקח הוה כשואל וחייב באונסין.

[והרי כתב באמרי בינה דהוא הדין אם ראובן מבקש משמעון שישאל ללוי, ותמורת זאת ראובן ישלם לשמעון, נמי אמרינן דלוי לא הוה שואל אלא שוכר, דהרי המשאל גם כן נהנה].

ג. קושיא על הרשב"א

וכי תימא דתיקשי על הרשב"א משומר אבידה דהוה שומר שכן, אע"פ שהמאבד אינו משלם להשומר, אלא הוה שומר שכן משום שמרויח פרוטה דרב יוסף, חזינן דחשבינן גם תשלום הבא ממקום אחר.

אך יש לחלק דלענין שומר חנם ושומר שכן, תליא רק אם השומר מקבל כסף, אבל לענין שואל, סובר הרשב"א דכיון דאין השואל משלם כלום חשיבא כל ההנאה שלו, והר"ן פליג.

עניני שבת

ד. לענין תלמוד תורה
הנה במצוות תלמוד תורה לא אמרינן לפטור של העוסק במצוה, וטעמא איתא בירושלמי פ"א (פ"א ה"א) דענין התורה הוא על מנת לקיים. [והאי דינא הוה בין בלומד בעצמו ובין במלמד לאחרים].

ואע"ג דגם בלומד הלכות שאינן נוגעות בזמן הזה מקיים מצוות תלמוד תורה, מכל מקום זה נמי בכלל הלומד על מנת לקיים, דעל ידי הלימוד יהא אדם המקיים חובתו.

[והא דמבואר בגמרא נדרים (פ"א א') דהחורבן היה מחמת הא דלא בירכו בתורה תחילה, וכתב הב"ח (או"ח סי' מ"ז) דהיינו דסברו דהלימוד רק לידיע היאך לקיים המצוות, שאני התם דסברי דאין בלימוד מאומה זולת ידיעת המעשה].

ומעתה תיקשי על הר"ן, אמאי המשאל ספר ללמוד בו פטור מדין עוסק במצוה, הרי בתלמוד תורה לא אמרינן לה, ומאי עדיפא ממלמד ממש דלית ביה דינא דעוסק במצוה. וצריך לומר דשאני מכשירי לימוד מלימוד.

[ובזה יש לבאר בדברי רש"י סוכה (כ"ה א') דכתב דהעוסק במצוה פטור מסוכה, היינו בהולך ללמוד, ותמה באור שמח (פ"א הל' תלמוד תורה ה"ב) הרי בתלמוד תורה לא אמרינן עוסק במצוה, ולהנ"ל אתי שפיר דשאני מכשירי לימוד מהלימוד עצמו. ועיין מה שכתבנו בזה באריכות בפרשת ואתחנן תשע"ג].

חשב שהוא למצוה

הנה לפי דברי הר"ן, המשאל לחבירו כרטיסה לאוטובוס כדי שיוכל לנסוע לדבר מצוה, או כרטיס של טלפון לטלפן לאביו, ואפילו אביו של השואל, הוה ליה מסייע לדבר מצוה, ואם כן המשאל פטור מליתן לעני פרוטה, וממילא השואל פטור מאונסים.

אך היינו רק כאשר המשאל יודע שזה לדבר מצוה, אבל באינו יודע, אף דבאמת היה למצוה, מכל מקום כיון שלא ידע הרי במציאות לא נפטר מליתן לעני, והוה שואל וחייב באונסים. [מיהו במסופק, יהא תליא בעוסק בספק מצוה דפטור ממצוה אחרת].

אלא יש לדון מהו אם השואל אמר לו שצריך אותו למצוה, ובאמת לא עשה כן, מי אמרינן דהמשאל נפטר בזה מפרוטה דרב יוסף, כיון שהוא האמינו, או דילמא לא מיפטר, כיון שלמעשה לא נתקיים המצוה.

ותליא במי שהולך להקביל את רבו, ובאמת רבו לא היה שם, ולא נתן פרוטה לעני בהליכתו, האם מחוייב לחזור וליתן לו. [אם נימא דבעלמא מחוייב בכהאי גוונא לחזור וליתן].

וכן תליא בדין אבידה של נכרי, והיתה פקדון אצל ישראל, ובעיר שרובה ישראל, דלדעת ר' ישראל ורשנר (מובא בדרי"ח להגרע"א בבא מציעא כ"ב ב' ד"ה אבידת) ליכא חיוב השבת אבידה, [אמנם הגרע"א שם פליג, וסבירא להו דהוה חיוב], אבל המוצא חושב שיש השבת אבידה, דהרי הוה עיר שרובה ישראל, ואם כן נפקא מינה אם יהא שומר שכן או שומר חנם. [אבל לרעק"א ליכא נפקא מינה, דודאי נעשה שומר שכן משום הישראל].

ההוצאה עבור זה, הנה בבורר עצמות דגים וגם מוצץ אותם, בזה בחזון איש' (או"ח סי' נ"ד סק"ד) כתב לחומרא, דאין זה עיקר השימוש, אבל בנידון דידן יש לומר דחשיבא טפין].

והנה כעין זה יש לדון בתרומה שנפלה לתערובת ואין דעתו לאוכלה עכשיו, אבל שרץ מתקרב ועומד לטמאה, והנה יש חיוב משמרת לדאוג שהתרומה לא תטמא, האם שרי להוציאה מהפסולת ביד בשביל שלא תטמא ויעבור על עשה דמשמרת.

ונראה דחשיבא לאלתר, אך עדיין צריך עיון.

בורר לאלתר

הנה יש לדון בעבודא שתמונה של אביו נפלה לתערובת של פסולת, ומאד לא נעים לו הדבר, האם רשאי להוציאה ביד.

מי אמרינן דחשיבא לאלתר, דהרי מוציאו כדי שעכשיו מיד לא תהא בבזיון, או דילמא לא חשיבא לאלתר, דהיתר לאלתר הוא למשתמש בחפץ לאכילה או לדבר אחר, וזה דרך אכילה, אבל בנידון דידן רק מציל החפץ מבזיון.

[ואם מוציא על מנת להראות את התמונה ואז מחשיב גם את

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלום בן ציון פלמן זצוק"ל
פרשת בהעלותך

"אדוני משה כלאם - באיסור הזכרת שם אביו ורבו"

"ויען יהושע בן נון משרת משה מבחריו ויאמר אדוני משה כלאם". (פרק י"א פסוק כ"ח).

הרמ"א, שפסק כן להלכה.

בפני רבו אם מותר להזכיר את שמו בדרך כבוד

ולפי זה כתב הש"ך שכל ההתר לקרוא לרבו בשמו בשעה שמקדים ואומר קודם לכן "רבי ומורי", זהו דווקא שלא בפני רבו, אבל בפני רבו אסור לקרוא בשמו אפילו שמוסיף ומקדים את התואר "רבי ומורי". שהרי כל המקור של דברי הרמ"א הוא ממה שכתב רש"י לגבי גיחזי שנענש שקרא לרבו אלישע בשמו, ולא הוסיף ואמר רבי ומורי אלישע, והמעשה הזה עם גיחזי היה שלא בפני אלישע. וממילא כל מה שרואים ברש"י שכאשר מזכירים "רבי ומורי" מותר להזכיר את שם הרב, זה רק שלא בפני הרב, אבל בפני הרב אין הוכחה מרש"י שמותר. ועד כמה שאין מקור להתיר בפניו צריך להיות שאסור. ולכן נוקט הש"ך למעשה שבפני הרב אסור בכל צורה שהיא להזכיר את שמו של הרב, ואם התלמיד רוצה לקרוא לרבו או להזכיר את שמו באיזו צורה שהיא, אין לו התר לומר את שמו, אלא יאמר "רבי" ותו לא מיד.

וז"ל הש"ך, "אבל מותר לומר רבי מורי פלוני, נראה דווקא שלא בפניו, וכן בדרכי משה שהוציא כן מרש"י דפרק חלק גבי אלישע מיירי שלא בפניו, אבל בפניו אין להזכיר שמו כלל רק יש לקרותו רבי, וכן נוהגין".

אמנם לפי דבריו קשה מאוד, איך יהושע קרא למשה רבנו בשמו, שהרי יהושע עמד כאן בפני משה רבנו, ודיבר עימו ואמר לו "אדוני משה כלאם". ולדברי הש"ך שבפני הרב אין שום התר להזכיר את שמו, אפילו כשמקדים לפני השם תואר של כבוד, קשה איך יהושע קרא למשה רבנו בשמו. ומה שהוסיף לפני הזכרת שמו ואמר "אדוני", אינו מועיל כשעומד בפני רבו, שזה מועיל רק כשעומד שלא בפני רבו, אבל בפניו אין התר.

ובאמת בפתחי תשובה חולק על הש"ך ומביא את הראיה מיהושע שדיבר עם משה רבנו וקרא לו בשמו כאשר הקדים את התואר "אדוני". וברעק"א ובפתחי תשובה הביאו את דבריו, וז"ל הרעק"א, "אבל בפניו אין להזכיר, והפרי חדש בלקוטים חולק דאפילו בפניו מותר, וראיה מקרא ואדוני משה כלאם".

*

אם מותר להזכיר שם אביו ורבו ולאחר מכן לומר את התואר מורי ורבי

ממילא הזכרת השם מוגדרת כבזיון לרבו, ואפילו שמיד אח"כ הוא יאמר את התואר, סוף סוף נחשב הדבר לבזיון ואסור להזכיר את השם באופן זה. ולדוגמה, אדם ששם רבו הוא "אברהם", הרי הצורה שמותר לו להזכיר את השם זהו דווקא כשאומר "מורי ורבי אברהם", אבל להפך לומר "אברהם מורי ורבי" אסור.

דרכים, "ואפשר ליישב דבריהם, דדווקא כשמזכיר התואר מקודם כגון אדוני משה או מורי פלוני שרי, אבל לומר פלוני מורי שמזכיר שם העצם קודם התואר אסור, ולומר ג"כ משה אדוני היה אסור וכו'".

ינאי אבא, יוחאי אבא

ובברכי יוסף הביא את דברי הפרשת דרכים, וכתב דבספר "אור יקרות"

מבואר בפסוק שכאשר יהושע דיבר עם משה רבנו, וביקש ממנו את הבקשה "כלאם", הוא הזכיר את שמו של משה רבנו, ואמר לו "אדוני משה", שהקדים את התואר "אדוני" לפני הזכרת שמו של רבו. והביאור בזה הוא פשוט שהרי משה רבנו היה רבו של יהושע, ואסור לתלמיד לקרוא לרבו בשמו, וממילא אסור ליהושע להזכיר את שמו של משה רבנו. וממילא כאשר הוצרך כאן להזכיר את שמו, הקדים לכן את התואר "אדוני", שבאופן זה הזכרת שמו של הרב נאמרה בדרך של כבוד ולא בדרך של זלזול.

מותר לומר רבי מורי פלוני

אמנם באמת מצינו בזה נידון באחרונים, דהנה השו"ע בהלכות כבוד ת"ח (יו"ד, סימן רמ"ב סעיף ט"ו) כתב, "אסור לתלמיד לקרות לרבו בשמו וכו'". וכתב הרמ"א, "וכל זה דווקא כשאינו מזכיר רק שמו לבד, אבל מותר לומר רבי מורי פלוני".

מפורש ברמ"א שכל האיסור לקרוא לרבו בשמו הוא דווקא כשמזכיר רק את שמו בלבד בלא שום תואר של כבוד, אבל אם מקדים ואומר לפני הזכרת השם "רבי מורי" הרי באופן כזה הזכרת שמו של הרב נאמרת בדרך של כבוד ומותר. ולדבריו מדויק מאוד הפסוק בפרשה, שיהושע הזכיר את שמו של משה רבנו, אבל הקדים לכך את התואר "אדוני", שהוא כמו התואר שכתב הרמ"א "רבי מורי".

והנה הש"ך (סקכ"ד) כתב, שהמקור של הרמ"א הוא מהגמ' בסנהדרין (דף ק' א'), ובגמרא שם דנו מיהו אפיקורס שעליו נאמר שאין לו חלק לעולם הבא, ומובא שם כמה שיטות בזה, ואיתא בגמרא "רב נחמן אמר, זה הקורא רבו בשמו, דאמר רבי יוחנן מפני מה נענש גיחזי, מפני שקרא לרבו בשמו, שנאמר ויאמר גיחזי אדוני המלך זאת האשה וזה בנה אשר החיה אלישע". ופרש"י, זה הקורא רבו בשמו, שאומר פלוני ואינו אומר מורי רבי פלוני.

ומבואר ברש"י שכל האיסור לקרוא לרבו בשמו, זהו דווקא במקום שאינו מקדים לכך תואר כבוד של "מורי רבי", אבל כשמקדים את התואר הזה מותר להזכיר את שם הרב. ודברי רש"י הללו הם המקור של

הקשה על זה, וכתב "וזכורני דספר אור יקרות הנדפס מחדש, הקשה על חילוק זה, ממה שאמרו בגיטין (דף י"ד ב'), מי נתן לינאי אבא. ע"ש. וכן יש לדקדק ממה שאמרו בפסחים (דף ק"ב א'), אני אומר ליוחאי אבא ומוסרף למלכות. ובמעילה (דף י"ז ב'), א"ר שמעון אלו היה יוחאי אבא. וכן יש כיוצא בזה בדוכתי טובא".

ויסוד דבריו הוא דהנה דין זה שאסור לתלמיד לקרוא לרבו בשמו, נאמר גם בדיני כיבוד אב, שאסור לבן לקרוא לאביו בשמו. וכמו שנפסק בשו"ע בהלכות כיבוד אב (סימן ר"מ סעיף ב') בדיני מורא אב ואם וכתב, "ולא יקראנו בשמו לא בחיי ולא במותו, אלא אומר אבא מארי". ובפשוטו שניהם דין אחד, ואם בדיני כבוד רבו כותב הרמ"א שכאשר הוא מזכיר את רבו בתואר של כבוד שאומר "רבי מורי" מותר להזכיר את השם, הרי הוא הדין לענין אביו שאם מזכיר את אביו בתואר של כבוד שאומר "אבא מארי" וכדומה, יהיה מותר להזכיר את שמו. (וכן כתב מפורש בביאור הגר"א סקל"ו). ואם הפרשת דרכים כותב, שלגבי רבו ההתר להזכיר את השם כשמוסיף תואר של כבוד נאמר דווקא כשאומר את התואר לפני הזכרת השם, אבל אסור להזכיר את השם ולומר אח"כ את התואר. א"כ גם לגבי אביו ההתר להזכיר את שם האב כשמוסיף תואר של כבוד, זהו דווקא כאשר אומר את התואר לפני שם האב, אבל לומר את התואר רק אחר הזכרת שם האב אין התר.

ומעתה מביא הברכי יוסף שבספר "אור יקרות" תמה, שמצינו כמה פעמים בגמרא על התנאים שהזכירו את השם של אביהם ורק אח"כ אמרו את התואר "אבא", ולדברי הפרשת דרכים היו צריכים קודם להזכיר את התואר "אבא" ורק אח"כ לומר את השם של האב. והגמרא שמביא הוא מהגמ' בגיטין (דף י"ד ב') לגבי ר' דוסתאי ב"ר ינאי, שהתנצל בפני ר' אחי ב"ר יאשיה שלא עשה איזה דבר מחמת שהיה לו בזה סכנת נפשות, ואמר "אילו הרגו את דוסתאי מי נתן לינאי אבא בר כמותי". מבואר שר' דוסתאי הזכיר את שם אביו "ינאי" ורק אח"כ אמר את התואר "אבא". ולכאורה לדברי הפרשת דרכים היה צריך לומר להפך "אבא ינאי", ולא "ינאי אבא". וכעין זה מצינו גם אצל רבי שמעון בר יוחאי, בגמ' בפסחים ובמעילה, שכאשר הוא הזכיר את שם אביו "יוחאי", הוא אמר "יוחאי אבא", שאת התואר "אבא" הזכיר רק אחרי שאמר את השם של האב. ולדעת הפרשת דרכים היה צריך להקדים את התואר לפני הזכרת השם, ולומר "אבא יוחאי".

הזכרת השם בפני אביו ורבו ושלא בפניהם

ונראה ליישב בדעת הפרשת דרכים שיש חילוק אם מזכיר את שם אביו או רבו בפני האב והרב או שלא בפניהם. וי"ל שאם אדם עומד בפני אביו או רבו ומזכיר את שמו, בזה י"ל שאם אינו מקדים תואר לפני הזכרת שמו, נחשב הדבר כזלזול בכבודם. ולא יועיל בזה מה שמיד אחרי הזכרת שמו יאמר את תארי הכבוד, משום שברגע של הקריאה שקרא בשמו בלא להקדים שום תואר כבוד, מיד נעשה כאן מעשה זלזול, ומה שמיד ימשיך ויאמר תארי כבוד, אינו מועיל לתקן את הרושם של הזלזול שעשה בתחילה.

ויסוד הדבר הוא דדין זה שאסור לקרוא לאביו ולרבו בשמו, הוא דין שאסור להזכיר את השם בצורה שישתמע זלזול בכבודם ובמוראם. ואם בעת הזכרת השם יש בזה משמעות של זלזול, זהו בכלל עצם האיסור שאסור להזכיר. ומה שמיד אח"כ מתקן את הדבר על ידי שאומר תארי כבוד, זה מועיל רק כלפי להבא, אבל כלפי לשעבר כיון שבעת הזכרת השם השתמע זלזול, שוב אין התר להזכיר באופן כזה.

ולכן סובר הפרשת דרכים שההתר שכתב הרמ"א להזכיר את שם הרב כאשר מזכיר תואר של כבוד כמו "מורי ורבי", נאמר דווקא כאשר תארי הכבוד נאמרים לפני הזכרת השם, שבצורה כזו הזכרת השם נאמרת מתוך כבוד, ואין בזה שום משמעות של זלזול. אבל אם יאמר את תארי הכבוד לאחר הזכרת השם, כיון שבעת הזכרת השם השתמע כאן משמעות של זלזול, ממילא אין התר להזכיר את השם באופן כזה.

אבל אם אדם עומד שלא בפני אביו ורבו, אלא הוא מדבר עם אנשים אחרים, ושם הוא צריך להזכיר את שמו של אביו או רבו, בזה י"ל שאין

הבדל היכן הוא מזכיר את תארי הכבוד לפני השם או לאחריו, ובכל האופנים אין בהזכרת השם משמעות של זלזול בכבודם. משום שכאשר אדם עומד שלא בפניהם, האיסור להזכיר את השם הוא דווקא אם הרושם שמתקבל בפני השומעים הוא רושם של זלזול, אבל אם בפני השומעים לא נוצר שום רושם של זלזול אין איסור. וממילא אם מיד אחרי הזכרת השם הוא אומר את תארי הכבוד, לא נוצר בפני השומעים רושם של זלזול באביו וברבו.

ולכן אין בזה הבדל היכן מזכיר את השם, וההתר שכתב הרמ"א שמותר להזכיר את השם כשמוסיף תואר כבוד של "מורי ורבי", או באביו כשמוסיף תואר כבוד "אבא מארי", אין הבדל בזה היכן מזכיר את תארי הכבוד לפני השם או לאחריו, שבכל האופנים לא נוצר רושם של זלזול.

ומעתה מיושבות כל הקושיות על הפרשת דרכים, שכל הראיות שהביא בברכי יוסף מהאור יקרות שרואים שהבן הזכיר את השם של האב לפני הזכרת התואר, שאמרו "ינאי אבא" "יוחאי אבא", מדובר במקומות הללו שהבן עמד שלא בפני האב. ובזה באמת אין חילוק מתי הזכיר את התואר, שגם במקום שהזכרת התואר נאמרת אחרי הזכרת השם לא נוצר רושם של זלזול בכבוד האב, ומותר להזכיר בצורה כזו את שם האב והרב. ודברי הפרשת דרכים שכתב שההתר הוא דווקא

כשמזכיר את תואר הכבוד לפני השם ולא לאחריו, נאמר באופן שעומד בפני האב והרב, ובזה עצם הזכרת השם בלא תואר קודם אליו מיד יוצר משמעות של זלזול בכבודם. ומה שאח"כ יאמר תארי כבוד, לא מתיר לעשות בתחילה מעשה שיש בו משמעות של זלזול. ולכן כתב שכל ההתר להזכיר את שמו הוא דווקא כאשר מקדים לפני הזכרת שמו תארי כבוד, שבאופן כזה אין שום משמעות של זלזול. אבל להפך כשמזכיר את שמו מוסיף את תארי הכבוד לאחר הזכרת השם, כיון שמשמע מדבריו בתחילה זלזול בכבודם, אין התר להזכיר את שמו בצורה כזו.

*

היה לכם להשיב משה רבנו

והנה בעיקר דברי הרמ"א שכתב שהאיסור לתלמיד לקרוא לרבו בשמו הוא דווקא כשאינו מזכיר רק שמו לבד, אבל אם מזכיר את שמו בתואר של כבוד כמו "מורי ורבי" וכדומה מותר. בביאור הגר"א (סקל"ו) כתב שהמקור של דברי הרמ"א הללו הם מרש"י בסנהדרין (וכמו שכתב הש"ך והובאו דבריו לעיל), והוסיף הגר"א וכתב שמהקור של רש"י בסנהדרין, הוא מהספרי בפרשת דברים, והביאו רש"י בחומש (דברים פרק א' פסוק י"ד) ותענו אותי, היה לכם להשיב משה רבנו כו'.

וכונת דבריו דהנה בתחילת פרשת דברים משה רבנו מוכיח את כלל ישראל, שכאשר אמר להם "לא אוכל לבדי שאת אתכם. הבו לכם אנשים חכמים ונבונים וידועים לשבטיכם ואשימם בראשכם", כלל ישראל הסכימו לדבריו, ולא ענו לו שטוב להם ללמוד מפי משה רבנו בעצמו מאשר מפי תלמידיו. וכתוב בפסוק (פרק א' פסוק י"ד), "ותענו אותי ותאמרו טוב הדבר אשר דברת לעשות". ופרש"י, "ותענו אותי וגו', החלטתם את הדבר להנאתכם, היה לכם להשיב, משה רבנו ממני נאה ללמוד ממך או מתלמידך, לא ממך שנצטערת עליה? אלא ידעתי מחשבותיכם, הייתם אומרים עכשיו יתמנו עלינו דייגין הרבה, אם אין מכירנו אנו מביאים לו דורון והוא נושא לנו פנים".

מבואר שכאשר משה רבנו מוכיח את כלל ישראל, היו צריכים לענות לו שהם רוצים לשמוע את התורה מפיו ולא מפי אחרים, הלשון שאמר להם הוא "היה לכם להשיב משה רבנו וכו'". ולכאורה איך יכלו להשיב לו בנוסח כזה, הרי אסור לתלמיד לקרוא לרבו בשמו, ואיך יוכלו להשיב לו בלשון כזה שהם מזכירים את שמו ואומרים לו את שמו "משה רבנו". אלא מוכח מזה שכל האיסור שאסור לתלמיד לקרוא לרבו בשמו, זהו דווקא כאשר מזכיר את שמו בלא שום תואר של כבוד, אבל אם כשמזכיר את השם מוסיף תואר כבוד "רבנו" וכדומה, מותר להזכיר את שמו. וממילא מוכן מאוד דברי משה רבנו, שהיו צריכים להשיב ולומר לו "משה רבנו", שבאופן כזה הם מזכירים את התואר "רבנו", ובזה מותר לקרוא לרבו בשמו והותר להם לפנות למשה רבנו בשמו "משה".

למשה רבנו "משה רבנו", אלא צריכים לומר לו "רבנו משה".

אולם באמת בנוסח רש"י שלפנינו בפרשת דברים הגירסה היא אחרת ממה שמביא בביאור הגר"א, וכתוב "היה לכם להשיב, רבנו משה ממי נאה ללמוד ממך או מתלמידך", וכך גם הנוסח בספרי. שהקדים בזה את התואר לפני הזכרת השם שהיו צריכים לומר "רבנו משה", באופן שקודם מזכירים את התואר ורק לאחר מכן את שמו של משה רבנו. ולפי זה אין מזה סתירה לדברי הפרשת דרכים כלל וכלל, ואדרבא אם זה כל המקור שמותר לקרוא לרבו בשמו כשמוסיף תואר של כבוד, א"כ מדוקדק שההתר הוא דווקא כשמקדים את התואר לשמו של הרב. והספרי דייק בלשון ושינה ממה שתמיד משה רבנו נקרא בפי הכל "משה רבנו", וכתב "רבנו משה", לדייק שההתר לקרוא לרבו בשמו הוא דווקא כאשר קודם לכן מזכיר את התואר. והגר"א שהביא את דברי רש"י בנוסח "משה רבנו", צריך לומר שהיתה לו גירסה אחרת בדברי רש"י הללו.

*

אם האיסור לקרוא לאביו ורבו בשמו הוא רק בפני אחרים

שמשמע מזה זלזול בכבודם ובמוראם. ומעתה יש לדון ולומר שכל הענין הזה שהזכרת השם מוגדרת כזלזול שיין דווקא בשעה שאדם מדבר עם אנשים אחרים, ובזה אם אינו מזכיר את אביו בתואר של כבוד, הדבר נראה ומצטייר כזלזול בכבודו של האב. שזה נראה שהאדם הזה לא מחשיב כראוי את כבודו של אביו, ומחמת כן קל בעיניו להזכיר את שמו של אביו בצורה זולה. אבל אם אדם נמצא בינו לבין עצמו, ומשום מה מזכיר את שמו של אביו, בזה י"ל שאין כאן שום משמעות של זלזול בכבודו ובמוראו, ולא ניכר במעשיו הללו שהוא מזלזל בכבוד האב. שכל החפצא של האיסור הוא מה שנראה מדיבורו משמעות של זלזול באביו, ודבר זה נראה רק כשמדבר עם אחרים, ואילו כשהוא בינו לבין עצמו לא ניכר ממעשיו שום מראה של זלזול, וממילא באופן כזה יהיה מותר לאדם להזכיר את שמו של אביו ורבו.

ונראה דלפי זה יתכן ליישב דשמואל כשדיבר עם הנפשות של המתים ושאל להם היכן הוא "אבא", הדיבור עם מתים אינו מוגדר כדיבור עם אחרים שעליו נאמר שהזכרת שמו של האב מוגדרת כזלזול בכבודו, אלא זה דומה יותר לאדם שמדבר בינו לבין עצמו שאם מזכיר את שמו של אביו אין בזה משמעות של זלזול בכבודו. משום שכל ענין זה שהזכרת השם מוגדרת כזלזול, שיין דווקא כשמדבר עם בני אדם ששיין אצלם ענין כבוד, ואם מזכיר את שם האב בלא תואר כבוד, הם מבינים מתוך דבריו משמעות של זלזול בכבודו. אבל במתים לא שיין הדבר הזה, שהם חיים וקיימים בעולם שלהם, ולא שיין שם שהם יבינו מדברי הבן משמעות של זלזול בכבודו של אביו. וממילא כאשר שמואל מחפש את אביו, ואומר להם את שמו של האב, כלפי המתים אין בזה שום משמעות של זלזול. ולכן זה דומה למדבר בינו לבין עצמו שמותר לכן להזכיר את שם האב, וע"כ הותר לשמואל לקרוא לאביו בשמו.

*

בעליה לתורה להזכיר את שם האב בתואר של כבוד

הנה יש לעורר כאשר קוראים אדם לעלות לתורה, ושואלים אותו את שמו ושם אביו, שלא יזכיר את שם אביו כמות שהוא, אלא יוסיף לו תואר של כבוד. ולדוגמה, אדם ששמו ראובן ושם אביו שמעון, יאמר "ראובן בן ר' שמעון", שהרי אסור להזכיר את שם האב בלא תואר של כבוד.

ובפתחי תשובה בהלכות כיבוד אב (סק"ב), כתב "ונראה לי דאם אחרים שואלים ממנו בן מי אתה, מותר לומר להם בן רבי פלוני אני וראיה לזה וכו'". וממילא כשקוראים אדם לעלות לתורה, ואומר את שמו של אביו, צריך להקפיד ולומר את זה בתואר של כבוד, ולא לקרוא לו בשמו בלא שום תארי כבוד.

"והעם לא נסע עד האסף מרים - במדה שאדם מודד בה מודדים לו"

"ותסגר מרים מחוץ למחנה שבעת ימים וזעם לא נסע עד האסף מרים". (פרק י"ב פסוק ט"ו).

ודברי רש"י הללו הם מהמשנה בסוטה (דף ט' ב') דאיתא במשנה "במדה שאדם מודד בה מודדים לו", שהנהגת הקב"ה עם האדם היא

וכל זה מביא בביאור הגר"א, שזהו המקור של רש"י בסנהדרין שכאשר התלמיד קורא לרבו בתואר כבוד "מורי ורבי" מותר לו גם להזכיר את שמו, ואין על זה את האיסור שאסור לקרוא לרבו בשמו.

והנה בדיוק לשון רש"י בחומש שהיו צריכים לומר "משה רבנו", מדוייק שלא כדברי הפרשת דרכים, שהרי קודם הזכיר את שמו של "משה", ורק לאחר מכן אמר את התואר כבוד "רבנו". רואים מזה שההתר לקרוא לרבו בשמו כאשר מוסיף תואר של כבוד "רבנו", אין הבדל בזה בין אם מזכיר את התואר לפני הזכרת השם או לאחריו, ובכל האופנים מותר בצורה כזו להזכיר את שמו של הרב.

ועוד מדוייק שגם כאשר עומד בפני רבו ומדבר עימו, מותר להזכיר את שמו כאשר לאחריו מזכיר את התואר, ודלא כמו שנתבאר לעיל ליישב את הקושיות על הפרשת דרכים. שהרי כאן מדובר שהיו צריכים לדבר עם משה רבנו בעצמו, ולומר לו "משה רבנו", ואם בפני רבו חייבים קודם להזכיר את התואר ורק לאחר מכן את שם הרב, א"כ אסור לומר

הנה בדין זה שאסור לקרוא לאביו ולרבו בשמו, ברעק"א בהלכות כיבוד אב (יו"ד, סימן ר"מ סעיף ב') הקשה על זה מהגמ' בברכות (דף י"ח ב'), דאיתא בגמ' "תא שמע דאבוא דשמואל הוּו קא מפקדי גביה זוזי דיתמי, כי נח נפשיה לא הוּו שמואל גביה, הוּו קא קרו ליה בר אכיל זוזי דיתמי. אזל אבתריה לחצר מות, אמר להו בעינא אבא (מבקש אני את אבא, כך היה שמו, רש"י), אמרו ליה אבא טובא איכא הכא, אמר להו בעינא אבא בר אבא, אמרו ליה אבא בר אבא נמי טובא איכא הכא, אמר להו בעינא אבא בר אבא אבוא דשמואל היכא, אמרו ליה סליק למתיבתא דרקיעא וכו'".

מבואר בגמרא שאביו של שמואל היו מופקדים בידו כספים של יתומים, ולאחר שנפטר בנו שמואל לא ידע באיזה מקום מונח הכסף של היתומים, ומשום כן הגיע לבית העלמין וראה שם את כל נפשות המתים ושאל אותם "היכן הוא אבא". ומבאר רש"י שהשם של אביו של שמואל היה "אבא", ושמואל שאל אותם היכן נמצא המת הזה ששמו אבא. וכשענו לו שיש כאן הרבה מתים ששם אבא, אמר להם שמואל שהוא מחפש מי ששמו "אבא בר אבא". וגם על זה אמרו לו שיש הרבה מתים כאלו. וכשאמר להם שמחפש מי ששמו "אבא בר אבא אבוא דשמואל", אז ענו שמקומו במתיבתא דרקיעא ושיעלה לשם וימצא את המת הזה.

והנה מבואר בגמרא שכאשר שמואל חיפש את אביו ששמו אבא, הוא קרא בשמו שאמר למתים היכן הוא המת הזה ששמו "אבא", ולא מוזכר שהזכיר את שמו בשום תואר של כבוד אלא קרא בשמו כמות שהוא "אבא". ומוכח בגמרא וברש"י שכאשר שמואל אמר "בעינא אבא", הוא לא התכוין לומר שהוא רוצה את אביו, אלא התכוון לומר את שמו של אביו ששמו היה "אבא". וקשה איך הותר לשמואל לקרוא לאביו בשמו, הרי אסור לבן לקרוא לאביו בשמו בין בחייו ובין במותו כמבואר בשו"ע בהלכות כיבוד אב (סעיף ב'). וז"ל הרעק"א, "ולא יקראנו בשמו, קשה לי הא בברכות אמר להו בעינא אבא וכו'".

משמעות זלזול

ונראה ליישב דהנה יש לדון בדין זה שאסור לקרוא לאביו ולרבו בשמו, האם דין זה נאמר דווקא בשעה שאדם עומד ומדבר עם אנשים אחרים (וכל שכן כשמדבר עם אביו ורבו בעצמם), אבל כשאדם עומד בינו לבין עצמו אין לו איסור להזכיר את שם של אביו ורבו. או שהאיסור הוא איסור כולל שבשום צורה שהיא אסור לו לאדם להזכיר את שם של אביו ורבו. והנידון בזה הוא דהנה יסוד הדין שאסור להזכיר את שם אביו ורבו, הוא משום שהזכרת שם האב כמות שהוא בלא שום תואר כבוד, זה מוגדר כזלזול בכבודו של האב. ודין כבוד ומורא שאדם חייב לנהוג באביו ורבו, מחייב את האדם שלא יזכיר את שם אביו בצורה

מדה במדה, וכפי שהאדם מתנהג, כך מתנהגים עימו משמים לטוב ולרע, ומוכא במשנה כמה וכמה דוגמאות שרואים את הנהגת הקב"ה שהעניש את החוטאים בדיוק באותה צורה ובאותה מידה שבה הם עשו את החטא. ובהמשך המשנה מביאה דהוא הדין לענין הטובה דאע"פ שמידה טובה מרובה, בכל זאת ההנהגה היא בדרך של מידה במידה, והדוגמה לזה היא ממרים, "וכן לענין הטובה, מרים המתינה למשה שעה אחת שנאמר ותתצב אחותו מרחוק, לפיכך נתעכבו לה ישראל שבעה ימים במדבר שנאמר והעם לא נסע עד האסף מרים".

ובתרגום יונתן כתב, "אע"ג דאתחייבת מרים נביאתא למלקי בצורעא בעלמא הדין, אולפן סגי אית להו לעלמא דאתי לצדיקא ולנטרי פקודי אורייתא, לפום דאתיעדת מרים נביאתא שעא זעירא למידוע מה הוה כסיפיה דמשה, בההוא זכותא הוון כל ישראל אשתין רבוון דהינון סכום תמנין לגיונין, וענני יקרא, ומשכנא, וברא, לא זייעין ולא נטלין עד זמן דאיתסיאת מרים נביאתא". מבואר בדבריו שבזכות זה שמרים עמדה והמתנה למשה שעה אחת כשהיה ביאור, זכתה שכל כלל ישראל שהיו בהם שישים ריבוא אנשים, וענני הכבוד והמשכן והבאר, כולם התעכבו בדרך ולא המשיכו ללכת משום כבודה של מרים. שבעבור המעשה הקטן שעשה זכתה שכל המהלך של כלל ישראל במדבר התעכב לכבודה, וזהו כבוד גדול ועצום שכל הדברים הגדולים והנשגבים הללו שהיה עם כלל ישראל במדבר, כולם עמדו שבעה ימים לכבודה. ובתרגום יונתן לומד מזה את השכר הגדול והעצום שמוכסח לצדיקים ולשומרי מצוות התורה, שכל מעשה מצווה מזכה אותם בשכר גדול ועצום, פי כמה וכמה ממה שעשו במעשה המצווה.

בין אדם לחברו נפרעים בעולם הזה

והנה יסוד זה הוא כלל גדול בכל המעשים המזדמנים לאדם בעולם, שכל

אם תקבלו עליכם יערב לכם

מראה החזון איש כשהוא עמל בתורה, היה להם מיד תשובה על השאלה שלשמה באו, אלא שעתה נולדה שאלה חדשה, "איך אפשר??? איך אפשר ללמוד בכזה יום כרגיל, הרי גם החזון"א הוא בן אדם ומרגיש את החום הכבד, ואיך זה לא מפריע לו בעמל התורה.

הבחור - החברותא של הגר"צ, חשב בלבו הרי כל מפתחות החכמה מסורים הם בידי של החזון"א, וכל השאלות שבעולם מופנות הם לפתחו, אשר משם יוצאות תורה והוראה לדורות עולם. ממילא הוא הכתובת לשאול אותו את השאלה הקשה הזו.

מיד התקרב אל מקומו של החזון"א, והמתין לידו דקות ארוכות עד שיבחין בו, ואז ישאל אותו את שאלתו. עברו כמה דקות עד שהחזון"א הרים את עיניו. וכשהבחין בו שאל את שאלתו, וכה אמר "רבי יש לי קושיא חזקה מאוד, איך אפשר ללמוד בכזה חום?".

החזון איש חיך והשיב, "כל החום הגדול הזה הוא רק עד שנכנסים לסוגיא, אבל מהרגע שמתחילים ללמוד ונכנסים לעומק הסוגיא, אין חום, לא מרגישים שום דבר!".

כך יצאו להם שני הבחורים שהתשובה בפיהם, הניסיונות הם רק עד שמתחילים ללמוד, אבל מהרגע שמתחילים בלימוד כל הניסיונות בטלים ואינם.

יש לצרף בזה את דברי רש"י בפרשת יתרו (שמות, פרק י"ט פסוק ה'), לפני מעמד קבלת התורה הקב"ה אומר למשה רבנו לומר לכלל ישראל "ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ". ופרש"י, "ועתה, אם עתה תקבלו עליכם יערב לכם מכאן ואילך, שכל התחלות קשות". רואים ברש"י שכל הניסיונות והקשיים הם רק בהתחלה, אבל כאשר מתחילים ללמוד ומקבלים את התורה, הרי מכאן ואילך יערב לכם, שנעלמים כל הקשיים והניסיונות.

עתה לאחר חג השבועות "זמן מתן תורתנו", שכל אחד ואחד זכה לקבל בו את התורה, ולקבל סיעתא דשמיא מחודשת בתורה. זה הזמן להוסיף חיזוק על חיזוק, ולתפוס את כל המעלות שזכה בהם ביום הגדול ולקנות אותם בקנין אמיתי שלא יאבדו ממנו לעולם ועד.

ידוע דברי הגמרא בקידושין (דף ל' ב') שיצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום ומבקש להזמיתו, ובכל יום ויום הוא ממציא מעשיות חדשות כדי לבטל את האדם מהתורה ומהעבודה, ובפרט בימים מסוגלים שאפשר לזכות בהם ליותר סיעתא דשמיא הניסיונות של היצר מתגברות ביתר שאת.

מעשה נפלא סיפר הגר"צ פלמן זצ"ל (מפי הגר"נ מינקוביץ שליט"א), ממרן החזון איש זצ"ל שהראה את הדרך לעמוד בניסיונות שלא להתפתות אחרי תחבולות היצר.

וכך היה המעשה, באחד מימי הקיץ, היה יום חם במיוחד, והיה סבל גדול מהחום הכבד. בישיבה - ישיבת פוניבז', בעת ההיא עדיין לא היו מזגנים, ואפילו מאווררים בקושי היו בישיבה. הבחורים סבלו מאוד מהחום, והיו הרבה שטענו שביום כזה לא שייך ללמוד, שאי אפשר להתרכז כראוי בסוגיות העמוקות שנלמדו באותו זמן. והיה רפיון גדול באותו יום.

הגר"צ שהיה באותו זמן בחור בישיבה, אמר לחברותא שלו "בא נרד אל החזון איש, ונראה מה הוא עושה היום אם הוא יושב ולומד בדרכו כל הימים, סימן שהחום הוא לא סיבה להפסיק ללמוד ועלינו להמשיך ללמוד".

החברותא הסכים, ומדיבור למעשה ירדו שני הבחורים לבית החזון איש - ביתו של הגדול שבענקים שמקומו מתוקן לו בלשכת הגזית, לראות וללמוד ממנו מעשה רב, מה דינו של יום חם שכזה במצוות תלמוד תורה.

הגיעו לבית, ומיד נכנסו ביראה לחדרו של גאון ישראל, ושם הם רואים את החזון איש שיושב על מקומו הקבוע, ועמל ויגע בלימוד התורה הקדושה בדרכו יום יום. ראשו ורובו שקוע בעמקות הוויות אביי ורבא, ואינו מבחין בבחורים שנכנסו עתה בתוככי החדר.

גליון השבוע מוקדש לע"נ הגה"צ רבי אליהו מאיר בהר"ר אשר קליימן זצ"ל

הרביץ תורה ומוסר, רבים השיב מעוון בדרשותיו, ולזיכוי הרבים הדפיס והפיץ ספרי קדמונים במוסר וביראה נלב"ע י' בסיון תשמ"ח ת.נ.צ.ב.ה.

ניתן להשיג את העלון בכל שבוע בטלפון 0527120854 או במייל 7120854@gmail.com

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

254

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א

א

מידות

הנה ידוע כי הנאות העולם הזה אינן טובות לאדם, וכתוב באיגרת הגר"א שכל ההנאות ייהפכו בקבר למרה, היינו משום שכל הנאות העולם הזה באות על חשבון העולם הבא, וכנגד כל מה שנהנים בעולם הזה מפסידים בעולם הבא הרבה מאד.

בפרט הנאת הכבוד, שהיא הנאה נפשית, מפסידים בה יותר עולם הבא, וזהו ענין 'מתרחק מן הכבוד' שהוא אחד מהדברים שהתורה נקנית בהם, להתרחק ולברוח מהכבוד. אמנם אין זה מצוי שאדם יברח מן הכבוד, אבל יש כאלה, וישנם אנשים שאף מתביישים מהכבוד, ומרגישים הרגשה לא נעימה כשמכבדים אותם.

והנה מאחר שהנאות העולם הזה מפסידות עולם הבא, אדם יכול לטעות לחשוב שצריך למנוע מחברו כבוד ושאר הנאות, ויאמר שהוא מתכוון בזה לטובתו כדי לזכות אותו בעולם הבא.

ואמנם מי שמזכה אחרים בעולם הבא זהו דבר גדול מאד, כמו שמצינו ברבי פרידא (עירובין נד, ב) שהיה לו תלמיד קשה הבנה, וטרח להסביר לו כל דבר ארבע מאות פעמים עד שיבין, ופעם אחת לא הבין התלמיד גם לאחר ארבע מאות פעמים, וטרח רבי פרידא להסביר לו שוב ארבע מאות פעמים את כל הענין, ויצתה בת קול מן השמים ואמרה שרבי פרידא יבחר מה שהוא רוצה בשכרו, אפשרות אחת שיחיה ארבע מאות שנה, היינו כנגד כל פעם נוספת שלימד את התלמיד יקבל שנת חיים בעולם הזה, ובאותם השנים יוכל לעשות עוד הרבה מצוות ומעשים טובים ולזכות בהם לעולם הבא גדול מאד, ואפשרות אחרת במקום זה שיוזכו הוא וכל בני דורו לעולם הבא.

וכבר דיברנו שיש להבין מה הפירוש בזה, נחא מה שיחיה ארבע מאות שנה זהו שכר בשבילו, אבל מה שיוזכו כל בני דורו לעולם הבא מה הוא מרוויח, ומה התועלת שיש לו מזה? וביארנו, כי מכיוון שרבי פרידא התמסר לתלמידו בסבלנות גדולה מאד, הרי זה נובע מתוך אהבת חסד שהייתה בו, שהחסד הגדול ביותר שאפשר לעשות לאדם הוא ללמד אותו תורה ולהביאו לחיי העולם הבא, ואם עד כדי כך הוא אוהב את החסד ברוחניות, שמוכן להתמסר ולהקדיש מזמנו כל כך עבור תלמיד יחיד ללמדו תורה ולהביאו לחיי עולם הבא, על אחת כמה וכמה הוא ייהנה וישמח אם בזכותו יזכו כל בני דורו לעולם הבא.

ואכן רבי פרידא בחר באפשרות הזו, שהוא וכל בני דורו יזכו לעולם הבא, ואמרו לו מן השמים שיקבל את שניהם, שהוא יחיה ארבע מאות שנה, וגם יזכו הוא וכל בני דורו לעולם הבא. היינו כיון שהוא חפץ בטובת הציבור ורוצה לזכות אותם עד כדי כך שמוכן בשביל זה לוותר על ארבע מאות שנות חיים, מגיע לו גם זה וגם זה.

וכעין שמצינו בשלמה המלך (מלכים א, ג) שהקב"ה אמר לו בחלום הלילה שאל מה אתן לך, וביקש שלמה מהקב"ה שיתן לו חכמה, אמר לו הקב"ה כיון שאתה מבקש חכמה, ואינך מבקש עושר וכבוד והנאות העולם הזה, לכן תקבל את שני הדברים, ומלבד מה שתקבל חכמה גדולה מאד, תזכה גם לעושר וכבוד בעולם הזה. והיינו, כיון שהוא אדם כזה שמוותר על הנאות העולם, ואינו מבקש אלא חכמה, אפשר לתת לו גם עולם הזה, והוא לא ייזק מכך, כי בודאי ישתמש עם כל ההנאות לצורך החכמה, ויעשה בהם מה שהחכמה מחייבת.

וזה הפירוש במה ששינו (פאה א, א) אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה, ולכאורה הרי הנאות העולם הזה מזיקות ומביאות לשכחת הקב"ה, כמו שכתוב (דברים ח) פן תאכל ושבעת וגו' ורם לבבך ושכחת, וכתוב (שם לב) וישמן ישרון ויבעט, וכיצד נותנים לאדם פירות בעולם הזה, שהוא דבר המזיק לו?

ויש לבאר כי אדם כזה שמתנהג ככל הדברים השנויים במשנה שם, לא יזיק לו העולם הזה, כי הוא בודאי יצל את כל העולם הזה וישתמש בו לדברים טובים, כגון מה שמוזכר במשנה שם כיבוד אב ואם, וגמילות חסדים, והבאת שלום בין אדם לחברו, ותלמוד תורה כנגד כולם. ומאחר שישתמש בעולם הזה לדברים כאלו, ויעשה הרבה מעשים טובים, אין חשש שהעולם הזה יזיק לו.

אבל אדם פשוט שאינו במדרגה הזאת, ונמשך אחר הנאות העולם הזה, הרי זה מזיק לו מאד. וכגון אם אוכל הרבה ונמשך אחר תאות האכילה, מלבד מה שזה לא בריא לגוף, התאוה הגשמית גם מזיקה לנפש, וריבוי גשמיות הוא סתירה לרוחניות, אבל אדם אינו שולט בעצמו, והנאות האכילה מושכת אותו, וצריך לחפש עצות להיגמל מזה. וכך גם כל הנאות העולם הזה מזיקות לנפש.

ומעתה הרי יכול להיות שאדם יחשוב, כיון שהנאות העולם הזה מזיקות ומפסידות עולם הבא, אם כן צריך לזכות את השני, ולמנוע ממנו כבוד והנאות העולם הזה, כדי שלא יפסיד עולם הבא, וכגון אם יש לשני בית טוב, מיטה נוחה, אוכל טוב, ואוויר טוב, או שהוא נמצא במקום שכולם מכבדים אותו, הרי זה לא טוב בשבילו, וצריכים למנוע זאת ממנו, כך אדם עלול לחשוב בטעות.

אבל האמת היא שכל הענין להתרחק מן הכבוד ולמעט בתענוגי העולם הזה, שייך רק בנוגע לאדם בעצמו, אבל בנוגע לחברו אדרבה צריך לכבד את חברו בכל מה שאפשר, כמו שכתב רבי ישראל סלנטר (אור ישראל מכתב לו) "כי זה כלל גדול במידות, שרוב מידות הטובות המה רק במה שנוגע להאדם בעצמו, אכן במה שנוגע לחברו, החוב להשתמש בכל עוז בהפוכה, כמו לברוח מן הכבוד היא מידה יקרה כמאמרם ז"ל כי תאות הכבוד תוציא את האדם מן העולם, אכן במה שנוגע לחברו אמרו חז"ל איזהו מכובד המכבד את הבריות".

וכן מצינו בגמרא (כתובות סז, ב) שאמרו שחיוב צדקה הוא די מחסורו אשר יחסר לו, ואמרו על הלל הזקן שלקח לעני בן טובים אחד סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו, פעם אחת לא מצא עבד שירוף לפניו ורץ לפניו שלושה מילין, עד כדי כך, הלל הנשיא בעצמו ברוב ענוותנותו רץ לפני העני, מפני שזהו די מחסורו אשר יחסר לו.

ולכאורה הרי הוא מכשיל את העני בכבוד ובגאווה, וכיצד עשה כן? ומבואר, כי מאחר שהעני זקוק לאותו הכבוד, חייבים לתת לו את הכבוד כדי שירגיש טוב, ולא לעשות חשבונות שמא יפסיד בזה עולם הבא, כי דבר זה אינו מעניינינו, וחובת האדם היא לדאוג לעולם הבא שלו ולעולם הזה של זולתו, ולא להיפך, אמנם אפשר גם לדאוג לעולם הבא של זולתו, על ידי שישפיע עליו בדברי חיזוק וכיוצא בזה, אבל לא למנוע ממנו כבוד, ולא לעשות דברים שיגרמו לו צער.

ומסתבר כי דבר זה שאדם חושב למנוע גשמיות ממישהו אחר, נובע מתוך חיסרון באהבת הבריות, שהתורה ציוותה (ויקרא יט, יח) "ואהבת לרעך כמוך", והוא אינו אוהב בשלמות כמוך ממש, ואמנם לעצמו מותר למעט בהנאות העולם הזה, אבל כלפי אחרים זה לא שייך, וצריך לכבד

אותם ולהיטיב עמהם בכל מה שאפשר, ואם אינו עושה כן זהו סימן שחסר בשלמות אהבת הבריות.

ואמרו חז"ל (ירושלמי נדרים ט, ד) ואהבת לרעך כמוך אמר רבי עקיבא זה כלל גדול בתורה, וטעם הדבר שזה כלל גדול בתורה, מפני שאם חסר באהבת הבריות ובשלמות המידות, כל התורה כולה אינה בשלמות, כמו שכתב בשערי קדושה לרבי חיים ויטאל מפני מה לא נאמרו בתורה אזהרות מפורשות על מידות רעות, וביאר בזה מפני שהמידות הן הקדמה לתורה, ומי שהוא בעל מידות רעות, כל המצוות שהוא מקיים פגומות ואינן בשלמות.

וידוע גם מהגר"א שמידות רעות חמורות יותר מעבירות שבמעשה, והרמב"ם כתב בהלכות תשובה (ז, ג) שיש חיוב לאדם לחזור בתשובה מהמידות הרעות שלו, כגון מרדיפת הממון והכבוד, ומרדיפת המאכלות, ושאר מידות רעות, וסיים וכתב שם "ואלו העוונות קשים מאותם שיש בהם מעשה שבזמן שאדם נשקע באלו קשה הוא לפרוש מהם", והיינו מפני שהמידות מושרשות בטבע האדם, וקשה מאד לשנות טבעו ולתקן את מידותיו.

ובאמת יש מידות רעות שאדם נולד עמהם, כגון מי שנולד כעסן בטבעו, או שיש בטבעו מידת הקנאה, או חמדת הכבוד, ושמעתי פעם אחד שאמר על עצמו: נולדתי נכבד, ומה אני יכול לעשות, זה הטבע שלי. אבל זה לא נכון, הוא נולד עם יצר הרע של כבוד, ובידו לתקן, שילמד ספרי מוסר, ויידע מה היא חמדת הכבוד, ומה הם הדרכים להיגמל מזה, יש בספרי המוסר הרבה עצות ודרכים על פי חכמת הנפש כיצד להיגמל מחמדת הכבוד ושאר המידות הרעות.

ב

שבת קודש

ועתה ברצוני להוסיף על מה שדיברנו לאחרונה בענין שבת. הנה אמרו חז"ל (שמות רבה סוף פרק כ"ה) כל המשמר את השבת כהלכתו כאילו קיים את כל התורה כולה, וצריך ביאור מדוע נחשב כאילו קיים כל התורה, אמנם קיים את המצוה של ביום השביעי תשבות, ונוהר גם מאיסורי שבת דרבנן, אבל מה זה שייך לכל התורה?

ויתכן לפרש, כי 'משמר את השבת' הכוונה לא רק שאינו עושה מלאכות האסורות בשבת, אלא כל הנהגתו בשבת היא הנהגה אחרת, הנהגה של קדושה, כמו שכתוב 'זכור את יום השבת לקדשו', היינו לזכור את השבת ולקדשה בכל הנהגתו, וכגון שלא לדבר דברים בטלים בשבת (עיין באיגרת הגר"א), והכרתי אדם מבוגר שהיה מדבר כל השבוע באידיש, ובשבת דיבר רק בלשון הקודש, כמו שכתב המשנה ברורה (סימן ש"ז סק"ה) בשם האליה רבה: ואנשי מעשה נזהרים שלא לדבר בשבת אפילו דברים הכרחיים כי אם בלשון הקודש, ונראה שטעמם הוא למיגדר מילתא כדי שלא יבואו לשיחה בטלה.

וכבר סיפרתי שראיתי אדם שכל מה שהיו מגישים לו לאכול בשבת היה אומר בפיו 'לכבוד שבת קודש', כמו שכתב המגן אברהם (מובא במשנה ברורה סימן ר"ט) שטוב לומר על כל דבר שקונה זהו לכבוד שבת, וכן כשעוסקים בשאר ההכנות לשבת, כגון שלובשים בגדי שבת ומתרחצים לכבוד שבת, טוב לומר בפה שעושים כן לכבוד שבת, כי הדיבור משפיע, אם באמת חושבים ומתכוונים לכך, ומי שאינו מתכוון לכך הרי שקר בפיו כשאומר לכבוד שבת, אבל אם באמת זוהי כוונתו, וכגון כשאוכל סעודת שבת, אפילו אם הוא אוכל להנאתו להשביע רעבונו, אבל יחד עם זה הוא משתף עוד כוונה 'לכבוד שבת קודש', אזי הדיבור משפיע ומצטרף יחד עם הכוונה.

ובאמת גם בכל השבוע, צריך שתהא הכוונה בהנאות הגוף לשם שמים, כמו שאמרו (אבות ב, יב) וכל מעשיך יהיו לשם שמים, וכגון כשהולך לישון צריך שתהא כוונתו מפני שמוכרח לישון, שאם לא יישן

בלילה יהיה עייף ביום, ואז לא ילמד כראוי, וגם התפילה לא תהיה בשלמות, וכן עלול להיכשל בכעס בין אדם לחברו, כיון שהוא עייף ואין לו סבלנות. וכשהולך לישון בכוונה כזו, גם השינה שלו נחשבת עבודה למקום כמו שכתב הרמב"ם בהלכות דעות.

ואף על פי שהוא גם נהנה מהשינה, אבל עיקר כוונתו לצורך עבודת השם, וכן כשהוא אוכל, אף על פי שנהנה מאכילתו, אבל הוא משתף גם כוונה לצורך עבודת השם, וזה עיקר כוונתו.

ויתכן שגם בזה יש תועלת לומר בפה שכוונתו לצורך עבודת השם, כמו שכתב המגן אברהם לענין אכילה לכבוד שבת, אך צריך להיזהר שאחרים לא ישמעו אותו שהוא אומר כן, כי אז יש בזה חשש גאווה, על כל פנים יכול לומר בשקט או להרהר בלבו.

וזהו ענין המשמר את השבת, **שכל הנהגתו בשבת היא כמו שצריך להיות בשלמות, שהוא אוכל באמת לכבוד שבת, ונוהר שלא לדבר דברים בטלים בשבת, ועוסק בתורה כמה שאפשר, עם מחשבות קדושות, וכל הראש שקוע בקדושה בשבת**, על אדם כזה אמרו כאילו קיים את כל התורה כולה, כי הוא בודאי יקיים את כל התורה גם במשך השבוע, מכוח השפעת קדושת השבת.

וכפי שביארנו שזה מה שמבקשים בתפילה 'והנחילנו שבת קדשך', נחלה היינו בלי הפסק (ב"ב קכט, ב), ומבקשים שכל המדרגות שזכינו בשבת, מעין עולם הבא, וכל השפעת קדושת השבת, יימשכו אצלנו גם במשך השבוע, כי כשאדם מתנהג בשבת עם כל השלמות בפרטים הנזכרים לעיל, הרי הוא מתקדש, ומתפללים 'והנחילנו' - שהקדושה תימשך גם כל השבוע בלי הפסק, ואז בשבת הבאה יתחזק יותר, ויוסיף עוד מדרגות כהנה וכהנה, ובאופן כזה נקרא משמר את השבת כהלכתו, שהשבת תביא ממילא לקיום כל התורה כולה.

וזהו מה שכתוב (שמות לא, טז) ושמר בני ישראל את השבת לעשות את השבת וגו', ויש לפרש ענין שמירה, כמו שומר המופקד לשמור על פיקדון, שהוא שומר את החפץ שלא יארע לו שום נזק ולא יתקלקל, כך צריכים לשמור את השבת בקדושתה שלא תתקלקל.

שבת הוא יום קדוש, שיש בו קדושה, האדם מתקדש בשבת, וכל העולם מלא קדושה בשבת, **וצריכים להיזהר שלא לקלקל את השבת בהנהגה שאינה ראויה לשבת, וכגון אם אדם מדבר דברים בטלים או דברי משא ומתן בשבת, הרי הוא מקלקל את השבת, וגורם לקדושת השבת שתסתלק, וצריכים לשמור את השבת שתהא קיימת בקדושתה ולא תתקלקל**, וזהו ענין ושמר בני ישראל את השבת.

ובזה יש לפרש המשך הכתוב "לעשות את השבת", ונראה שלשון עשייה הנזכר כאן הוא מלשון תיקון וגמר הדבר, כמו (ש"ב יט, כה) "ולא עשה רגליו ולא עשה שפמו" (עיין יבמות מח, א, וברש"י בראשית א, ז), והיינו כששומרים את השבת ומתנהגים בהנהגה הראויה לשבת, בזה מתקנים את השבת ומוסיפים בה קדושה ושלמות, וזה משפיע על כל העולם, ומתקן ומשלים את כל הבריאה כולה.

כמו שכתוב במסילת ישרים פרק א' שאם אדם מתנהג כמו שצריך להיות בשלמות אזי הוא מתעלה והעולם מתעלה עימו, והביא דוגמא לזה ממה שאמרו (חולין צא, ב) ביעקב אבינו שלקח מאבני המקום והניחם מראשותיו, וכל אבן אמרה עלי יניח צדיק את ראשו, והיינו מרוב קדושתו של יעקב אבינו, שהשפיע גם על האבנים, כל אבן ביקשה להיות תחת לראשו להתקדש ולהוסיף שלמות.

זה הפירוש ושמר בני ישראל את השבת לעשות את השבת, להתנהג בהנהגה של קדושה הראויה לשבת, במעשים, בדיבורים, ובמחשבות, ככה מוסיפים קדושה, ובלי זה חסר קדושה.

אלו הם דברים חשובים מאד, שצריכים סייעתא דשמיא לקיים אותם, יהי רצון שנזכה כלנו לסייעתא דשמיא!

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית
מרת **רחל כהן** ע"ה
בת הגאון הגדול
רבי **אפרים זאב גרבוז** זצ"ל
נלב"ע שב"ק בחוקותי, כ' אייר

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית
מרת **אהובה ברמן** ע"ה
בת מרן רשכבה"ג
רבי **יעקב ישראל קניבסקי** זללה"ה
נלב"ע ר"ח סיון תש"ע

לעילוי נשמת
הרב **מרדכי בנישו** זצ"ל
בן הגה"צ ר' **משה** זצ"ל
נלב"ע כ"ח אייר תשנ"ח
נדבת נדודי, תלמיד רבינו שליט"א

גיליון זה מוקדש לזכות
שרה שושנה זהרה
בת רינה
לזיווג הגון בקרוב